

L'ALAISVE

Skaitytojų, o taip pat ir visų bendradarbių, tenka atsiprašyti, kad šis žurnalo numeris, turėjęs pasirodyti jau rugsėjo pradžioje, dėl įvairių nenumatytų priežasčių išeina su pavėlavimu. Kai kuriuos straipsnius, be abejo, gal būtų geriau tikėtis skaityti dar prieš Seimo rinkimus. Tačiau esame tikri, kad juose keliamos mintys, kalbančios apie tautinį sąmoningumą, apie moralinį žmogaus atgimimą ir apie demokratinės dvasios ugdymą, dar ilgai mums bus reikalingos, kol pagaliau, anot vieno autoriaus, bus išbrista iš šiandieninio liūno.

J LAISVĖ leidžia Lietuviškų Studijų Centras (Center for Lithuanian Studies, Inc.) Čikagoje tris kartus per metus.

Redaktorius: Juozas Baužys

Redakcijos talkininkai: dr. Kazys Ambrozaitis, Paulius Jurkus ir Vidmantas Valiušaitis.

Redakcijos adresas: J. Baužys, 9240 Cliffside Ln., Orland Park, IL 60462-7790, USA.

Administratorius: Jonas Prakapas.

Administracijos adresas: J. Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305, USA.

Prenumerata JAV ir Kanadoje — 10 JAV dolerių; **Australijoje, Pietų Amerikoje ir Europoje** — 15 JAV dolerių. **Garbės prenumerata** — 20 JAV dolerių.

Lietuvoje — tik 5 JAV dol.

Spausdina „Draugo“ spaustuvė Čikagoje.

J LAISVĖ (TOWARD FREEDOM) — a journal dealing with issues pertaining to the cultural and social development of Lithuania and Lithuanians throughout the world. **J LAISVĖ** is published three times a year by the Center for Lithuanian Studies, Inc., Chicago, IL.

TURINYS

K.A. — Gal paskutinis brandos egzaminas?	2
Dar plaka Lietuvos širdis (iš mons. J. Kaunecko pamokslo)	3
Eduardas Milius — Telydi mus ryžtas	5
Skaitytojų žodis	8
Vytautas Bieliauskas — Prarastos progos, blėstančios viltys ir ateitis.....	11
Jonas Kairevičius — Teisingumo paieškos	21
Arimantas Dragūnevičius — Lietuvos energetika: Kelias į Europą ar iš jos	28
Vladislovas Telksnys — Pirmasis ginklas buvo spauda	38
Pilypas Narutis — 1941 m. sukilimą prisimenant	43
E. Šarūnas — Situacija ir viltys Lietuvoje	46
Vitalija Kazilionytė — Kryžiai prie bunkerio	48
Vidmantas Vitkauskas — Garliavos Juozo Lukšos gimnazija	51
1996 metų į laisvę fondo premija — Daliui Stancikui	54
Dr. Kazys Ambrozaitis — Tiesos ieškojimo keliai	55
Dalius Stancikas — Keliai ir kryžkelės. Lietuviškų studijų savaitė Telšiuose	57
Juozas Baužys — 40-toji lietuviškų studijų savaitė Dainavoje	62
Vardai ir įvykiai	67
Apie knygas rašo:	
Henrikas Kudreikis — Laisvės kovos 1944-1953 metais	69
Feliksas Zubras — Dr. Antano Dambravos „Kelyje į laisvę“	71

Viršelyje: Medininkų pilies, Vilniaus krašte, atstatomo bokšto dalis.
Nuotrauka arch. Alberto Kerelio 1996 metais.

GAL PASKUTINIS BRANDOS EGZAMINAS?

Neužtenka lietuviu gimti—dažnai reikia iš naujo atgimti tautiškai. Lygiai kaip ir demokratija nėra gimtoji vertybė, jos reikia išmokti ir ją laimėti. Tautinio atgimimo ir demokratijos mokykloje lietuviai mokosi jau šimtą metų. Praeito šimtmečio pabaigoje ir dvidešimtojo pradžioje vykęs tautinis atgimimas lietuvių subrandino tiek, kad jis įgavo drąsos ne tik svajoti, bet ir siekti laisvės ir nepriklausomybės. Tauta drąsiai ir sėkmingai išlaikė egzaminą. Belaukiant naujojo Seimo rinkimų, neišvengiamai prisimename Steigiamojo Seimo nuotaikas. Tada gyvo tautinė sąmonė vedė tautą į valstybinę nepriklausomybę. Kelias buvo sunkus, bet tautinės sąmonės atgimimas sutelkė nepalaužiamą jėgą ir ištoermę. Steigiamasis Seimas buvo to laimėjimo vainikas ir diplomas.

Kartu su atgauta laisve iškilo daug skirtingų nuomonių, vyko visuomenės diferenciacija, davusi tam laikui charakteringą demokratiją. Tik kai demokratijoje nebėlio lietuviško nuoširdumo ir krikščioniškos moralės principų, tolimesnieji seimai išsigimė ir privėdė Lietuvą prie autokratinio valstybės valdymo. Vis dėlto per 22 nepriklausomo gyvenimo metus Lietuvai pavyko išsiauginti idealistinį ir tautiškai subrendusį jaunimą, matantį ir suprantantį praeities klaidas. Nors Lietuvą vėl užgriuvo didžiausios istorijoje nelaimės, tie idealistai savo kraujo auka išlaikė tautą gyvą tiek Lietuvos žemėje, tiek ir visame pasaulyje. Dar tautai kenčiant okupacijų jungą buvo sukurta pilnutinės demokratijos koncepcija, kurią būtų galima pasiūlyti vėl atsikuriančiai Lietuvai. Šiems pilnutinės demokratijos principams paruošti įkvepimo davė kruopščiai išlaikytas tautinis sąmoningumas ir Lietuvių Charta. Joje buvo išreikštos ir suformuotos žmogaus ir lietuvių pagrindinės teisės, santykiai su savo tautine bendruomene ir prigimtosios prievolės bei lojalumas.

Deja, atstačius vėl nepriklausomą Lietuvos valstybę, tos istorinės pamokos buvo užmirštos. Tauta, išvarginta ilgos okupacijos, nepajėgė suprasti pilnutinės demokratijos principų. Naujai gimusiam kūdikiui nebuvo nupjautas ryšys su artima praeimi. Jis paralyžuojančiai tebeveikė jauną valstybę ir įgavo keiksmazodžio arba nomenklatūros vardą. O naujoje demokratijoje pasigirdo vieni kitų kaltinimai, kad vėl daromos istorinės klaidos. Vieni sakė, kad Aukščiausiajai Tarybai turėjo vadovauti buvusio okupacinio režimo asmuo, kiti tvirtino, kad kaip tik buvo klaida tokį asmenį rinkti prezidentu, dar kiti kaltino pačią tautą, kuri nubalsavo neuždrausti buvusios kompartijos hierarchijai ir toliau dalyvauti valstybės politikoje. Reikėjo nelietuvio Paul Goble, kuris perspėtų Lietuvą pasimokyti iš savo klaidų: jeigu dabar, naujojo Seimo rinkimuose, nebūs pasipriešinta nomenklatūrai, tai yra pavojus, kad dabartinė vienvaldystė gali pasmaugti demokratiją ir pačią Lietuvos nepriklausomybę.

Ar išlaikysime gal jau paskutinį brandos egzaminą? Ar eidami balsuoti jausime, kad esame tautiškai subrendę būti laisvais piliečiais, ar padėsime laimėti demokratijai? Gelbėkime valstybę, primestą prie bankroto!

K.A.

Dar plaka Lietuvos širdis

(Iš mons. J. Kaunecko pamokslo 1996 m. sausio 13 d. Telšių katedroje)

„Tą naktį, tą naktį, tą naktį,
kai bėgom prie bokšto visi,
jie užmušė dvylika brolių
ir sesę lyg žvėrys pikti.

Tą naktį, tą naktį, tą naktį,
išplėšę dalelę širdies,
jie plėšė ir draskė, ir draskė
mūs' laisvę lyg paukštę vilties“—šaukia dvylikmetės
moksleivės širdis (*Kregždutė*, 1996.01.12.).

O ką šaukia mūsų širdys? ką sako jos? Ar likom mes ištikimi laisvės kovotojams? Ar likom?

Paklauskim mes išdarytų Rainių kankinių; paklauskim tų, „kur šiurpiam biržely krito prie Giedraičių, Panevėžy, Paneriuos, Zarasuos ir Petrašiūnuos“ (*B. Brazdžionis*)! Paklauskim brolių ir sesių, nuogų išmėtytų miestelių aikštėse ir gatvėse! Paklauskim kruvinų motinų ašarų Sibiro platybėse; paklauskim jaunuolių ir mergaičių, nebegrižusių iš ten! Paklauskim tragiško likimo partizanų, paklauskim tyliųjų Kronikos leidėjų! Paklauskime tėvų, taip troškusių laisvos Lietuvos!

„Ką atsakysiu Tėvui, kai paklaus:
Tai kaip, sūnau, ten Lietuvoj, anapus?..
Supras iš mano žvilgsnio nebylaus:—
nors Lietuva laisva, laisva netapus,...“
(*V. Ciniuskas*)

„Ak, šiandien jau nedrąsu pažvelgti jiems į akis. Kaipgi mes leidome šitaip sudergti savo Lietuvą, savo nepriklausomybę, savo Tėvynę?

Vis dėlto išdrįskime pažvelgti į juos. Argi jie mums priekaištuoja? Jie tyli. Jie tik žiūri į mus. Jie kantriai laukia, kaip laukė visus tuos ilgus ilgus dešimtmečius“ (*Dienovidis*, 1996.01.12)

Ir rodos jie taria K. Sajos lūpomis: Ak, šiandien, Viešpatie, begalim kreiptis į Vilniaus akmenis, kruvinus akmenis.

Viešpatie, į ką mums daugiau kreiptis?

Mums vis dar sakoma, jog visa valdžia iš Dievo. O mus užvaldė ne-baudžiami sukčiai, demono valdžios kūrėjai. Valstybės galvos, prisieku-sios tarnauti Tėvynei su žodžiais „Tepadeda man Dievas“, susideda su

pačiu velniu.

Žmogžudžiai, plėšikai, milijonų vagys ir veidmainiai ministrai šluostosi dugnus Tavo, Viešpatie, įsakymais ir mūsų valstybės įstatymais.

Mes tarsi girdim, Viešpatie, tavo atsakymą: „Ką išsirinkot, tą ir turit... Gal Tau, Viešpatie, ir jums, laisvės gynėjai, kelia apmaudą vergiškas mūsų tylėjimas? Tyli visuomenės veikėjai, tyli tautos numylėti poetai, tyli valdžios papyraginti kunigai ir vyskupai... Devyniskart apgautam Lietuvos vargdieniui toji tyla—degtinės bala, kurioje skandinami badmiriaujantys bemoksliai vaikai... Taip gauseja dėdėpistų rezervas būsimiems Seimo rinkimams...

Tad į ką mums, Viešpatie, betiesti rankas,—rodos, dejuoja žuvusieji už Tėvynės laisvę. Juk tyli Tavo, Viešpatie, tarnai, tyli išprievartauta Lietuva, tyli jos šviesiausieji protai.

Todėl kreipiuos į miestų ir miestelių plytą, į grindinio akmenį: Akmenie, nors tu netylėk! Tave per amžius trypė svetimi batai, trupino okupantų šarvuočiai, ašaromis ir krauju laistė tremiami ir žudomi tėvynainiai. Bet sakyk, akmenie, ar tu kada matei, ar buvo toks metas, kai savi niekšai būtų šitaip pralenkę svetimuosius?

Deja, mes per daug nustekenti, kad išluptume tave iš griūvančios sienos ar grindinio. Mes ne iš tų maištingųjų, mes iš nuolankiųjų giminės. Anie maištingieji žuvo vaikų nepalike, o mes džiaugiamės gyvenimu ir balsuojame už savo prievartautojus.

O, išdidus ir kietas akmenie! O, garbingoji plyta, kadaise buvus tokiu pat moliu, kaip ir aš! Palaukit, kol pasibaigs mūsų kantrybė!

Ji pasibaigs, nes šaukia žuvusiųjų kraujas.

Dar neskubėk, akmenie, pavirsti antkapiu visoms mūsų viltims sulaukti žmoniškesnio gyvenimo, doresnės valdžios. Gal mes dar įrodysim sau ir kitiems, kad esam verti savo laisvės?! Galgi dar įrodysim?

Juk prancūzas Rekliau sako, kad lietuvis pakyla tik visiškai sutryptas. Leisgyvis jis ištaškė kryžiuočius prie Žalgirio. Paverstas mėšlinu baudžiauninku, sukilo 1863 m. Gyvenęs net 40 m. be lietuviškos raidės, pakyla į Nepriklausomybę. Visam pasauliui jau drebant prieš blogio imperiją, jis pirmas špygą jai parodo...

Tad prispausk mus, Viešpatie, akmeniui! Dar labiau prispausk! Pakilsim tada mes iš duobės. Pakilsim!

Tyliai, sulaikę kvapą, įsiklausykime: kaip po akmeniu dar plaka Lietuvos širdis.

Įsiklausykime, įsiklausykime: dar plaka Lietuvos širdis po akmeniu...

TELYDI MUS RYŽTAS

EDUARDAS MILIUS

Nors Lietuvos vardas rašytiniuose šaltiniuose minimas jau 1009 metais ir nors Lietuvos valstybės kūrimo ir egzistavimo laikotarpis tyrinėtojų žymimas nuo 1226 iki 1236-ųjų metų, tačiau tarptautinis jos pripažinimas, jos tapimas pilnateise krikščioniškų Europos šalių bendrijos nare yra sietinas su 1253-jų metų liepos 6-ąją, kai valstybės gimdytojas—kunigaikštis Mindaugas iškilmingai karūnavosi Lietuvos karaliumi ir padovanojo jai katalikiškąją valstybingumo kilnę. Mindaugo epocha nepaprastai sudėtinga, sunkaus ir audringo valstybės kūrimo bei įtvirtinimo epocha. Jos metu išryškėjo titariškos valdovo pastangos bei ryžtas sujungti, suvienyti, sutelkti visos Lietuvos jėgas mirtino pavojaus akivaizdoje. Štai tuomet išryškėja ir akivaizdžiausiai atsiskleidžia Mindaugo žmogiškosios ir patriotinės savybės. Jo aštrus protas, jo genijus anksčiau už kitus suvokė grėsmę, pakibusią virš susiskaldžiusios Lietuvos. Mindaugas it uola iškilęs virš kitų metų istorinį žvilgsnį į ateitį. Jo patriotizmas buvo kuriantis, jungiantis, vienijantis. Mindaugo siekis, troškimas ir tikslas buvo vienintelis, o būtent—sukurti naują Lietuvą, išmokyti žmones ją mylėti, ginti ir jai aukotis. Ir vykdė šią misiją Mindaugas savo pavyzdžiu ir savais darbais...

Tiesa, Mindaugo kuriamas valstybingumas daugeliui Lietuvos didikų buvo ir nesuprantamas, ir neįvertintas. Mat pastarieji patys troško tokios valdžios, jam pavydėjo, organizavo visokius sąmokslus. Jie siekė nuversti jį nuo sosto ne tik patys telkdamiesi Lietuvoje, bet kviesdamiesi į talką ir užsienio jėgas. Kurį laiką, Mindaugui pavykdavo tuos sąmokslus išardyti, bet jis matė ir įžvalgiausiai suprato, kad reikia dar kažkokios naujos priemonės savo sukurtam valstybingumui sutvirtinti.

Ir ta priemonė buvo krikštas, kurį Mindaugas nedvejodamas kartu su šeima, artimaisiais ir daugybe pavaldinių priima 1251 metais, o 1253 m. liepos 6-ąją, diplomatinio keliu išgavęs popiežiaus palankumą,

Kalba, pasakyta 1996 m. liepos 6 dieną Druskininkuose, Mindaugo karūnavimo-Valstybės dienos minėjime.

EDUARDAS MILIUS—mokytojas, Druskininkų Tėvynės Sąjungos (Lietuvos Konservatorių) skyriaus Tarybos narys, Politinio komiteto pirmininkas.

iškilmingai karūnuojasi ir Lietuvos karaliumi. Karalystės titulas galutinai įtvirtino Lietuvos diplomatijos pergalę. Lietuva tapo Vakarų Europos valstybe (viduramžiais tai buvo didžiulės reikšmės dalykas). Gi pačiai Lietuvai karaliaus karūna reiškė teisinį pagrindą ir akstiną valstybės vieninimui galutinai realizuoti.

Negali nežavėti karaliaus Mindaugo valstybinė išmintis ir veiklumas—savybės, vieningai pripažintos Europos krikščioniškų valdovų ir pelniusios jam Išmintingojo vardą. Neįkainojama vertybe Lietuvos istorijoje buvo karaliaus Mindaugo diplomatijos, vidaus ir užsienio politikos patyrimas. Mūsų karalius, priešintis vietiniams kunigaikščiams, savo diplomatija sugebėjo sukurti pavyzdį amžiams...

Mindaugo epocha yra pamokanti ir nepaprastais jo sugebėjimais pačiais sudėtingiausiais momentais skaldyti tautai priešiškas koalicijas, o kartais net ir priešus patraukti į savo pusę ... Tačiau lemiamu momentu jis ryžtasi neišduoti ir savo brolių žemaičių, kai pastarieji pakyla į šventą išsivadavimo kovą.

Būdingiausia karaliaus savybė, kad jis niekada nesižvalgė į pašales, nelūkuriavo ir nepriimtinais laikė pataikavimą, veidmainystę, nusižeminimą ar baimę. Jis ėjo tiesiu, užsibrėžtu keliu ir darbais įrodė nepalenkiamumą, siekiant užsibrėžto tikslo.

Ir gal svarbiausia—jis niekada negalvojo apie save, savo aplinką, o apie visą Lietuvą, apie visus Lietuvos žmones, apie Lietuvos valstybės stiprinimą, jos išgarsinimą, apie ateisiančių šimtmečių Lietuvą ... Tikriausiai, kad karalius Mindaugas svarstė ne tik apie 13-to amžiaus, bet mąstė ir apie mus, apie 20 amžiaus pabaigos Lietuvą, apie jos valdovus ir apie jos piliečius...

Taigi, prisimindami Mindaugo laikų Lietuvą, jos įkūrėją, karalių Mindaugą—mūsų valstybės pradininką, amžiams tapusį tautos valstybinės stiprybės ir garbės simboliu, jo viziją valstybės ateičiai, paieškokime lygiagrečių ir pamastykime apie šiandieninę Lietuvą, apie jos valdovus, galop, ir mus pačius—ar sekame mes Lietuvos karaliaus pėdomis, tais kilniais siekais, idealais, ar savo darbais esame verti ir pajėgūs pažadinti lietuvišką protėvių dvasią ...

Kur begyventų žmogus, ką jis bedarytų, kokias pareigas beužimtų, kokios profesijos jis bebūtų, ką bedirbtų—jo gyvenimo prasmę ir vertę sudaro jo pilietinis credo: kaip ir vardan ko tu gyveni, kam pasišventęs, kodėl dirbi ir kenti, dėl ko aukojiesi, giniesi ar kariauji, ką myli ir ko neapkenti, ar nesi pasyvus, pavydus ar nusivylęs ...

Mylėti tik save, tik savo Ego—reiškia degti šalta ir šturpia atgrasančia ugnimi. Nusivilti, šmeižti, pavydėti, nesusivokti, nekęsti laisvės, nepriklausomybės, demokratijos, išdrįsti net visa tai aprūgoti ar panaudoti piktam—tai didžiulės nuodėmės.

Dergiantys tautos pasišventėlius, dėl nesėkmių ar savo neišmanymo kaltinantys kitus, apsirikimus ar klaidas priskirdami tik kitiems, bandantys įteigti naiviems žmoneliams, jog „visi esam tokie“, jog „visos valdžios tokios“, tačiau tų kitų nuopelnus stengdamiesi visur prisiskirti sau—štai tos triados, kurios pastoviai sklando iš šiandieninių valdžios vyrų lūpų. Pagalvokime, ar moralu tikėti panašioms triadoms? Ar padoru laisvę suteikti blogiui?

Šiandien, stovėdami prie Išmintingojo karaliaus paminklo, susimąstykime—kodėl mums taip nesiseka, kodėl mes skurstame, riejamės, kodėl nežengiam pirmyn ...

Iš kur pridygo tiek niekšų, žulikų, vagių ir melagių? Kodėl nedorėliai laisvi ir toliau pampsta kitų sąskaita? Kodėl nėra teisingumo, atjautos, paramos vargingam žmogui?

Ar moralu atitraukti piliečius nuo politikos, patriotizmo, pridengiant tai depolitizacijos skraiste, net raginimais nebalsuoti, nemitinguoti... Visa tai—žmonių mulkinimo ir nupilietinimo siekiai, draudimas domėtis valstybės reikalais...

Arba tu „darai“ politiką, arba politika „daro“ tave. Arba tu pilietis, žmogus patriotas, kuris myli tėvynę, serga dėl jos ateities, ar viso labo teesi sraigtelis valdančiųjų rankose, sutinkantis tarnauti prievartai, patyčioms. Politika—tai rūpestis savo šeimos, savo vaikų ir vaikaičių ateitimi, tai rūpestis savo ūkio, savo gyvenimo, savo kultūros, galop—savo Tėvynės reikalais.

Sunkiai atkovota laisvė, nepriklausomybė ir demokratija—tai didžiulė vertybė; tai pirmiausia—laisvė rinktis (pasirinkti gėrį ar blogį, tamsą ar šviesą, tiesą ar melą, meilę ar neapykantą, pasišventimą ar parsidavėlišumą, aktyvią veiklą ar abejingumą.)

Prisipažinkime, kad vis tik daugelis pasirinkdami suklydome... Tačiau būkime tvirti ir suvokime, kad klaidą taisyti ir garbinga, ir nevēlu!

Nepriklausomybė padovanojo visiems mums didžiausią gyvenimo vertybę—apart laisvės rinktis, kartu ir laisvę mąstyti, kalbėti, veikti, kontroliuoti, pareikalauti, nuspręsti ...

Tikėjimo akimis Nepriklausomybė—tai Dievo dovana, kuria naudodamasis žmogus sukuria savo ateitį: savo gražiam pėdsakui įtvirtinti žemėje; savo amžinybei; arba amžinai savo pražūčiai.

Tačiau niekada nepamirškime, kad Nepriklausomybė ir Laisvė yra ne tik dovana, bet ir atsakomybė, atsakomybė už jos gynimą, išsaugojimą.

Atminkime, kad valstybė—tai ne valdžia, o mes, brangieji, mes—Lietuvos piliečiai, ir tik nuo mūsų priklausys jos ateitis ir jos likimas.

Tvirtai tikiu, kad tauta atbus, kad visi susikibę rankomis ir surėmę

SKAITYTOJŲ ŽODIS

Reikėtų pratęsti svarstymus

Ir šis (123) „Į laisvę“ numeris rūpestingai paruoštas ir skoningai išleistas. Malonu jį paimti į rankas, o dar maloniau susipažinti su jo turiniu.

Mane ypatingai sudomino Algimanto Jankausko straipsnis apie organiškos valstybės koncepciją. Tai jau nėra vien eilinis žurnalistinis straipsnis, bet ištisa studija. Būtų įdomu, jei redaktorius leistų šiais klausimais pasisakyti ir kitokių įsitikinimų politologams. Gal jų mintys ir nevisai sutaptų su A. Jankausko teigimais, tačiau toks minčių pasikeitimas jūsų žurnale, autorius žodžiais 33 psl., „įgalintų efektyvesnę visuomenės dalyvavimą politiniame procese ir sykiu stabilizuotų

demokratiją Lietuvoje“.

Jonas Daugėla,
Florida

Atlaidumas be atgailos?

Perskaičius „Į laisvę“ žurnalo 122 numeryje buvusio politinio kalinio, o dabar vyriausybės patarėjo Petro Plumpos straipsnį „Krikščioniški pasvarstymai“, kilo abejonės ne tik dėl šių svarstymų krikščioniškumo, bet ir dėl kai kurių teiginių priimtumo. Straipsnio autorius dėl tautos vienybės krikščionybės vardu siūlo visuotinį atlaidumą buvusiems okupanto kolaborantams ir KGB bendrininkams net ir be jų padarytų klaidų bei

pečius kaip Baltijos kely, turime šansą ir privalome išbristi iš šiandieninio liūno... 1996-ji turėtų tapti esminio lūžio metais.

Tikiu, kad doriems Lietuvos žmonėms užteks politinės valios parodyti moralinį Lietuvos atgimimą, pasitikėti savo jėgomis, savo protu, savo valstybe ir parodyti visiems žmonėms, o ir pasauliui, kad jau be gailėsčio atsisveikinsim su netikusia, korupcine, kriminalizuota ir pasibjaurėtina tvarka; kad atsisveikinsim ir su valdžia, kuri nesugeba apginti bei paremti savo valstybės piliečių. (Niekšybes turime įvaryti į tamsų kampą ir baigti korupcinę puotą.) Garbingiems Lietuvos piliečiams turi būti svetimas bedvasiškumas ir besielis sovietinis gyvenimas.

Mes turim pamilti Tėvynę Lietuvą, tėvų sodybas, bažnyčias, lietuviškas dainas, nuostabų saulėtekį grožį, didžiulis išdidžia mūsų Trišpalve, garbinga tautos praeitimi, gyvenimu ir darbais įrodyti, kad esame verti himne lyg priesaika išsakomų prasmingų žodžių.

Didžiausia dvasinės stiprybės paskata lai tampa mums karaliaus Mindaugo žmogiškos ir patriotinės savybės, jo darbai ir pavyzdys bei šimtmečiais egzistavusi nepalenkiama mūsų protėvių dvasia. Telydi mus ryžtas, viltis ir pilietinė atsakomybė.

išdavikiškų darbų prisipažinimo ir apgailėstavimo.

Bet ar tai iš tiesų yra krikščioniška? Tiesa, mes kalbame: „... atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes savo kaltininkams atleidžiame...“ Tad ir aš, prašydamas, kad mano kaltės būtų atleistos, atleidžiu visiems, kurie mane tardydami žalojo, daužė iki sąmonės netekimo, atleidžiu visiems, kurie, mane areštavę, pasidalino mano turtą, atleidžiu ir tiems, kurie save teisindami mane apšmeižė. Aš nejučiu jiems jokio keršto ir bet kokios nelaimės atveju aš juos gelbėčiau. Bet ar galiu aš jiems atleisti už jų kitiems žmonėms padarytas skriaudas? Ir jei jie savo pačių kalčių ir klaidų neapgailėstavo—ar aš galiu juos rekomenduoti kokioms nors atsakingoms pareigoms, ar aš galiu už juos balsuoti, t.y. igalioti juos visuomeniniame gyvenime veikti mano vardu?

P. Plumpa taip pat, atrodo, lyg pamiršęs netolimą mūsų tautos istoriją, net iki 1% sumažino okupacijoje nesuiteriojusią tautiečių — „teisuolių“ skaičių. O man po 43 metų lagerinio gyvenimo ir tremties—mačiusiam daugelio tūkstančių tautiečių kančias—būtų daug lengviau patikėti, kad dabar valdančios partijos eilėse galėtų būti tik toks skurdus procentas gerų, pasitikėjimo vertų žmonių.

Dar gerai prisimenu Lietuvos Steigiamojo Seimo laikus. Tada Seime buvo ir kumečių ir kaimo bernų, ne daug tebuvo kvalifikuotų specialistų, bet valdžioje tada nestigo gerų, pareigingų žmonių, ir Lietuva iš karo griuvėsių su kiekviena diena kilo. O dabar— „aukštų kvalifikacijų specialistai“ išgrobstė fabrikus, priperėjo nemokančių dirbti milijonierių, daugumą tautos pastūmėjo į skurdą ir dar

užtraukė milijardines skolas... Nežinau, kurį iš tokių visuomeninių turtą grobstyti ir eikovoti tesugebančių „specialistų“ P. Plumpa be jokios kritikos ar savo klaidų pripažinimo siūlytų kviesti, pavyzdžiui, į Krikščionių demokratų partiją?

Nors esu prieš visas įstatymines kliūtis, kurios kliudo lietuviams grįžti į Tėvynę, bet p. Bobelio irgi nelaikau nei tikru krikščionybės, nei geru Amerikos lietuvių atstovu. Juk jis nei geresnio kandidato į prezidento postą nepalaikė, nei į Seimą išrinktas ten savo krikščioniškumo bei patriotizmo neparodė. Tad nežinau, ar daugelis lietuvių, kuriems rūpi tautos laisvė ir gerovė, džiaugtųsi, jei, kaip P. Plumpa rašo, į Seimą būtų patekę ne vienas p. Bobelis, bet 50 tokių ar panašių „kovotojų“.

Vincas Seliokas,
Panevėžys

Kukauskas vis dėlto gyvas

Susipažinęs su „Į laisvę“ 123 nr. prašau priimti mano nuoširdžią padėką už mano jubiliejaus paminėjimą ir pareikštus Viešpaties palaimos linkėjimus. Jie yra man labai brangūs, nes senatvė vis labiau rodo savo galybę mano amžiuje...

Ta pačia proga, kaip senas biurokratas, noriu atkreipti dėmesį, kad sakinyš, kuriame teigiama, kad „nuo 1978 iki 1987 S.A. Bačkis buvo Lietuvos diplomatų šefas“, yra klaidingas. Datos mano eitų pareigų buvo tokios: nuo 1983 iki 1991 rugsėjo 6 d. buvau Lietuvos Diplomatinijos šefu, nes Stasys Lozoraitis sr. mirė 1983 gruodžio 24 ir nuo tos datos aš pradėjau eiti jo pareigas, kuriose buvau iki 1991 rugsėjo

6 d., kada pranešiau min. A. Saudar-
gui, jog tą darbą baigiau. Okupacijos
metais Lietuvos reikalus tvarkiau nuo
1943 iki 1960 m. Paryžiuje ir nuo 1976
iki 1987 lapkričio 15 d. Vašingtone,
kada Lietuvos Charge d'Affaires pa-
reigas perdaviau Stasiui Lozoraičiui jr.

Antras dalykas, į kurį noriu atkreip-
ti dėmesį—tai to paties „Į laisvę“ nu-
merio 43 psl. Pauliaus Jurkaus straips-
nyje „Julijonai, kurgi tu buvai dingęs“
informacija, esą „Kukauskas net nebu-
vo suimtas, laisvas gyveno Vilniuje ir
ten mirė 1994 m.“ Ši informacija yra
klaidinga: Kukauskas yra gyvas ir da-
bar gyvena Vilniuje. Apie jo „mirtį“,
berods, yra kažkur rašęs ar sakęs ir
Juozo Lukšos mokslo draugas Jonas
Pajaujis, gyvenęs Švedijoje, kuris su
Kukausku anksčiau Lietuvos televizi-
oje ginčijosi ir jį smarkiai kritikavo.

Stasys A. Bačkis,
Vilnius

Kukauskas tikrai gyvas

Malonu gauti ir skaityti žurnalą „Į
laisvę“. Atstačius Lietuvoje nepriklaus-
omybę, turime galimybę per spaudą
bendrauti su užjūrio brolių mintimis,
idėjomis ir darbais. Gerbiame ne-
cenzūruotus autorių straipsnius, todėl
žurnale reiškiamas mintis priimame
su dideliu pasitikėjimu.

Tačiau atkreipiame žurnalo redak-
toriaus dėmesį į tai, kad yra skaudžių
netikslumų, kurie žeidžia mūsų dvasią
ir sąmonę. 1995 m. gruodžio mėn.
(nr. 122) Juozo Vitėno straipsnyje apie
a.a. gerb. Julijoną Būtėną parašyta,
kad išdavęs savo bendraražį Jonas

Kukauskas „nebuvo net teistas ir lais-
vai gyveno Vilniuje iki pat savo mir-
ties 1994 m.“ Tuo tarpu J. Kukauskas
po šios datos išleido net savo autobio-
grafinę brošiūrą „Gyvenimo verpetu-
ose“ ir dedikavo savo pažįstamiems
Vilniuje. Dėl „Į laisvę“ atsiradusios
šios klaidos mūsų prenumeruoja-
mame „Dienovidyje“ taip pat įsibrovė
šis netikslumas. Dėka redaktorės A.
Žemaitytės „Dienovidžio“ gegužės 17
d. nr. 20 buvo išspausdintas „Patiks-
linimas“.

Neatsižvelgus į tai, 1996 gegužės
mėn. „Į laisvę“ žurnalo (123 nr.)
straipsnyje „Julijonai, kurgi tu buvai
dingęs“ Paulius Jurkus vėl daro tą
pačią biografinę klaidą, kurią cituoju:
„Kukauskas net nebuvo suimtas, lais-
vas gyveno Vilniuje ir ten mirė 1994
m.“ Šis spausdinys kelia ne tik nepa-
sitikėjamą jūsų redaguojamu laik-
raščiu, bet norint ir žymiai grubes-
nes mintis ...

Gyd. Rytė Vilimienė
Vilnius

*Na, jei jau du garbūs skaitytojai, o taip
pat ir „Dienovidis“ tvirtina, jog Kukaus-
kas gyvas ir tebegyvena Vilniuje, redak-
torius ir šių straipsnių autoriai turi prisi-
pažinti suklydę ir atsiprašyti. Tačiau
norėtysi ir pasiteisinti: ši klaidinga infor-
macija prieš porą metų kažkieno buvo
parvežta į JAV iš Lietuvos. O gegužės 17
dienos „Dienovidis“ su klaidos atitaisymu
pas mus atkeliaavo tik birželio viduryje, kai
naujas „Į laisvę“ numeris (123) jau buvo
išspausdintas ir išsiuntinėtas. (Red.)*

PRARASTOS PROGOS, BLĖSTANČIOS VILTYS IR ATEITIS

VYTAUTAS BIELIAUSKAS

Galėjusi įvykti istorija

Leiskime paskrajoti savo vaizduotei: 1990 m. kovo 11 Lietuva atgauna nepriklausomybę. 1991 m. sugriūva sovietų imperija. Lietuva priima savo naują Konstituciją, pagal kurią 1992 m. išrenkamas pirmasis Seimas, o po to išrenkamas prezidentas. Lietuvos komunistų partija atsiprašo tautos už padarytas skriaudas ir užsidaro. Jos aukštesnieji pareigūnai ir visi KGB tarnautojai yra priversti trejiems metams pasitraukti iš bet kokio valstybinio darbo. Tuo būdu jiems duodama progą permąstyti savo praeitį ir po to, jei jie nori, įsijungti į laisvos Lietuvos statymą. Lietuvoje vyksta tikras demokratinis atgimimas. Pamažu privatizuojami butai, namai, įmonės ir ūkiai. Savininkai arba jų vaikai, grįžta iš Sibiro ir atgauna jiems priklausantį turtą. Užsienyje gyvenantiems lietuviams ir jų ainiams yra gražinama Lietuvos pilietybė. Jie visi įsijungia į Lietuvos atkūrimo darbą. Daugelis užsienio lietuvių grįžta atgal į Lietuvą, kur jie perkelia savo nuosavybes; daugelis jų investuoja į Lietuvos ekonomiką; daugelis jų padeda Lietuvos vyriausybei savo darbu ir savo konsultacija. Lietuvos ekonomija sustiprėja: saugiai dirba gerai tvarkomi bankai, lito vertė yra stabili laisvoje rinkoje, bendra gyventojų gerovė tvirtėja. Socialiniais pagrindais remiamas galvojimas padeda Lietuvos žmonėms pasiekti pragyvenimo minimumui reikalingą standartą. Lietuva sukuria bene pažangiausią Europoje sveikatos apsaugos sistemą, užtikrinančią pilną sveikatos priežiūrą. Pakyla mokslo lygis, sustiprėja akademiniai standartai, didesnis skaičius universitetų leidžia didesniai skaičiui jaunimo baigti aukštuosius mokslus. Suklesti religinis gyvenimas, sustiprėja moralė bei etika. Žmonės vėl grįžta prie moralinių principų, paremtų teisingumu ir tarpusavio pagarba. Visi nuoširdžiai dirba ir jaučia garbę gyventi iš savo uždirbtų lėšų. Gerai paruošta Lietuvos policija yra jau beveik sustabdžius korupciją. Kiekvienas pilietis jaučiasi saugus: korupcija, plėšikavimai ir sukčiavimai yra gana reti dalykai. Dabar—1996 metais yra ruošiamasi naujiems Seimo rinkimams. Yra daug partijų, bet pagrindinės trys stipriausios yra paruošę rimtas programas ateičiai. Visos partijos pirmiausiai rūpinasi krašto gerove ir tik po to

Dr. Vytautas Bieliauskas Dainavoje skaito paskaitą. Nuotr. K. Ambrozaičio

savo reikalais. Lietuvoje yra atgijusi politinė kultūra, kurios taip trūko sovietmečiais. Tad tikrai malonu matyti Lietuvą, padariusią tokią didelę pažangą per taip trumpą laiką. Tikrai tai yra gražus Lietuvos istorijos laikotarpis....

Deja, taip neįvyko. Tikrumoje tai yra tik graži fantazija, kuri remiasi daugiau nostalgija, o ne realybe. Bet ji yra įdomi tuo, kad tokia istorija būtų galėjusi įvykti, bet ...neįvyko. Taigi dabar pažvelkime į tai, kas yra tikrai įvykę, pasvarstykime, kodėl taip įvyko, ir viso to akivaizdoje pamėginkime pasidaryti išvadas ateičiai.

Trumpa paskutinių 8 metų istorija

Kai 1988 m. prasidėjo Sąjūdis, tai jis buvo lyg ir nelaukta vaivorykštė, pasirodžiusi po jau beveik 50 metų trukusių sovietų okupacinių miglų. Tuo metu tauta, kuri pirmame ir antrame okupacijos dešimtmečiuose buvo mėginusi priešintis jėgai ir kuri tikėjo laisvės atgavimu, buvo labai nuvilta, kai sovietai išžudė daugiau negu 30,000 jos partizanų, išsklaidė šeimas po "amžino ledo" žemes ir dar labiau sustiprino priespaudą. Per daugelį metų sukandusiais dantimis nešę okupacijos jungą, lietuviai jau buvo beprarandą viltį. Vyresnieji jau veik nieko naujo nelaukė, bet jaunesnieji vis dėlto mėgino koku nors būdu turėti įtakos į savo krašto ateitį. Jie žinojo, kad ką nors padaryti buvo galima tik per Komunistų partiją, tad kai kurie pasirinko šį kelią savo įtakai. Paskutini-ais okupacijos dešimtmečiais galima aiškiai pastebėti LKP augimą. Partijos vadams net nepastebint, pradėjo atsirasti jaunų lietuvių patriotų, kurie jungėsi į partiją, norėdami ją "sulietuvinti". Daugelis jų greitai

pamatė, kad toks procesas buvo neįmanomas, bet juose liko vilties kibirkštys, kurios ruseno ir laukė progos pasireikšti ugnimi.

Ir tai įvyko su Sąjūdžio įsteigimu. Sąjūdis pradžioje subūrė daug žmonių, kurių dalis buvo net aktyvūs komunistai, bet kurie visi troško Lietuvai laisvės. Ir taip pirmajame Sąjūdžio seime 1988 m. spalio mėn. dalyvavo tikra "vaivorykštės koalicija", kurios entuziazmą būtų sunku žodžiais aprašyti. Pagrindinis Sąjūdžio architektas Vytautas Landsbergis tuometinį judėjimą yra aprašęs savo knygoje "Atgavę viltį", kurioje yra išspausdintos jo kalbos, surištos su Sąjūdžio darbais. Įdomu konstatuoti, kad ir jo parinktas knygai pavadinimas buvo labai būdingas ir teisingas tuometinio judėjimo dvasiai išreikšti. Tikrai Sąjūdis tada atgaivino lietuvių tautai viltį, kuri buvo lyg ir prarasta okupacinės priespaudos įtakoje. Lietuvos laisvės viltis buvo tuo metu beužgęstanti ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio lietuviuose. Labai gerai atsimenu, kai anuo metu, grįžęs iš pirmojo Sąjūdžio seimo, entuziazmo pagautas, pradėjau kalbėti, jog Lietuva greit bus laisva, buvau ne vieno išbartas, kad kalbu nesąmonės. Bet, ačiū Dievui, tų jaunų entuziastų Lietuvoje dėka tos "nesąmonės" tapo realybe.

Keletas kitų datų: 1990 m. išrinkta Lietuvos Aukščiausioji Taryba, kurios pirmininkas Vytautas Landsbergis pirmajame posėdyje 1990.3.11 paskelbia Lietuvos Nepriklausomybės atstatymą; 1992.12.6 priimta nauja Lietuvos Respublikos konstitucija. 1992 m. įvyksta Seimo rinkimai, kuriuos laimi LDDP, tapdama Seimo daugumos partija. 1993 m. prezidento rinkimus laimi Algirdas Brazauskas, ligi to laiko buvęs LDDP pirmininku.

Šios datos reiškia ne tik istorinius faktus, bet ir didelius pasikeitimus, įvykusius Lietuvos politikos kryptyje. Svarbiausia—tai faktas, kad 1990.12.19 LDDP buvo oficialiai užregistruota kaip Lietuvos komunistų partijos „įpėdinė“ (pakeičiant tik partijos pavadinimą). Ši „naujoji“ partija tuo metu net savo statutų nebuvo pakeitusi—tas buvo padaryta vėliau. Žinoma, šis vardo pakeitimas įvyko tuo metu, kai LAT daugumą sudarė Sąjūdžio atstovai, atrodo, net niekam neatkreipiant dėmesio, kad tuo būdu buvo pratęsiama Komunistų partijos egzistencija kitu pavadinimu. Įdomu yra ir tai, kad šiai partijai buvo perduota daugumas LKP turto, jos narių sąrašai ir taip pat visa LKP „mašina“. Kai vėliau vyko naujo Seimo rinkimai, LDDP prisistatė kaip nauja politinė partija, kurios nariai, buvę aukšto rango komunistai, dabar visai ramiai kandidatavo į Seimą ir laimėjo jame daugumą. Lietuvos Komunistų partijai niekuomet nereikėjo atsiprašyti už kraštui padarytą žalą ir priimti bet kokias sankcijas. Vėliau, kai kuriems veikėjams reikalaujant atsiprašyti už komunistų veiksmus, LDDP tai daryti atsisakė, nes ji dabar "nesanti" komunistų partija. Įdomu yra ir tai, kad pernai (1995) dabartinė Lietuvos vyriausybė ir LDDP ofi-

cialiai šventė penkerių metų sukaktį nuo to laiko, kai Lietuvos komunistų partija atsiskyrė nuo Sovietų KP (Maskvos). Bet, jei LDDP nėra LKP, tai kokių pagrindu ji šventė tokią sukaktį?

Be abejo, būtų galima kalbėti apie priežastis, kurios vedė prie tokio stipraus LDDP laimėjimo rinkimuose, bet tai jau yra daugelio svarstyta. Kaip dabar visiems aišku, LAT ir tuometinės vyriausybės klaidos, surištos su nesugebėjimu tinkamai tvarkyti krašto ekonomijos, netvarkingi privatizacijos procesai ir t.t. įvedė kraštą į skurdą, iš kurio išėties buvo ieškoma, pasitikint LDDP pažadais. Tuometinė rinkimų propaganda akcentavo savo narių politinį ir ekonominių patyrimą—daugelis jų buvę ankstesnių (komunistinių bei sovietinių) vyriausybių sudėtyse—ir skelbė turį sugebėjimą viską „gerai tvarkyti“. Žmonės tuo patikėjo. Jie, atrodo, patikėjo, kad Algirdas Brazauskas buvo geresnis kandidatas į prezidentus, nes turįs didesnę patyrimą: buvo Vilniaus CK gen. sekretorium Brežnevo laikais; buvo LAT pirmininku Gorbačiovo laikais; po to buvo viceministru pirmininku prie Landsbergio. Taigi žmogus turįs „įvairių spalvų“. Reikėjo juk visiems aiškiai matyti, kad tokie „patyrimai“ reiškia užsigrūdinimą senuose įsitikinimuose, bet, deja tauta, o ir ne vienas iš mūsų išėivijos norėjo jam duoti „benefit of the doubt“. Įvyko rinkimai. Atrodo, viskas vyko demokratiškai, ir visų buvo priimta, kad „vox populi est vox dei“. Tuo būdu niekas nei rinkimų procedūros, nei išrinktųjų nekritikavo ir nekritikuoja net ir ligi šio laiko.

Dabartinė padėtis

Štai baigiasi ketvirtieji metai nuo to laiko, kai Lietuvą pradėjo valdyti LDDP. Tiesa, pagal konstituciją prezidentas negali priklausyti nei viena politinei partijai, bet tai yra tik gražus galvojimas. Iš tikrųjų prezidentas jaučiasi LDDP nariu ir ja visuomet remiasi. Per šiuos ketverius metus Lietuvos vyriausybę sudarė tik LDDP šalininkai. Visos ministerijos yra išplėtusios savo tarnautojų tinklą. Prezidentūra taip pat yra padidėjusi: yra 8 patarėjai, kurių veik kievienas(a) turi savo referentus, sekretorius, direktorius ir t.t. Paskutiniu metu prezidentūroje dirba apie 100 žmonių. Jeigu klaustume, ką vyriausybė ir prezidentas per šį laiką yra padarę, tai konkretų atsakymą gauti vargu būtų įmanoma. Bet jeigu klaustume, ko jie nėra padarę, arba ką jie yra klaidingai padarę, tai atsakymai būtų aiškūs ir maždaug tokie:

1. Vyriausybė nesutvarkė bankų sistemos. Dėl to bankai bankrutuoja, žmonių indėliai žuva ir žmonių finansai krašte yra labai nesaugūs. Dėl to užsienio firmų investicijos Lietuvoje yra minimalios.

2. Asmeninis žmonių saugumas nėra garantuojamas: vagystės, plėšimai, užmušimai ar sužalojimai vyksta labai plačiai. Naktimis nei

miestuose, nei kaimuose nėra saugu. Policija turi labai ribotą išsilavinimą; dar vis daugelis viršininų yra rusai ir ne retai tenka girdėti policijos tarnautojus tarp savęs kalbantis rusiškai. Su korupcija policijoje yra kovojama, bet rezultatai nėra žymūs.

3. Krašto ekonomija yra didelėje suirutėje. Pajamų mokesčiai ir PVM yra beprasmiškai aukšti, dėl to žmonės, kur tik gali, vengia juos mokėti. Vyriausybė mokesčių susirinkti nesugeba. Dėl to vyriausybės biudžetas yra visuomet krizės stovyje. Tarnautojams retai išmokamos algos laiku, pensininkams labai menkų pensijų išmokėjimas chroniškai vėlinasi.

4. Bent trečdalis tautos yra vargo ir bado stovyje. Žmonės dėl to puola į depresiją, į alkoholizmą arba žudosi. Dabar Lietuvoje proporcinis savižudybių skaičius turi aukščiausią procentą visoje Europoje. Aukščiausias savižudybių skaičius yra tarp jaunų suaugusių ir senyvo amžiaus žmonių (18-30 ir 65+).

5. Turto gražinimas ir privatizacija vyksta labai lėtai ir sunkiai. Žinoma, viską pagreitina kyšiai.

6. Šildymo ir šilto vandens situacija yra kriziniam stovyje. Kainos už šildymą ir už šiltą vandenį nuolatosis keliamos, bet, ir jas pakėlus, nesugebama surinkti reikiama pinigų Tuo būdu susidaro labai didelės skolos Rusijos dujų tiekimo firmoms, kurios vis grasina nutraukti dujų tiekimą

Apskritai krašte vyrauja ekonominis chaosas, trūksta saugumo individams ir firmoms. Darbų skaičiai mažėja, tuo būdu vis daugiau piliečių laukia socialinės paramos, kurios resursai yra labai riboti. Lietuva yra padariusi tik ribotą pažangą, norėdama įgyvendinti rinkos ekonomiką. Dėl netvarkingos finansų administracijos Lietuvoje labai stipriai veikia "šešėlinė" ekonomika, kuri palengvina žmonių gyvenimą, bet taip pat apsunkina valstybės darbus. Korupcija nuo aukščiausių pareigūnų (pvz. A. Šleževičiaus ir R. Vaitekūno) ligi paprastų sekretorių, yra labai įsigalėjusi. Viso to išvadoje žmonės nepasitiki nei vyriausybe, nei Seimu, nei vienas kitu.

Politinės ir psichologinės nuotaikos

Yra aišku, kad galėjusi įvykti istorija Lietuvoje neįvyko. Buvo prarastos progos, kurių susigrąžinti nebus galima. Lietuva dar Vytauto Landsbergio vadovavimo laikais turėjo duoti progą buvusiems komunistams šiek tiek „nusišvarinti“. Bet, deja, to nebuvo padaryta—gal galvoję didžiadvasiškai, kad nereikia žmonėms priminti jų klaidų—gal pasitikint savo populiarumu: žmonės mane mylėdami, nuo buvusių komunistų atsiribos. Bet taip neįvyko ir ta proga daugiau nebegrįš. LDDP nariai dabar savęs nelaiko komunistais. Gal reikia taip ir priimti,

reikia žiūrėti, ką jie dabar padaro ir ką žada padaryti.

Kita prarasta proga yra užsienio lietuvių atstūmimas, kuris įvyko tuoj po to, kai Lietuva pradėjo jaustis nepriklausoma. Jau net Konstituciją rašant, buvo galvojama, kaip "apsisaugoti nuo išėivijos". Konstitucija, atsisakydama pripažinti dvigubą pilietybę, nuo jos išgaliojimo pradžios išjungė visą išėiviją iš aktyvaus bendradarbiavimo su kraštu. Lietuva tai padarė ir tuo didžiavosi. Reikia pastebėti, kad nei latviai, nei estai tokio žingsnio nepadarė. Ir taip nei vienoje Lietuvos vyriausybėje nebuvo aktyviai įjungti išėivijos darbuotojai. Mums visiems teko likti už durų kaip tikriems „užsieniečiams“. Žinoma, po kiek laiko buvo aiškiai pastebėta, kad buvo padaryta klaida, buvo mėginama ją taisyti arba aiškinti Konstitucija. Paskutinis tokio Konstitucijos papildymo variantas buvo padarytas prezidento Brazausko iniciatyva ir priimtas pereitų metų rudenį. Dabar jau yra daug lengviau lietuviams ir jų vaikams, palikusiems savo tėvynę po 1940.6.15, atgauti Lietuvos pilietybę, Bet, deja, ši pataisa buvo padaryta per vėlai. Dabar užsienyje gyvenantys lietuviai daugumoje yra jau praradę savo entuziazmą dabartinei Lietuvai ir labai mažai kas daro pastangų savo pilietybei atstatyti. Yra taip pat sumažėjęs interesas išgyti Lietuvoje nekilnojama turta, nes ir šiuo reikalu darytos ar daromos biurokratinės kliūtys daugelį nuo Lietuvos „atbaidė“.

Šių prarastų progų negalima rišti su bet kokia viena partija. Atrodo, kad savo laiku tas pačias klaidas darė ir mūsų prieteliai Sąjūdžio nariai (kuriems mes taip nuoširdžiai stengėmės padėti). Tos pačios linijos laikėsi ir kitos partijos. Nežinia, gal mūsų per didelis uolumas, stengiantis padėti, sukūrė ten įspudį, kad mes norime kištis į krašto vidaus reikalus, kas jau buvo laikoma neliečiamu dalyku.

Ir taip mes, atrodo, esame atsitolinę vieni nuo kitų. Bet dabar Lietuvoje vykstant politiniam chaosui, vis dėlto atsiranda vienas bendras psichologinis pergyvenimas, kuris mus, gyvenančius užsienyje, riša su broliais ir sesėmis Lietuvoje. Vytautas Landsbergis neseniai išleistos knygos „Kryžkelė“ pratarmėje, sakydamas, kad jis nori stiprinti viltį, mano manymu, kaip tik vėl pagauna laiko dvasią, kuri dabar pasireiškia tiek Lietuvoje, tiek ir išėivijoje. Praradimas vilties yra tas bendras psichologinis jausmas, kuris dabar vėl pastebimas tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Viltis yra labai svarbus jausminis pergyvenimas, turįs ypatingos įtakos visiems, nes viltis reiškia pozityvų žvilgsnį į ateitį. Viltis paprastai yra sumažinama dažnų nusivylimų išgyvenimu. Neišsipildant tam, ko laukiama, atsiranda nusivylimas, kuris yra labai nemalonus išgyvenimas. Paprastai žmonės nori išvengti nusivylimų, bet tam padaryti reikia sumažinti ar net panaikinti savo viltis. Toks vilties praradimo procesas buvo įvykęs prieš paskutinį Lietuvos atgimimo laikotarpį; toks pat procesas, atrodo, jau yra prasidėjęs ir dabar. Reikia džiaugtis, kad Landsbergis

šitai suvokia ir imasi žygių atgaivinti viltį.

Seimas ir dabartinės partijos

Dabartinis Lietuvos Seimas, būdamas pilnas turėtų 141 narį, bet šio skaičiaus jis paprastai nepasiekia, nes kai kurie Seimo nariai užima pareigas ministerijose arba diplomatiniam korpuse. Daugumą Seimo valdo LDDP, prie kurios dažnai jungiasi Lenkų partijos atstovai ir kai kurie kiti, partijoms nepriklausą, nariai. Iš kitų partijų didesnę skaičių balsų turi Tėvynės Sąjunga-Konservatorių partija (vad. Landsbergio ir Vagnoriaus), Krikščionių demokratų partija (vad. A. Saudargo), Centro partija (Ozolas), Socialdemokratų (Sakalas), Tautininkų (A. Smetona) ir kt. Šiuo metu Seime, jei visos kitos partijos ir balsuotų vieningai, vis tiek jos liktų mažumoje. Taigi LDDP, būdama daugumos partija ir turėdama prezidentą savo pusėje, de facto galėtų įvesti diktatūrą. Bet vis dėlto Lietuvos Konstitucija, nors ir būdama gana silpna, duoda apsaugą nuo daugumos partijos sauvaliavimo, reikalaujama Konstitucijai keisti kvalifikuotos daugumos, kurios LDDP net ir su savo satelitais neturi. Be to, mano nuomone, LDDP ir pati nėra visiškai monolitinė grupė: jie turi tarpavių skirtumų ir taip pat turi savo tarpe visą eilę, demokratiškai nusiteikusių narių, kurie, atrodo, nesutiktų su beprasme partijos dominacija. Taigi reikiama pripažinti, kad LDDP vis dėlto per šią savo kadenciją išlaikė šią tokį demokratijos įvaizdį, kuris Lietuvai daug padėjo.

Šiuo metu visi ruošiasi būsimiems Seimo rinkimams. Visos partijos yra kampanijos įkarštyje. Lietuva laukia pasiūlymų, planų politinei ir ekonominei stagnacijai nugalėti. LDDP ir prezidentas ligi šiol vis didžiuojasi, kad Lietuva per visus ketverius metus turėjo labai pastovią vyriausybę: išsilaikė visi tie patys ministrai ir, tik šį pavasarį pasikeitus premjerui ir vidaus reikalų ministrui, ministrų kabinete nedaug kas pasikeitė. Naujieji kabineto nariai kaip ir naujas premjeras yra taip pat uolūs LDDP nariai, kurie jokių naujų programų nepristatė. Visi dar didžiuojasi savo stabilumu, kurį, iš šalies žiūrint, reiktų vadinti stabilia inercija, nes kaip jau esame minėję—be "stabilumo" šios vyriausybės konkrečiai nuveiktų darbų veik nesimato. Tiek Seime tiek vyriausybėje vyksta daug kalbų, daroma daug pareiškimų ir daug keliaujama. Bet tuo tarpu nei viena partija nėra pasiūlusi planų pagrindinėms Lietuvos problemoms spręsti. Nei viena partija neturi realių, konkrečių planų ekonomijai stabilizuoti ir krašto gerovei pakelti, korupcijai sustabdyti ir piliečių saugumui užgarantuoti. Yra ginčų dėl kariuomenės ir užsienio politikos, bet ir šiose srityse apsiribojama kritika ir neduodama rimtesnių pasiūlymų problemoms spręsti.

Atrodo, kad visos partijos yra dabar labai susirūpinusios tik savo

išlikimu ir mažai dėmesio skiria viso krašto ir visos tautos reikalams. Daugelis Seimo ir vyriausybės narių jau yra susidarę sau asmeniškai geras ekonomines sąlygas, taip kad, atrodo, jiems kitų vargas ir nepritekliai nesudaro didelių rūpesčių. Seime ir partijose, kaip ir visame Lietuvos gyvenime, labai reiškiasi žemos kultūros kapitalizmas, kurį aš jau kelis kartus esu vadinęs kapitalizmu be sąžinės. Ginčai dėl moralinių ir etinių klausimų Seime yra dažnai sutinkami su juokais ir šaipymuosi. Partijos labai mažai kalba apie moralines vertybes; tik Krikščionių demokratų partija šiuos klausimus rimčiau kelia ir dėl to jos populiarumas pradeda augti. Reikia atsiminti, kad be moralinių principų sudaryto Seimo efektyvumas bus labai ribotas. Įstatymdaviai, nežiną moralinių principų nesugebės suprasti žmogaus teisių nei jo orumo reikšmės. Tokie įstatymdaviai civilizuotiems kraštams netinka.

Dalyvavimas politikoje

Nors partijos Lietuvoje karštai ruošiasi rinkimams, didelė dauguma žmonių pergyvena apatiją. Mažai kas galvoja, kad dalykus galima pakeisti ir kad būtų galima krašto griuvimą sustabdyti. Apatija jaučiama ir užsienio lietuvių tarpe. Mes, čia gyvendami, vis mėginame laikytis neutraliteto ir tuo būdu lyg leidžiame tautai apsispręsti. Daugelis ir čia, ir Lietuvoje dabar galvoja, kad neverta į politiką kištis, nes tai tik pakenktų savo orumui ir „švarumui“. Labai mažas skaičius čia gyvenančių lietuvių yra išsiėmę lietuviškus pasus ir dažnai girdisi pasisakymai, kad balsuoti rinkimuose nesirengiama. Bet argi nesuprantame, kad nedalyvavimas politikoje tikrumoje reiškia joje dalyvavimą? Nedaug akcijos mes parodėme pereinamųjų rinkimų metu, tylėjome ir tada nekritikavome LDDP ir, manau, tuo prisidėjome prie jos laimėjimo. Lietuvoje žmonės visada kreipia dėmesį į išėivijos nuomones. Kai nieko nesakoma, tai tyla yra priimama kaip status quo patvirtinimas.

Galbūt mes per greit priėmėme pereinamųjų rinkimų rezultatus ir, su jais susigyvenę, retai reiškėme savo nuomonę per paskutinius ketverius metus. Tad ir iš mūsų pusės buvo prarasta daug progų, kurios daugiau nebegrįš.

Bet ar ir toliau reikia tokios linijos laikytis? Jei tai darysime, prisidėsime prie apatijos, iš kurios būtinai reikia išbristi ir Lietuvai, ir mums. Man atrodo, kad atėjo laikas mums įsijungti aktyviai į Lietuvos politiką. Mes turime ir idėjų, ir išteklių, visa tai dabar reikia panaudoti. Atėjo laikas čia gyvenantiems lietuviams vėl susivienyti. Gal šis laikotarpis ir jo problemos mums patiems duos progos sumažinti tarpusavio ginčus,

piktus vieni kitų kritikavimus. Tą energiją, kuri eikvojama tarpusavio „peštynėms“, būtų galima panaudoti, padedant Lietuvai ir jos politiniam vystymuisi. Mums reiktų eiti į viešumą; reiktų reikšti savo nuomonę; reiktų versti Lietuvos partijas pristatyti kraštui rimtas programas ateičiai; reiktų kritikuoti tai, kas kritikuotina, ir girti tai, kas girtina.

Neužmirškim, kad Lietuvoje pradeda atsirasti jaunų žmonių, kurie jau veik 8 metus auga kitoje dvasioje: dabar ten jau yra vaikų, kurie rusiškai nemoka, ir jų skaičius didėja. Jaunieji dabar tampa vyresniaisiais ir jie duos Lietuvai ateitį. Lietuvių Frontas, kadaise savo pradžią radęs jaunimo tarpe, turėtų šią savo tradiciją atnaujinti bei sustiprinti. Naujam Lietuvos Seimui reikia naujų žmonių ir jų ten atsiras, jei būtų jiems duodamas stipresnis paskatinimas. Žinoma, aktyviai jungdamiesi į Lietuvos politiką turėsime kai ko atsisakyti. Valdantieji mums nei medalių, nei ordinų neduos—o gal jau jų ir neturi, nes taip daug išdalino. Bet gal čia ir yra mūsų stiprybė, nes tuo būdu mes iškeliamo kraštą ir jo žmonių gerovę kaip aukščiausią prioritetą, nelaukdami sau jokios naudos.

Manau, kad Lietuvoje yra gerų politinių branduolių, kuriuos mes galime sustiprinti; yra ten ir viena kita partija, kuri galėtų pasinaudoti, turėdama mus savo užnugaryje. Mes gi dar turime savyje likusio entuziazmo, kurį galime vėl uždegti ir perkelti į Lietuvą. Mums reikia sueiti į kontaktus su tenai dirbančiais jaunos dvasios politikais, su tokiais, kuriems krašto gerovė rūpi ir kurie dirba savo krašte. Kandidatai balsus susirinks tenai, o ne keliaudami po Vakarų kraštus. Mums reikia užmiršti politikus—“turistus”, kurie čia atvyksta ir gražiai pakalba, o ten su krašto gyvenimu mažai ką turi bendro. Mums reikia drąsos ir ryžto pasinaudoti dabartinėmis progomis, nes, jas praradus, ateitis galėtų išblėsti.

Išvados

1. Prarastos progos negrįžta. Dėl to buvusieji komunistai, nepergyvenę savęs „nušvarinimo“, dabar jau vargu tai bedarys. Blieka jiems patiems pergalvoti savo praeitį ir pasikeisti savo esmėje. Tai priklausys nuo jų sąžinės. Dabar mums reiktų daugiau kreipti dėmesį ne į tai, kas jie buvo, bet ką jie dabar duoda Lietuvai.

2. Mums visiems reikia aktyviai įsijungti į Lietuvos politinį gyvenimą, ypač į ateinančius Seimo rinkimus. Pasiduodami apatijai ir stovėdami nuošalyje, mes vėl prarasime progas. Neturiu jokių abejonių, kad čionykščiai politiniai veikėjai, kaip ir Lietuvių Fronto bičiuliai, privalo įsijungti į rinkimų procesą ir tiesiogiai remti vieną ar kitą partiją Lietuvoje, padedant jai gauti daugiau vietų būsimajame Seime.

3. Lietuvoje turi būti sustabdyta korupcija, garantuotas piliečių asmeninis saugumas, pašalinti ekonominiai chaosai ir sureguliuoti bankai. Tai yra

Studijų savaitė Dainavoje. Belaukiant uždaramojo žodžio. Nuotr. M. Ambrozaitienės

galima ir būtina padaryti. Šie pakeitimai turi būti partijų, kurias mes rem-sime, platformose.

4. Dalyvaudami demokratinuose procesuose Lietuvoje, mes tai turime daryti su tam tikru nuolankumu, neperdėdami savo demokratijos žinojimo ir savo demokratiškumo. Tobulų demokratijų niekur nėra. Nevisuomet gerus demokratijos pavyzdžius duoda ir užsienio lietuvių organizacijos.

5. Lietuvos okupacijos nusikratymas ir laisvės atstatymas tikrai buvo stebuklas, įvykęs prieš mūsų akis. Mes tada tikrai jautėme Dievo pirštą ir su džiaugsmu ir dėkingumu stiprinome savo tikėjimą Dievui ir savo tautai. Dabar tas stebuklas yra atsidūręs krizėje, ir mes negalime leisti jam būti sunaikintam. Lietuvos atgimimo entuziazmas dar teberusena mūsų širdyse ir jį mums reikia atnaujinti.

Mes tikime į Lietuvos ateitį, kaip mes tikime į Dievą, kuris mūsų tautą globojo net ir sunkiausiomis jos valandomis. Mes buvome Lietuvos prisikėlimo stebuklo stebėtojai ir dabar mes esame šaukiami tapti Lietuvos atgimimo stebuklo vykdytojais.

TEISINGUMO PAIEŠKOS

JONAS KAIREVIČIUS

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 ir 110 straipsniuose įrašyta, kad „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą yra nepriklausomi. Teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo...“ „Teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai. Tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisinis aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją.“

TEISMAI IR TEISĖJAI

Pagal 1994 m. gegužės 31 dienos Lietuvos Respublikos teismų įstatymą Lietuvos Respublikoje teisingumą vykdo tik teismai. Lietuvos Respublikos teismai yra apylinkių ir apygardų teismai, Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai, kurių statusą nustato įstatymas.

Apylinkės teismą sudaro teismo pirmininkas, jo pavaduotojai ir kiti teisėjai. Apygardos teismą sudaro apygardos teismo pirmininkas, skyrių pirmininkai ir kiti teisėjai. Apygardos teisme yra civilinių bylų skyrius ir baudžiamųjų bylų skyrius. Lietuvos apeliacinį teismą sudaro Apeliacinio teismo pirmininkas, skyrių pirmininkai, teisėjai. Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą sudaro Teismo pirmininkas, skyrių pirmininkai ir kiti teisėjai. Aukščiausiajame Teisme yra civilinių bylų skyrius, baudžiamųjų bylų skyrius ir Teisėjų senatas.

Teisėju negali būti asmuo, prieš tai buvęs teisėju, prokuroru, advokatu, notaru, policijos ar vidaus reikalų sistemos darbuotoju ir atleistas už profesinius pažeidimus.

Dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria teisėjų taryba. Teisėjų tarybą sudaro devyni nariai: Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ir skyrių pirmininkai, Apeliacinio teismo pirmininkas bei visuotinio teisėjų susirinkimo penkeriems metams išrinkti penki teisėjai. Visuotinis teisėjų susirinkimas: renka Teisėjų tarybos narius; renka Teisėjų garbės teismą ir jo pirmi-

ninką; tvirtina Teisėjų garbės teismo nuostatus; sprendžia kitus klausimus.

Apylinkių teismų teisėjai pirmą kartą skiriami penkeriems metams. Pasibaigus šiam laikui, teisingumo ministro teikimu ir patarus Teisėjų tarybai, apylinkių teismų teisėjai be egzaminų skiriami iki 65 metų amžiaus. Kiti Lietuvos Respublikos teismų teisėjai iš karto skiriami iki 65 metų amžiaus.

Respublikos Prezidento nustatyta tvarka teismų posėdžių salėse turi būti ir yra Lietuvos valstybės vėliava ir Lietuvos valstybės herbas. Teisėjų valdžios simboliai yra mantija ir ženklas—Lietuvos valstybės herbo atvaizdas. Teismo posėdžių metu advokatai ir prokuroras vilki mantijas.

Asmuo, paskirtas teisėju, prieš pradėdamas eiti pareigas jį paskyrusiam Seimui ar Respublikos Prezidentui prisiekia:

„Aš, teisėjas(a), (vardas, pavardė), prisiekiu būti ištikimas(a) Lietuvos Respublikai, vykdyti teisingumą tik pagal įstatymus, ginti žmogaus teises, laisves ir teisėtus interesus, visada būti sąžiningas(a), humaniškas (a) ir savo elgesiu nepakenkti teisėjo vardui. Tepadeda man Dievas“. Prisiekti leidžiama ir be paskutiniojo sakinio.

Teisėjas priesaikos tekstą pasirašo. Jo priesaikos tekstas laikomas teisėjo tarnybos byloje. Teisėjas prisiekia, vilkėdamas mantiją. Po priesaikos Seimo Pirmininkas arba Respublikos Prezidentas teisėjui įteikia teisėjų valdžios simbolį—ženklą su Lietuvos valstybės herbo atvaizdu. Priesaika galioja per visą teisėjo nepertraukto darbo laiką Lietuvos Respublikos teismuose. Asmuo, paskirtas teisėju, bet neprisiekęs, eiti teisėjo pareigas negali.

VIRSMO DVASIA

Vaclavas Havel šitaip charakterizavo pokomunistinę (mes suprantame kaip pookupacinę) euforiją ir depresiją: „Tai, ką galima būtų pavadinti pokomunistiniu mąstymu, išorėje dažniausiai pasireiškia neaiškiais netikrumo, bešaknystės, tuštumos ir net nevilties pojūčiais. Atrodo, tokių jausmų priežastis lengvai įžvelgiama: nors ir neapkentėme komunistinio gyvenimo būdo, vis dėlto automatiškai prie jo pripratome. Komunizmas sukūrė savotiškai aiškia sistemą taisyklių, tiksliai nustatančių, kas ką gali, o kas ko negali, jeigu nenori susilaukti nemalonumų. Dažniausiai tai buvo nerašytos, tačiau visiškai aiškios taisyklės, pavyzdžiui, visi žinojome, kur ir kada galime kalbėti atvirai, o kur ne, visi žinojome, ko galima ir ko negalima tikėtis savo gyvenime. Tas gyvenimas išties buvo pilkas, tuščias ir suvaržytas, tačiau jį ribojančios užtvartos—nors ir labai ankštos—vis dėlto buvo tokios tvirtos, kad suteikdavo žmogui paradok-

*Adv. Jonas Kairevičius savo paskaitos metu
Dainavoje. Nuotr. K. Ambrozaičio*

salaus pasitikėjimo, kurį dar paternalistiškai papildydavo socialinės valstybės garantijos. Visi žinojome, kad mumis visada bus kaip pasirūpinta, nors ir turėjome mokėti už tai savo laisvės ribojimu. Visa tai sugriuvo staiga, beveik per naktį. Netikėtai atsidūrėme didžiulėje laisvės erdvėje ir pasamonę užvaldė pojūtis, kad gyvenime nebėra jokių ribojimų. Tokią būseną dažnai lyginu su po ilgesnio laiko paleisto iš kalėjimo dvasine būseną: tikriausiai kiekvienas išlaisvintasis pergyveno beprotiškos euforijos akimirkas, susijusias su apgaulingu įspūdžiu, kad jam dabar viskas leista. Griežtos kalėjimo taisyklės nebegalioja, ir atrodo, kad nebegalioja jokios taisyklės.”

Ši būsenos charakteristika tinka ir Lietuvos teismams bei juose dirbantiems žmonėms. Partijos komitetų parinkti ir parengti asmenys, saugiai sėdėję aukštose kėdėse po LTSR herbu, staiga atsidūrė toje pačioje kėdėje, bet prie Lietuvos Respublikos vėliavos, beje, už kurios iškėlimą kai kas neseniai patys buvo baudę. Jų būseną buvo sunkesnė negu V.Havelo nusakytoji visos visuomenės būseną. Vertybių perkainojimas kai kuriems tapo sunkiai užgniauziamu priešišku.

Beje, ir visuomenei šitas pasikeitimas be praeities aiškaus įvertinimo buvo sunkiai suprantamas. Iškilo viešas ar vidinis klausimas—kodėl tie patys asmenys liko teisėjų kėdėse? O, svarbiausia, ar galima šitais žmonėmis pasitikėti? Žmonėmis, kurie vakar tarnavo kitai sistemai, o šiandien skelbia sprendimus ir nuosprendžius Lietuvos Respublikos vardu? Galvoju, kad šitas dorovinis aspektas yra pagrindinis nepasitikėjimo teismais dalykas, kuris verčia žmones kalbėti apie korupciją kartais ir tada, kai jos konkrečiu atveju nėra. Gal tai dvasinės korupcijos dalykas?

Kas yra teisininkas? Amatininkas, tarnaujantis bet kokiai jėgai, ar kūrėjas, kuriam visuomenė suteikė didesnes galias, bet ir reikalauja iš jo daugiau negu iš eilinio visuomenės nario? Į šitą klausimą iki šiol dabartinėje Lietuvoje neatsakyta. O atsakyti būtina, nes neatsakius, teisingumas liktų be dorovinių pamatų.

Kaip vertinti buvusios teisinės sistemos darbuotojus dorovės požiūriu? Jie vykdė tuometinius įstatymus ir galvojimą, kad turėjo paklusti įstatymų valiai. Tačiau prof. Petras Leonas apie valios dorovingumą šitaip rašė: „Gera dorovinga valia bus tik ta valia, kurios pasielgimams dorovės norma yra ne vien taisyklė, bet ir motyvas. O valia, kuri etikos normą ima sau tik pasielgimo taisykle, ir vykdo ją ne dėl to, kad toks yra liepimas, kad to reikalauja dorovė, bet dėl kitų priežasčių, bus tik legali, teisėta, ne dorovinė valia. Dorovė reikalauja geros valios ir žiūri veikimo motyvų, o teisė pasitenkina legalia valia, sutinkančia su įstatymų valia, ir motyvų nežiūri. Kitaip sakant, dorovė normuoja pasielgimus iš sielos vidaus, o teisė normuoja tik išorės pasielgimus“.

Turime žinoti, kad nepriklausomai Lietuvai teisės specialistų niekas nerengė, ir norime ar nenorime, turėjome ir turime apsieiti su tais, kurie buvo ruošti buvusiai sistemai. Jų orientacija priklauso nuo to, kaip jie suvokia dorovę, kiek jie yra įgiję lietuviškos bei pilietinės dvasios savo tėvų šeimose bei savo gyvensenoje. Nemoralu mesti akmenį į žmogų tik dėl to, kad jis gyveno ir dirbo anais laikais. Ne jis pasirinko laiką, kada gimti, ir kažin, ar geriau būtų buvę, jei žmonės nebūtų siekę mokslo ir nebūtų dirbę. Doras žmogus visais laikais gali gero žmonėms padaryti. Tik būtina susivokti, sugrįžti prie šaknų, prie prarastų ar neįgytų vertybių. Tai ypač taikytina jauniems teisininkams

KRITIKOS KRYPTIS IR SAIKAS

Užsirašiau prof. Vytauto Landsbergio žodžius: „Kriticizmas yra reikalingas, bet, peržengus tam tikrą ribą, jis pereina į savęs niekinimą“. Šitaip atsargiai turėtume elgtis ir vertindami teisę bei teisininkus Lietuvoje.

Teismai funkcionuoja ir žmonės gali į juos kreiptis. Tai savaime yra vertybė. Nepaneigiant galimų korupcijos atvejų, turėtume ir pasidžiaugti, kad piliečiai gali dabar teismuose ginčyti pareigūnų ir kolegialių valdymo institucijų veiksmus ir neretai bylas laimi. Lietuvos teismuose dirba daug dorų žmonių. Teismų nepopuliarumas atsiranda ne vien dėl subjektyvių, bet ir dėl objektyvių priežasčių:

1. Teismai baudžia. Kad ir pagrįstai nubaustam asmeniui teismas vargu bau yra maloni įstaiga.

2. Teismai sprendžia ginčus. Ar viena, ar kita ginčo šalis sprendimu

lieka nepatenkinta, nes jų reikalavimai dažniausiai yra diametraliai priešingi. Retai šalys teisme susitaria geruoju. Jei nepatenkintoji šalis kreipiasi, pavyzdžiui, į žurnalistą ir šis rašinyje išdėsto tik tos šalies argumentus, tai skaitytojui tikrai atrodo, kad teismas pasielgė neteisingai.

3. Teismai klauso tik įstatymo. (Konstitucijos 109 str.) Jei įstatymų leidėjai priima nepopuliarius įstatymus, tai ir teismas tampa nepopuliariu.

4. Teismai nera malonės ar socialinės pagalbos institucija. Pavyzdžiui, žmogus pasiskolino pinigų ir įkeitė butą. Pinigus prarado (gal nepavyko verslas ar dar kas nors atsitiko). Ar gali tokiu atveju teismas nepatenkinti paskolos davėjo ieškinio net tuo atveju, jei paskolos gavėjas su šeima atsidurtų gatvėje? Negali. Arba, ar gali teismo antstolis išieškoti indėlių iš banko ar akcinės bendrovės, jei šie bankrutavo, o indėlio garantijos nebuvo nei įstatymu, nei šalių susitarimu numatytos?

5. Teismai, nagrinėdami bylas, laikosi privalomų ne tik materialinės teisės, bet ir proceso normų. Teisėjas ne visuomet gali elgtis taip, kaip jam pačiam norėtųsi, todėl apeliavimas į teisėjo sąžinę ne visada yra tas dalykas, dėl kurio jis galėtų priimti apelianto norimą sprendimą. Štai Vytauto Didžiojo universiteto ordinarinis profesorius Petras Leonas (1864-1938) paskaitose „Teisės enciklopedija“ rašė, kad juridinės normos yra dorovės normų atspindys ir negali prieštarauti dorovei. Vis dėlto kartais esama priešingumų tarp dorovės ir teisės, nes nieko absoliutaus nėra visuomenės gyvenime.

6. Teismo procesas yra pagrįstas rungtyniškumo principu. Labai dažnai žmonės šito nesuvokia ir dėl to nesugeba ginti savo teisių ar teisėtų interesų teisme. Tai yra praeities palikimas, kai asmuo buvo tikinamas ir įtikintas, kad juo visada ir visur pasirūpins valstybė.

PRAGIEDRULIAI

Jau sakiau, kad tai, jog turime teismus ir žmonės gali į juos kreiptis, yra vertybė. Žemėje absoliučios tiesos nėra. Tiesa yra Dievas. Prieškario Lietuvoje šviesiausi žmonės irgi buvo nepatenkinti ne tik įstatymų leidžiamąja vykdomąja valdžia, bet ir teismais. Prisiminkime 1936 m. vasario 23 d. „Naujojoje Romuvoje“ paskelbtą ir J. Ambrazevičiaus, dr. P. Dielininkaičio, dr. J. Griniaus, J. Grušo, dr. Z. Ivinskio, J. Keliuočio, dr. A. Maceinos, prof. K. Pakšto, dr. Ig. Skrupskelio ir kitų pasirašytą deklaraciją, kurioje be kita ko parašyta: „Demokratija nėra prigimties dovana. Ji yra kovos laimėjimas. Ilgos kovos su barbariškais atskiros asmens ir visuomenės instinktais. Todėl auklėjimas demokratijai yra vienas iš pagrindinių visuomeninių uždavinių ...“

Nepriklausomybės atkūrimas mums davė nuostabią galimybę kurti

demokratinę valstybę. Tai Dievo dovana Lietuvai ir mums, jos vaikams. Kūryba yra procesas. Jam reikia laiko. Tas laikas duotas ne laukti ir stebėti, o dirbti. Regiu tokius geresnius pokyčius Lietuvos teismuose ir teisinėje visuomenėje:

- į teismus atėjo daug jaunimo. Jie gali puikiai dirbti, jei nepamirš doros, o Seimas priims naujiems laikams tinkančius įstatymus;

- nebėra atviro vienos partijos diktato;

- pradingo sprendimų šampai. Žinoma, siektinas įstatymų taikymo vienodumas, tačiau teisėjas dabar turi platesnes galimybes mąstyti ir spręsti kūrybiškai;

- perdėtai nekovoama už sprendimų ir nuosprendžių stabilumą, t.y. dirbtinai nesistengiama nepagrįstus ir neteisėtus sprendimus ar nuosprendžius lopyti ir palikti galioti vien dėl to, kad gražiai atrodytų atas-kaitos;

- išnyko vadinamoji „telefoninė teisė“, t.y. tie atvejai, kai teisėjas nespresdavo bylos savarankiškai, o skambindavo į Aukščiausiąjį teismą ir klausdavosi, kaip išspręsti bylą;

- tapo prieinamas praeities Lietuvos teisės kūrybos palikimas;

- tapo prieinama pasaulio filosofinė bei teisinė literatūra, įmanomos stažuotės ar net studijos užsieniuose;

Kad nebūčiau apkaltintas perdėtu optimizmu, pateiksiu ir neigiamybių:

- atgavus nepriklausomybę, nebuvo aiškiai atsiribota nuo sovietinės teisės, o jos reforma vykdoma aiškiai per lėtai. Nepriimtas desovietizacijos įstatymas;

- nesuteikta teisė piliečiams, politinėms partijoms ir visuomeninėms organizacijoms kreiptis į Konstitucinį teismą;

- teismuose dar liko tų teisėjų kurie tarnavo buvusiai sistemai. Ar jie visi tapo demokratais ir nepriklausomos Lietuvos patriotais, atsakyti sunku;

- kartais pasigendama teisininkų idealizmo ir aiškios vertybinės orientacijos. Bendražmogiškos ir krikščioniškos, pilietinės atsakomybės stoka;

- asmenybių stoka. Tokių asmenybių, kurios nepasiduotų įtakoms iš pašalio, kad ir kas, kad ir kokiomis patraukliomis ar grąšiomis priemonėmis ir būdais besikėsintų į teisėjo nepriklausomumą;

- socialinis teisėjų priklausomumas (atlyginimo dydis, butai, premijos, pensijos, paaukštinimai ir kt.)

KA GALIME PADARYTI?

Man priimtina V. Havelo nuomonė. Jis sako: „Aš manau, tėra vienin-

telis kelias: visose žmonių, bendrabūvio srityse tvirtinti pilietinį principą ir pilietinę atsakomybę, tvirtinti valstybės pasitikėjimą piliečiais, pasikliaujant gerosiomis jų savybėmis, kultivuoti žmogiškąjį solidarumą, pakantumą ir teisingumą, puoselėti demokratines institucijas ir be perstojo savy bei aplink save gilinti viso to ištakas: moralės dėsnius, esančius mumyse ir virš mūsų. Tai užduotis mokytojui, auklėtojui, politikui, žurnalistui, visiems mums, žinantiems, kuo gali virsti nuolaidžiavimas demonams, besiskverbiantiems į visas be šaknų likusias sielas. Tai jokiū būdu nėra vien švietimo reikalas. Kalbu apie ryžtą didiems politiniams sprendimams. Čia įžvelgiu didžiulę Vakarų atsakomybę: jeigu jie per ilgai svyruos, neapsisprendami integruoti į savo demokratines institucijas komunizimą nuvertusias šalis, galbūt po kiek laiko išvys, kaip demonai, kurių nesutramdė Rytuose, skverbiasi į Vakarus”.

Literatūra:

Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume;

Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, 1994 m. gegužės 31 d.

„Į pilnutinę demokratiją“, Į laisvę fondo Lietuvos filialo leidinys, 1992 m.;

„Teisės enciklopedija“, P.Leonas, Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1931 m., Kaunas;

„Teisė ir moralė“, Lietuvos teisininkų draugijos Kauno skyriaus leidinys, 1996 m., Kaunas;

„Dienovidis“, savaitraštis, 1996 gegužės 10, Nr. 19 — V. Havelo kalba Dresdene 1995.X.30

Užsakykime *Į laisvę* žurnalą Lietuvos žmonėms, mokykloms, bibliotekoms.

Tik 5 US doleriai užsakant iš užsienio

LIETUVOS ENERGETIKA: KELIAS Į EUROPAŲ AR IŠ JOS ARIMANTAS DRAGŪNEVIČIUS

Šio pranešimo pavadinimas iš pirmo žvilgsnio gali susilaukti priekaištų—juk esame Europoje, gal net jos centre. Vienok čia norime kalbėti ne tik geografiniu, bet ekonominiu, socialiniu ir politiniu požiūriais.

Į kurią Europos pusę žengiame, kai besibaigiant dvidešimtam šimtmečiui vėl atstatėme valstybingumą, kokį kraitį nešame ir ko siekiame? Energetika ne tik kraitis, mūsų turtas, bet ir baisi našta, įtakojanti valstybės politiką. Bet ar tarnauja ši politika žmogui, demokratijai?

Nuo pat Mindaugo krikšto trylikto amžiaus viduryje, per vėlesnę Vytauto laikų šlovę, praėjusių šimtmečių kovas, negandas ir sukilimus, pagaliau per nepriklausomybės atstatymą 1918 m., per 1941 m. birželio sukilimą, tautos rezistenciją,—visados Lietuva siekė būti savarankiška Vakarų Europos pavyzdžio valstybe, orientuota Romos, o ne Bizantijos link. Pagrindiniu klausimu buvo ir tebėra valstybingumo įtvirtinimas, besiremiantis krikščioniškosios moralės principais, kurių išraiška yra valstybės ir žmogaus santykis. Valstybė ir žmogus, valstybė ir demokratija—nepajudinamos nuostatos, kuriomis vargu ar kas Lietuvoje abejoja. Gal tik vieni pabrėžia valstybę, kiti—demokratiją. Tik turime pabrėžti ne tiek pačias sąvokas, kiek jų turinį. Juk ir dabar Lietuvoje tebėra veikėjų, kalbančių apie nepaprastą Lietuvos valstybingumą sovietinės okupacijos metais. O bolševikų partijos diktatūra buvo vadinama demokratiniu centralizmu.

Pravartu prisiminti mūsų rezistencijos karo ir pokario metais siekius: krikščioniška demokratinė Lietuva, plačiai išvystyta ekonomika ir aukšta materialinė-dvasinė kultūra, o visokios veiklos pagrindiniu principu buvo pripažintas žmogus, kaip aukščiausia neprilygstama vertybė. Buvo laikomasi nuostatos, kad „ateityje tie politiniai sambūriai, seni ar nauji, kurie yra pagrįsti autoritarinio-diktatūrinio režimo idėja, bus pasmerkti išnykti, o visuomenėje ras daugiau simpatijų tie susigrupavimai, kurie savo siekimuose arba programose reikšis su pažangia socialine, ekonomine ir kultūrine kūryba, bus pagrįsti demokratiniu geriausių žmonių iškelimu į vadovaujančias pareigas“. Svarstymai apie valstybės pagrį-

ARIMANTAS DRAGŪNEVIČIUS, Kauno miesto tarybos ir Tarptautinės energetikos ekonomistų sąjungos narys, skaitė šią paskaitą į laisvę fondo Lietuvos filialo studijų savaitėje 1996 m. liepos 12 d. Telšiuose. Čia išspausdinta paskaita yra šiek tiek sutrumpinta.

dus, pavadinti „Į pilnutinę demokratiją“ ir paskelbti 1954 m., tebėra reikšmingi ir šiandien, nes kalba apie visų visuomenės narių pareigas ir atsakomybę valstybės kūrime. Šiuolaikiškiausią ir giliausią prasmę turinti yra idėja apie decentralizuotą valdymą, apie ūkinių, socialinių, kultūrinių reikalų tvarkymo perdavinimą autonomiškoms vietos, ūkio, socialinėms bendruomenėms. Ši „Į pilnutinę demokratiją“ idėja vertinama kaip būtinybė piliečių demokratinei sąmonei ugdyti ir demokratijos įsitvirtinimo eigai spartinti.

Šie žodžiai ypač svarbūs šiuo metu, kai vyksta ryškus visuomenės diferencijavimo procesas, monopolistinių struktūrų stiprinimas. Ir čia pačiu ryškiausiu pavyzdžiu yra Lietuvos energetika, kurios monopolis gerokai viršija sovietinį savo apimtimi ir gilumu. Artėjame prie tipinės vergovinės santvarkos, kurios modelio reikia ieškoti Romos imperijos griuvėsiuose,— su nedideliu patricijų luomu bei plebėjų su televizoriais visuomene. Tiesa, pastarosios narių dar negalima pardavinėti, bet padaryti patricijų įkaitais savo namuose, už kuriuos reikia tiek mokėti, kiek reikalauja, jau galima.

Rezistencijos, kurią sudarė kovotojai ir tautinio idealo puoselėtojai, matę Lietuvą gyvą ir sveiką Vakarų struktūrose, siekiai kartais atrodo lyg tolimesnė žydra svajonė. Ar pasiekiami ji dabartinėje Lietuvoje, besivaduojančioje iš bolševikinio vėžio, jau išpjauto, bet su išplitusiomis įvairių rūšių metastazėmis, tame tarpe bene baisiausia—neapykanta ir nepagarba žmogui? Ar pajęgs toliau skurdinama tauta prabilti visu balsu, pakilti ir įveikti viskuo pertekusią, jokių varžtų nesaistomą naujųjų patricijų luomą-nomenklatūrą, ardydama ją maitinančias monopolines struktūras? Ar pradės stiprėti pilietinė visuomenė, jos struktūros savivaldybėse ar bus puoselėjama demokratija,— parodys artėjanti žiema, kuri išryškins Rytų ar Vakarų kryptimi šliaužiančią energetiką, o su ja visą žiojėjančią antstatą.

TRUPUTIS ISTORIJS ĮVADO VIETOJE

Prieš penketą metų Lietuvoje pasirodė studija „Economy of the Baltic States“. Ši 200 puslapių knyga analizės kokybe ir tikrumu nekėlė jokių abejonių, nes jos sudarytojų sąrašė tarp kitų iškilųjų asmenybių buvo tuometinis užsienio reikalų ministras, vėliau Švedijos premjeras Karlsonas. Ypač įsiminė reikšminga studijos dalis apie Baltijos šalių energetiką. Įdomu, kad didžiulė savo teritorija Švedija savo urbanizuota dalimi ir gyventojų skaičiumi visai nežymiai viršija Baltijos valstybes, o savo energetiniu potencialu tik 1,6 karto pralenkia. Tai visai nedaug, turint omeny švedų energetikos struktūrą, jos išsivystymo lygį. Labai išgirta Lietuva su savo naftos perdirbimo gamykla, elektros ir šilumos gamybos pajėgumais, bet pastebėta, jog mes naudojame per daug kuro energijos

vienetui pagaminti, gi šildymui eikvojame 2-3 kartus daugiau nei švedai.

Taigi, visko daug—pajėgumų (savų), kuro (įvežamo), nuostolių (irgi savų). Knyga numatė būsimus didelius sunkumus einant į rinkos ekonomiką ir kylant kainoms, kurios prieš penketą metų tikrai buvo kelis šimtus kartų žemesnės.

Per pastaruosius penketą metų, kai Lietuva vėl pripažinta pasaulio bendrijos nare, praktiškai nieko nepadaryta energetikos savarankiškumui įtvirtinti, energijos efektyvumui padidinti. Naftos ir dujų terminalo nėra ir neaišku, kada bus, o energijos gamyba sumažėjo dėl pasikeitusių ekonominių ryšių, dėl merdėjančios ekonomikos, dėl nepaprastai išaugusių tarifų, bet ne dėl to, kad pradėjome geriau dirbti, netgi atvirksčiai.

Jei iki 1992 metų vidurio terminalo nebuvo galima pastatyti dėl laiko stokos, vietinių trukdymų, jei mūsų, valdžios vyrai „degė“ dėl savo nesuvokimo energetikos reikaluose VFR ir Švedijos pirmų asmenų kabinetuose, tai juk tada bent neturėjome skolų Vakarų bankams. Dabar skolos viršija kelis šimtus milijonų dolerių (vien Pasaulio bankui virš 120 milijonų). Kadangi neaišku, kur tie kreditai panaudoti, bankai daugiau nebeduoda iki energetikos ūkio pertvarkymo. Valdžiai reikia atsiskaityti už energetinius išteklius Rytams, todėl vėl keliamos kainos ir pradedama privatizuoti, pradžioje visas naftos ūkis. Tai vėl klasikinis nugalėjimo ir iššvaistymo, nesugebėjimo tvarkytis pavyzdys.

ENERGETIKOS EKONOMIKA IR KAINOS

Lietuvos energetikos analizė rodo anaip tol nelinksmą vaizdą, kurio kontūrus palaiko užsienio kreditai ir kitos skolos energetinių išteklių tiekėjams, nors turint tokį milžinišką turtą, galima būtų tikėtis labai reikšmingo indėlio į Lietuvos ūkį ir finansų sistemą. Energetinės veiklos absurdiškumą galima pamatyti vien iš kelių akivaizdžių pavyzdžių.

Mažeikių naftos perdirbimo gamykla, kurios techninę būklę dar 1993 metais labai gerai įvertino Venezuelos vyriausybinių delegacija, sakydama „jog jie didžiutuotųsi, turėdami tokią įmonę“, ir kuri gali aprūpinti naftos produktais visas tris Baltijos valstybes, dirba 20-30% pajėgumu. Naftos terminalo, per kurį galėtume įsivežti naftą ir vien kurio buvimas būtų jos pastovaus tiekimo kad ir į Š Rusijos garantas, nėra ir dar ilgai nebus. Lietuvos šiluminės elektrinės, kurių pajėgumo užtektų žymiai didesniems miestams, beveik ar visai negamina elektros energijos; gamina tik šilumą, dėl ko pastaroji žymiai pabrangsta. Privilegija gaminti elektros energiją atiduota Ignalinos atominėi elektrinei (AE). Atseit, ji ten pigiausia—1994 m. buvo 5,64 cnt už 1 kilovatvalandę, kai kitur, pavyzdžiui Elektrėnuose, Vilniuje viršijo 12 cnt. Bet kodėl nenorima skaičiuoti tikrąsias išlaidas—papildomus elektros energijos nuostolius elektros

tinkluose dėl gamybos tolimame Lietuvos taške, dėl šilumos kainų padidėjimo Vilniuje ir Kaune, kai ten negaminama elektra, dėl Ignalinos AE darbo režimo poveikio kitų elektrinių elektros energijos kainoms? Ar tik dėl to, jog galima būtų įrodinėti, kad Baltarusijai (Gudijai) parduodame maždaug už Ignalinos AE savikainą (apie 6 cnt), kai Lietuvoje 1 kwh kaina yra apie 10 cnt. Juk tai praktiškai reiškia, kad dalį eksportuojamos energijos kainų dengia mūsų mokesčių mokėtojai, arba buvo perpompuojami užsienio kreditai.

Pagrįstą abejonę kelia kitas galimo ateityje elektros energijos eksporto atvejis—Iš Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės (HAE) į Lenkiją. Atseit per Lenkiją jungsimės į Baltijos energetinį žiedą. Idėja gera, jungtis į Europą būtina. Bet ir vėl viskas daroma kažkaip pusiau. Būtina priminti, kad Baltijos valstybės, ir Lietuva, po šiai dienai klauso Volgos hidroelektrinių krioklių diktuojamo širdies plakimo, jų elektros dažnio standarto. Dėl to elektros energijos eksporto klausimas lieka kol kas problematiškas, kainuosiantis nuo 30 iki 200 milijonų dolerių, o apčiuopiamos naudos be energetikos svarbos sureikšminimo nelabai matyti.

Dar vienas neekonomiškas veiklos pavyzdys—didžiuliai nuostoliai, gulantys ant vartotojų pečių. Daugiau nei du kartus sumažėjus elektros energijos gamybai, nuostoliai padidėjo 30 proc. Šilumos tinkluose dar blogiau—gamyba sumažėjo 1,7 karto, o nuostoliai padidėjo 2 kartus. Visa tai atsiliepia energijos vartotojui per kainas ir tarifus. Ką gi veikia kainas reguliuojantys veiksniai? Oficialiai tokie yra, tik—čia be monopolio diktato bent kol kas neapsieinama.

Kainų didinimas pirmiausiai juntamas savivaldybėse. Visų Lietuvos miestų biudžetai yra deficitiniai. Savivaldybių įsiskolinimai už energetinius išteklius sudaro 10-20 proc. biudžeto. Lietuvos vartotojų skolos energetikams siekia kelis šimtus mln. Lt. Bet tai viena medalio pusė. Yra ir kita. Praėjusi žiema pareikalavo šildymui gerokai daugiau kuro, nes skaičiuojamoji temperatūra buvo maždaug 6 laipsniais žemesnė. Dėl realių išlaidų ir nustatytų kainų skirtumo energetikai turėjo keliasdešimt mln. Lt nuostolių kas mėnesį. Dalis šilumos kainų skirtumo padengiama per padidintą elektros energijos tarifą. Bet čia vėlgi daug nesklandumų ir socialinės neteisybės. Jeigu vartotojai, gaunantys iš centralizuotų šildymo sistemų šilumą, jos sumažintą kainą tarsi kompensuoja per elektros energijos tarifą, tai kodėl nuosavomis katilinėmis savo būstus besišildantieji gyventojai turi mokėti už elektros energiją brangiau. Juk pirksdami kurą—anglį ar dujas—jie jau sumoka vos ne dvigubą pasaulinės rinkos kainą. Kodėl privataus namo savininkas už šilumos energiją turi mokėti visą kainą ir dar papildomai, per elektros energijos tarifo šiluminę dedamąją, privalo padengti kitame miesto rajone gyvenančio žmogaus šildymo išlaidų dalį. Lietuvoje virš milijono gyventojų priversti per elektros ener-

gijos tarifą padengti centralizuoto šilumos tiekimo kainą, nors ta šiluma nesinaudoja. Kodėl elektros energija troleibusams, gatvėms apšviesti, vandeniui tiekti kainuoja savivaldybėms su „šiluminiu“ antkainiu. Tokia kainų politika savo esme yra nedemokratiška ir naudinga tik monopolistams. Ganėtinai supainiotas kainų mechanizmas mažai kuo panašus į europinį, kurio reikia bent pradėti siekti. Didžiuliai kuro nuostoliai patiriami dėl to, kad mūsų didžiosios elektrinės dirba kaip katilinės, o elektros energijos transportavimas per visą Lietuvą iš Ignalinos atominės elektrinės padidina nuostolius elektros tinkluose mažiausiai vienu milijardu kwh. Tad ko nesistebėti monopolio keliamomis energijos kainomis. Ir kaip reikia vertinti kai kurių energetikos pareigūnų pasakymus, kad Baltarusijai (Gudijai) apsimoka parduoti elektros energiją už savikainą ir dar pigiau arba net veltui. Tai galgi ir Lietuvai reikėtų pasieškoti tokių geradarių, kurie galėtų mums ją žemiau ne tik elektrinės, bet ir visos energetinės sistemos savikainos parduoti, tuo labiau, kad Europos energetikos chartija tai skatina.

Energijos kainos, kad ir paremiamos įvairiomis lengvatomis, yra pernelyg aukštos, palyginus su žmonių pajamomis. Kita vertus, esant didelei energetinio ūkio centralizacijai, nei vartotojai, nei juos atstovaujanti savivaldybės neturi galimybės kainų įtakoti.

Labai svarbus klausimas - užsienio kreditų panaudojimas. Keli šimtai milijonų dolerių iš Pasaulio banko, kitų įstaigų galėjo būti naudojami žymiai efektyviau, labiau sušvelninti energijos kainų kėlimą vartotojams. Tuo tarpu net aukštos institucijose buvo skleidžiama nuomonė apie galimą kreditų dovanojimą, tad ką tokiu atveju bekalbėti apie atsakomybę kreditus naudojant. Kad pateisintų kreditų ėmimo vartotojų vardu tezę, Energetikos ministerija pasiskelbė pati esanti vartotoja, dar 1994 metais perimdama iš savivaldybių dalį joms priklausiusių šilumos tinklų. Tuo tarpu kaimyninėse šalyse vyko atvirkštinis procesas. Bankų ekspertai buvo atkreipę dėmesį, kad kreditai naudojami ne mokėjimų balansui pagerinti, bet statyboms ir gamybos plėtimui, prabangių automobilių pirkimui.

BŪTINOS STRUKTŪRINĖS PERMAINOS ENERGETIKOJE

Jau nuo pavasario pradžios vėl garsiai prabilta apie subrendusią valstybės energetikos krizę, baisesnę nei bankų, apie energetikoje siautėjančią mafiją, apie subsidijų gyventojams už energetinius resursus nutraukimą, tolesnį kainų augimą ir kt.

Energetika yra vienas svarbiausių ramsčių, palaikančių šiuolaikinę valstybę. Kad tas ramstis būtų tvirtas, labai svarbu, kaip jis tvarkomas, kokia yra kontrolė. Tai ypač būtina, kai praktiškai visi energetiniai ištekliai įvežami ir iš vienos šalies. Problema iš finansinės tampa poli-

tine. Bankų kritimas tuoj po Rusijos Dūmos rinkimų betarpiai atsiliepė valstybės energetikos veiklai, o užsitęsusi praėjusi žiema atidengė centralizuotos veiklos piktžaidzes bei paspartino specialistų seniai lauktą krizę. Krizinių reiškinių galima ir būtina išvengti. Tam reikalingi ryžtingi, bet pamatuoti veiksmai, pertvarkant energetikos struktūras ir jų valdymą. Politiniai sprendimai energetikos ūkio pertvarkymo, demokratijos ir vietinės savivaldos plėtojimo srityse yra būtina sąlyga kelyje į Europos Sąjungą.

Tuo tarpu naujasis energetikos ministras kalba, kad Lietuva iš viso neturi savo energetikos strategijos. Nėra strategijos, bet yra monopolis, turintis didžiulę įtaką valstybėje ir veikiantis savo naudai pagal pačių sukurtas taisykles. Tos taisyklės nepaiso nei demokratijos, nei rinkos ekonomikos svertų. Bene vienintelė teigiamybė yra išsaugotas turtas, kurį saugojo, kad galėtų sau privatizuoti.

Pirmas žingsnis siekiant pertvarkyti energetiką, ją demokratizuoti yra bandymas decentralizuoti šilumos tiekimo valdymą. Pasaulio banko ir Europos Sąjungos struktūroms spaudžiant 1995 m. viduryje buvo sudaryta vyriausybinių komisija energetinio ūkio perdavimo savivaldybėms bei socialinių ir ekonominių padarinių įvertinimui ir veiklos planui paruošti.

Ekspertų grupė, bendradarbiaudama su vokiečių specialistais, atliko išsamią esamos padėties analizę, apimančią miestų šilumos ūkio problemas, kainodaros politiką, kapitalo įkainavimą, šilumos gamybą, socialines gyventojų aprūpinimo šiluma problemas bei bendrą Lietuvos energetinę politiką. Pabandyta nustatyti pagrindines priežastis, rasta, kad didelę jų dalį lemia istoriškai susiklosčiusi energetikos ūkio centralizuoto valdymo praktika. Bendra energetikos ūkio reforma, ypač miestų šilumos ūkio srityje vyksta lėtai, neturint bendros aiškios koncepcijos. Savivaldybės nėra tiesiogiai įtrauktos į šio ūkio valdymo problemas, daugelių atvejų jų nuomonės nepaisoma.

Visose Rytų ir Vidurio Europos šalyse, kuriančiose rinkos ekonomiką, šilumos ūkio reformos yra pabaigtos arba yra vykdomos. Vienas svarbiausių šios reformos bruožų yra valdymo decentralizavimas. Lietuva, turėdama plačiausiai išvystytas centralizuoto šildymo sistemas, šioje srityje sudaro išimtį. Čia tebevyksta šilumos ūkio valdymo centralizacijos procesai, pasireiškiantys smulkių ir ekonomiškai nuostolingų katilinių prijungimu prie akcinės bendrovės „Lietuvos energija“.

Nors daugelį problemų centralizuoto šilumos tiekimo srityje galima aiškinti objektyviomis priežastimis, paveldėtomis iš sovietmečio, vienok labai aukštas šilumos ūkio valdymo centralizacijos lygis bei kitos specifinės Lietuvai ekonominės-finansinės bei socialinės problemos neleidžia atidėlioti šilumos ūkio reformos tolimesnei ateičiai

Šilumos ūkio valdymo decentralizavimas (perdavimas savivaldybėms) yra valstybinio masto problema. Jos sprendimas siejamas su pagrindiniu tikslu išvesti šilumos ūkį iš krizinės situacijos, atitaisyti jo finansinį gyvybingumą. Tai reiškia vyriausybės valdomų įmonių išvalstybinimą, vietinės valdžios galių stiprinimą. Savivaldybės turi tapti šilumos sistemų savininkais. Svarbiausia yra sudaryti sąlygas įmonėms dirbti kaip normaliems komerciniams padaliniais, nedidinant kainų, orientuotiems į optimalią miestų energetinę veiklą.

Tačiau šios pastangos decentralizuoti šilumos ūkį sukėlė tikrą audrą monopolistų stovykloje. Pavyzdžiui, AB „Lietuvos energija“ šilumos tiekimo įmonių direktoriai 1996 m. balandžio 15d. kreipimesi į vyriausybę ir prezidentą teigė, kad „ne dėl mūsų kaltės susikaupusias miestų aprūpinimo šiluma problemas tam tikros politinės grupuotės, kai kurie specialistai, tame tarpe užsienio ekspertai, bando pavaizduoti, kaip esamų struktūrų krizę, neatsakingai, nepamatuotai pateikiamos klaidinančios išvados ir pasiūlymai...perduoti šį ūkį savivaldybių reguliavimo sferai ... Toks žingsnis atvestų į turimo gamybinio potencialo sugriovimą ir dar didesnių problemų atsiradimą“.

Štai kur išplaukia demokratijos principų paneigimo, žinybos iškėlimo prieš visuomenę esmė. Kol kas galutinio sprendimo vyriausybė nepriėmė. Valdžiai nepatogu prieš Europą, o opozicija bijo patekti į spąstus ir nori išvengti atsakomybės, kuri užgriūva plečiantis valstybingumui ir gilėjant demokratizavimo procesui. Nei viena pusė neturi tvirtos savo nuomonės, todėl neaišku, kuri yra tikroji Europos Sąjungos narystės rėmėja.

REINTEGRAVIMO Į NVS ERDVĘ PAVOJUS

Esamų įstatymų nepaisymas arba jų traktavimas sau naudinga linkme skatina visuomenės abuojumą ir dar didesnę monopolinių struktūrų savivalę. To pavyzdys yra energetinių mokėjimų balansas. Skelbiamos didžiulės skolos už energetinius išteklius Rusijai, oficiali valstybės skola energetikams viršija 200 milijonų litų, tačiau visiems akis bado palyginti lengvas energetikos įmonių gyvenimas. Supermonopolis lėšas ima iš to paties katilo, jų nuomone, svarbioms statyboms ir remontams, vis pabrėžiant pinigų trūkumą ir ... skolas. Statomos naujos brangiai kainuojančios kuro talpos, kai po Rusijos armijos išvedimo yra galybė senų, tinkamų naudoti. Visur akcentuojama privatizacijos pirmenybė prieš struktūrinius pertvarkymus, priežiūros ir kontrolės įvedimą.

Nesant viešumo energetikos veikloje, kyla pagrįstas įtarimas veikla, nukreipta prieš Lietuvos valstybingumą, nes žlugdoma strategiškai svarbių objektų statyba, pridengiant tai kalbomis apie kitus objektus (Klaipėdos mazuto terminalą) arba kitą naują kurą. Oremulsijos, gauna-

mos iš asfaltinių padermių Venezueloje, pirkimas ir panaudojimas Lietuvoje ateityje neturės perspektyvos dėl palyginti aukštos kainos ir taršos.

Viešai skelbiamas ėjimas į Europos Sąjungą nerodo praktinių žingsnių energetikos srityje, jautriausioje Lietuvos ekonomikos šakoje. Turime spragų įstatymų leidime. Europos Sąjungos ekspertų teigimu Lietuvai reikia tobulinti apie šimtą įstatymų. Neturime ir kai kurių energetinių įstatymų, pavyzdžiui, šilumos tiekimo, elektros tiekimo ir kitų. Tik gaila, kad ES ekspertai negali įvertinti įstatymų nesilaikymo „tradicijos“, paveldėtos iš buvusios Sovietų Sąjungos.

Visi Lietuvos energetikos žingsniai bent kol kas rodo į tolesnį glaudų ar net glaudesnę bendradarbiavimą su Rytų partneriais ir Nepriklausomų valstybių sąjungos (NVS) šalimis, toli gražu ne visados Lietuvos naudai. Ypač pribloškiantis yra pastarasis vyriausybės ir Seimo žingsnis privatizuojant strategiškai labai svarbią naftos tiekimo, paskirstymo ir perdirbimo sistemą, ką galima paaiškinti tik vienašališku ir tendencingu vienos valstybės kapitalo išileidimu.

Lietuvos visuomenė nėra akla Opozicijos atstovai Seime protestavo prieš tokius valdžios vyrų veiksmus. Vertas dėmesio Lietuvos krikščionių demokratų partijos (LKDP) valdybos 1996.07.02 memorandumas „Dėl Lietuvos kuro ir energetikos ūkio reintegravimo į posovietinę Rusijos NVS erdvę pavojaus“. Jo kelios ištraukos išsamiai paaiškina problemos rimtumą:

„Po sukeltos sunkios bankų ir mokėjimų krizės dabar pradėtas kitas nacionalinio saugumo silpninimo etapas - kuro ir energetinio ūkio reintegravimas į posovietines struktūras. Reikia turėti omenyje neseniai paskelbtą Rusijos koncepciją, kurioje nurodoma žvalgybai bendradarbiauti su stambiomis komercinėmis struktūromis nepriklausomai nuo jų nuosavybės formų“ ... „Skubama prieš naujo seimo rinkimus sudaryti sąlygas kompleksiskai įtvirtinti viso Lietuvos naftos ir dujų ūkio bei energetikos sistemos susaistymą su posovietinės Rusijos struktūromis. Energetikos ministerija parengė pasiūlymus steigti Lietuvoje nacionalinę naftos bendrovę kurios svarbiausiais akcininkais būtų „LUKoil“ atstovaujanti arba su ja susijusios įmonės“. Memorandumas primena ir įspėja, kad „Lietuvos konstitucijos sudėtinė dalis - Konstitucinis aktas - numato atsakomybę už veiklą, kuria siekiama įtraukti Lietuvos valstybę į posovietinio Rytų bloko ekonomines ir kitokias erdves ir sandraugas“.

Nors Lietuvos energetikos įstatymas numato įvairias nuosavybės formas energetikoje, vienok pabrėžia, kad ypatingos svarbos objektų kontrolinių akcijų skaičių valdo valstybė. Todėl smerktina ne privatizacija, bet jos dingstimi pridengiami tikslai. Ką besakytume, su širdgėla turime pripažinti, jog valstybingumui ir savarankiškumui įtvirtinti energetikos srityje beveik nieko nepadaryta. Iki šiol lieka aktualios mintys, išreikštos

1992 m. išleistoje knygelėje „Kodėl mums reikalingas naftos terminalas“, kurioje šių eilučių autorius rašė, kad nereikia daug aiškinti, kam yra ne-naudingas alternatyvus kuro tiekimas į Lietuvą, kas nenori prarasti svertų, kuriais gali reguliuoti kitų likimą, gauti daugiau pelno, paspausti, kai nenori klausyti.

Ryžtingesni žingsniai leistų pradėti statybą, įgalintų lengviau tartis su Rytais. O tačiau po ketverių metų - 1996 - be asociuotos narystės Europos Sąjungoje niekuo daugiau pasigirti negalime. Gal tik, kad tapome kreditiniu siurbliu Vašingtonas-Maskva, per kurį kreditai iš Pasaulio Banko bei kitų bankų ir fondų nukeliavo į seifus Rytuose ar grįžo paslaptinai į Vakarų. Turime neužmiršti, kad grąžinti vistiek reikės, bet po dešimties metų—jau dvigubai, įskaitant palūkanas.

BALTIJOS VALSTYBIŲ IR EUROPOS SAJUNGOS INTEGRACIJA

Mūsų likimo broliai kaimyninėse Baltijos valstybėse turi mažiau rūpesčių energetikos srityje, nes Estija turi savo energetinius išteklius - skalūnus, iš kurių pagamintą elektros energiją naudoja patys ir eksportuoja į Latviją ir kitur. Latvija turi kelias galingas hidroelektrines ant Dauguvos, todėl apsirūpina elektros energija iš nuosavų išteklių nepalyginamai geriau nei Lietuva, turinti tik vieną didesnę Kauno hidroelektrinę, kurios net Kaunui neužtenka. Išskirtinė Lietuvos padėtis dėl kuro/dujų, naftos, branduolinio/ trūkumo ir sutelktų didelių pajėgumų daro ją labai pažeidžiamą ekonominiu ir politiniu požiūriu.

Didelis separatizmas tarp Baltijos valstybių energetikoje bent dabartiniu metu nėra sveikintinas, nes paveldėti dideli ir sutelkti atskirose vietose pajėgumai reikalauja tarpusavio sąveikos ir optimalių sprendimų tarptautiniame lygyje. Čia pavyzdžiu galėtų būti europinio dažnio standarto įvedimas, skirtingai nuo rusiškojo. Tam, savaime aišku, priešintūsi Rusija ir NSV, nenorinčios tokio standarto Karaliaučiaus sričiai, kuri gauna elektros energiją per Lietuvą.

Padaryti Lietuvos energetikos sistemą tokia, kokia ji yra Europos Sąjungos šalyse, artimiausiu metu dar nerealu dėl investicijų trūkumo. Ekonomiškai ir politiškai palankesnis kelias būtų pertvarkyti šiuolaikinius reikalavimus atitinkančią bendrą Baltijos valstybių energetikos sistemą. Galima būtų remtis Centrinės Europos šalių patirtimi, kurios jau atsiskyrė nuo buvusios Sovietų Sąjungos energetinių sistemų.

Daug žadantis Baltijos valstybėms buvo š.m. gegužės 23-24 d. Taline įvykęs Pro Baltica forumas, nagrinėjęs Baltijos valstybių integravimosi į Europos Sąjungos struktūras galimybes. Žinoma, padaryti reikės labai daug—ieškant lėšų ir investicijų, telkiant mokslines ir technines pajėgas, įtakoiant valstybių politiką, kad Baltijos valstybėms būtų galimybė gauti dujų tiekimą iš Šiaurės jūros per Švediją ir Suomiją. Forumo metu buvo

Į laisvę fondo studijų savaitėje Telšiuose. Iš k.: Algirdas Stepaitis, Mečys Laurinkus, Birutė Visokavičienė ir šio straipsnio autorius Arimantas Dragūnevičius. Nuotr. K. Ambrozaičio.

malonu jausti, kad daugelis rimtų veiksnių numatė Baltijos valstybes greitai laiku būsiant Europos Sąjungoje. Disonansu tik skambėjo Rusijos atstovo kalbos, kad Vakarų pastangos Baltijos šalių atžvilgiu turėtų būti sutelktos energetinio tilto Berlynas-Maskva statybai, nes tai esą reikšminga ateičiai. Laimė, kad Vakarų ekspertai šį rusų projektą labai skeptiškai vertina. Turėtume neužmiršti, ką Europai davė panašaus pavadinimo tiltas 1939 metais.

IŠVADOS

1. Atkūrus Lietuvos valstybingumą, energetinis savarankiškumas nepagerėjo. Lietuva tebėra techniškai įtraukta į NSV erdvę.

2. Dėl netinkamo energetinių išteklių panaudojimo ir vienašališkos kainų politikos energetika tapo tautos nuskurdinimo priežastimi.

3. Valdžios skelbiamas siekis jungtis į Europos Sąjungos struktūras turėtų būti grindžiamas atitinkančiais įstatymais ir konkrečiais darbais—pirmiausia Baltijos valstybių energetikos integravimu.

4. Būtinos skubios energetikos valdymo reformos, restruktūrizuojant ir perduodant savivaldybėms šilumos ūkio tvarkymą.

5. Būtina pagaliau įvesti tikrai nepriklausomą energetikos išteklių kainų ir energetinės veiklos kontrolę.

6. Paruošti atitinkančią tautos lūkesčius Lietuvos energetikos strategiją.

7. Strateginės reikšmės energetinių objektų privatizavimas turi atitikti Lietuvos įstatymams ir nedaryti žalos valstybingumo įtvirtinimui.

Prieš penkiasdešimt penkerius metus

Jau pirmosios sovietinės okupacijos pradžioje spontaniškai pradėjo kurtis lietuvių pasipriešinimo prieš okupaciją grupės su savo atsišaukimais ir pagrindine spauda. Tai buvo 1940 metai. Lietuvių aktyvistų frontas (LAF) išleido pirmąjį „Laisvosios Lietuvos“ numerį. Prie šio pagrindinio laikraščio išleidimo prisidėjęs Vladislovas Telksnys prisimena pagrindžio spaudos grupės rezistencinę veiklą sovietų ir vokiečių okupacijos metais.

PIRMASIS GINKLAS BUVO SPAUDA

VLADISLOVAS TELKSNYS

Reikėjo grumtis, sukilti prieš žiaurias represijas, melagingą propagandą, šmeižtą. Reikėjo stoti į nelygią kovą su pavergėjais, jų pagalininkais — tais, kurie net nesuimaštę skundė, kišo lietuvius į kalėjimus ir net po velėna. Tos pasipriešinimo grupės turėjo savo spaudą, kuri visuomenę teisingai informavo apie politinę padėtį Lietuvoje ir vandališkus atėjūnų veiksmus prieš dorus žmones. Netrukus miestuose pasirodė ir mūsų, Lietuvių aktyvistų fronto (LAF), grupės šapirografu bei rotatoriumi spausdinti atsišaukimai ir laikraštis „Laisvoji Lietuva“.

Mūsų pagrindžio grupei, sudarytai iš ateitininkų, vadovavo Juozas Gražys ir Eltoje dirbęs Povilas Malinauskas.

Naktimis nemiegame: savo ir draugų butuose spausdiname atsišaukimus ir platiname Kaune. Juos klijuojame ant sienų, stulpų, paskleidžiame prie parduotuvių, įstaigų, įmonių durų, žmonių su-

sibūrimų vietose, o laikraštį įkišame gyventojams į pašto dėžutes.

Laikraštis „Laisvoji Lietuva“ buvo leidžiamas Povilo Malinausko iniciatyva. Spausdinimo priemonės — rotatorių ir rašomą mašinėlę, jis „pasiskolino“ iš Užsienių reikalų ministerijos. Rotatorius, tik jam žinomu keliu, jau buvo jo bute, o mašinėlę apirusioje kartono dėžėje, susuktoje į storą popierių, ankstyvą rytą ministerijos užkabaryje įbruko man į rankas ir pasakęs: „laimingo kelio“, dingo.

Atvilkau ją į artimiausią saugią vietą — Kauno Liaudies namus (Lukšo ir Mapų gatvių kampas nr. 31) pas Anelę Mickevičiūtę. Iš čia sutartu laiku ją turėjau pristatyti į Povilo butą. Pastarasis gyveno Muravos kaime, mums priešingame Kauno miesto gale. Jos transportavimui talkininkavo Anelė.

Apsirengėme padėvėtai kaimiečių drabužiais. Mašinėlę, kuri buvo gana didelė ir sunki, įkišome į didelį aplopytą maišą ir ankstyvą

rytą, užsimetę ant nugaros tarsi didelį kumpį, pakilome Benediktinių gatvę į kalną ir Italijos, Telšių gatvėmis, Savanorių prospektu, žingsniavome į Muravą. Kelias tolimas. Nešėm pasikeisdami. Abiem per nugaras žliaugė prakaitas — gal daugiau ne dėl sunkaus nešulio, bet iš baimės, kad nepakliūtume į saugumiečių rankas, neįkištume galvų į kilpą ir neprarastume brangaus turto. Kankino baimė ar nesame sekami, bijojome nuvesti sekli į Povilo butą.

Povilą radome belaukiantį, šiek tiek sunerimusį, nes pagal sutartą laiką vėlavome. Namas, kuriame jis gyveno, ir butas tiko spausdinimo darbui.

„Laisvąją Lietuvą“ redagavo Pranas Rinkevičius, buvęs „XX amžiaus“ žurnalistas (1941 m. birželio 14 d. išvežtas su šeima. Žuvo miško darbuose užmuštas virštančio medžio). Matricą „atkalė“ ta pati nešėja Anelė Mickevičiūtė. Tai gi pirmas numeris išvydo pasaulį Povilo Malinausko bute Muravos kaime 500 egz. tiražu, išspausdintas rotatoriumi. „Laisvosios Lietuvos“ išėjo tik vienas numeris, buvo renjamas ir antras, bet..

Jautėme, kad mums trūksta konspiracinio darbo patirties. Būdami laisvi, nesupratome okupantų atsivežtos Sovietų Sąjungos išstobulintos sekimo sistemos. Ne-jautėme, kad esame apsupti seklių, išdavikų.

Menu neužmirštamą pirmą susitikimą su NKVD pareigūnais. Kartą, jau rudeniop, apie dešimtą vakaro valandą žingsniuojame trise: aš, Aloyzas Mickevičius ir Kostas Šipkauskas — mokslo draugai — į

Žaliakalnį, kur turime išplatinti ką tik išspausdintus atsišaukimus. Pakilus į kalną, netoli Vileišio aikštės, prie mūsų priėjo trys vyrai ir paklausė, kur yra Višinskio gatvė. Mes susižvalgėm. Gal tai mus ir išdavė. Pasigirdo šaižus švilpuko garsas ir lyg iš žemės išaugo du milicininkai, ir mes — jau Žaliakalnio milicijoje.

Stovim įsprausti į vieno kabineto kertę. Čia pilna uniformuotų milicininkų ir civiliškai apsirengusių, bėgiojančių iš kabineto į kabinetą ir į lauką. Klausome mums dar negirdėtų rusiškų triaukščių keiksmų, pareigūnų tarpusavio barnių, ginčų. Nejuokai — krata neišvengiama, o mūsų kaltės įrodymai kišenėse ir sukimšti už marškinių svilina krūtinę ir šonus. Išgirdome klestelėjusio ant kėdės balsą:

— Na, balandėliai, už ką pakliuvote? Kur vaikštote nakties metu?

Tylime žado netekę. Staiga griežtas Aloyzo balsas:

— Mes norime jus paklausti, kaip jūs drįstate sulaikyti patruliuojančius gatvėje komjaunuolius. Mes jau buvome besuseką kontras, o jūs mums sutrukdėte.

— Čia dabar? Visada buvęs nekalbus, tylus avinėlis, emė šokdinti milicininką, — pamaniau.

— Molči! Tuoj pamatysime, kokie jūs komjaunuoliai! — sušuko sudribęs prie stalo antras pareigūnas.

— Jei netikite, paskambinkite Antanui Dainorui — Lietuvos Respublikos milicijos valdybos politinio skyriaus vyr. inspektoriui! — nenusileido Aloyzas.

Išgirdę šią pavarde, pareigūnai sukluso. Aloyzas, pastebėjęs jų sutrikimą, pajudėjo, lyg norėdamas eiti prie telefono.

— Leiskite man su juo pakalbėti! Aš noriu jam pranešti, kaip jūs elgiatės su pirmus žingsnius žengiančiais komjaunuoliais!

Vėliau už stalo prisėdęs pareigūnas, jau mandagesniu tonu paklausęs Aloyzo pavardės ir vardo, išėjo iš kabineto.

Kas žino, ar jis skambino Dainorui, bet grįžęs suriko:

— Nešdinkitės po velnių! Koks velnias galėjo žinoti, kad jūs ne kontros!

— Reikia būti visur budriems, draugas pareigūne! — pamokančiai taręs, pirma mūsų išsprūdino „komjaunuolis“ Aloyzas.

Apsidairėme, ar nelydi seklys, ir Savanorių prospektu nutrepsėjome žemyn į Laisvės Alėją. Kumšteliu į pašoną Aloyzui.

— Iš kur tau, „komjaunuoli“, kilo tokia ideali mintis, juk mes jau buvome įklimpę?

— Ne visad aš esu „kongišius“, — nusijuokė Aloyzas. (Jį kartais vadinome „kongišium“.)

1940 metų spalio pabaigoje, vieną naktį, išvertė iš lovos šauksmas: „Vstavai! Greit renkis!“ Buvau suimtas.

Užsitrenkė didingo pastato Laisvės alėjos ir Vytauto prospekto kampe — saugumo rūmų — masyvios medinės lauko durys. Pusantr mėnesio čia praleidau vienuoje, sumuštas, ant plikų cementinių grindų raitydamasis iš skausmo. Paskui į šią kamerą įstūmė prancūzų profesorių Matorė ir su juo čia iškalėjau dar pusę mėnesio, kol abu mus išvežė į Kauno kalėjimą nr. 1.

Per tardymą paaiškėjo, kad bene tą pačią naktį buvo suimti mano

bendražygiai — Aloyzas Mickevičius, Povilas Malinauskas, Kazys Grigalevičius ir Kostas Šipkauskas. Visi veikėme vienoje grupėje. Akistatose pamačiau vieną kitą išblyškusį, sulysusį ir iškankintą savo draugą, supratau, kad ir jie kaltinami tais pačiais nusikaltimais.

Kaltino, kad priklausėme slaptai antitarybinei organizacijai, ją įkūrėme, spausdinome atsišaukimus ir juos platinome, siekdami nuversti tarybų valdžią Lietuvoje. Nusterau išgirdęs dar vieną kaltinimą. Esą aš turėjęs nužudyti iš Maskvos atsiųstą ir Lietuvoje tvarkiusį visus politinius reikalus Dekanazovą: „Kvepia tau, Telksny, paraku ir mirtimi, jeigu neprisi-pažinsi“, — kartodavo tardytojai.

Suėmus beveik visą mūsų grupę, laikraščio ir atsišaukimų spausdinimas nutrūko. (Suimtieji draugų neišdavė, todėl Juozui Gražiui, Pranui Rinkevičiui, Anelei Mickevičiūtei ir Kaziumi Ambrozaičiui represijų pavyko išvengti.)

1941 metų birželio 23, kilus Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karui, išlikę nenukankinti ir nesušaudyti nei Kauno kalėjimo kieme, nei etapu išvaryti Červenėn, išėjome į laisvę.

Prasidėjo nacių okupacija.

Dar sovietinės okupacijos sąlygomis pogrindyje sudaryta Lietuvos vyriausybė, 1941 m. birželio 22 d. paskelbė Lietuvos nepriklausomybę ir pakvietė žmones sukilti prieš raudonąjį žverį, žudantį nekaltes Lietuvos žmones. Bet po šešių savaičių ši vyriausybė, išėjusi į viešumą, kitų okupantų — fašistų vokiečių — buvo paleista. Uždraustas ir jos idėjų, kovos tęsėjas Lietuvos aktyvistų frontas

(LAF). Pogrindyje performuotas į Lietuvų frontą (LF), jis skatino tautiečius siekti laisvės ir nepriklausomybės, ragino pasyviam pasipriešinimui, nevykdyti okupantų leidžiamų įsakymų, neprisidėti prie vykdomų akcijų prieš žydus. Kartu tai buvo kova ir prieš bolševikinę Sovietų Sąjungą bei prieš komunistinį pagrindį. Pagrindiniai priešai — bolševizmas ir nacionalsocializmas.

Okupantai uždraudė ir oficialiai LAF leidžiamą laikraštį „Į laisvę“ (jis ėjo 1941–1942 metais). Tada LF vadovybė nusprendė pratesti jo leidimą pogrindyje. Pirmas pogrindinio „Į laisvę“ numeris pasirodė 1943 metais sausio mėnesį 15 d. privačiame bute, labai vargingai išspausdintas ir nedideliu tiražu — apie 1,200 egz.

Kai kurie antibolševikinės rezistencijos dalyviai įsijungė į kovą su vokiškais okupantais. Juozui Gražiui ir Povilui Malinauskui atėjus pas mane į „Žaibo“ spaustuve, kurioje dirbau administratorium, supratau: reikia spausdinimo mašinos. Gerai paieškojęs nurašyto inventoriaus sandėlyje, suradau tokią, kokia mums buvo tinkamiausia ir neblogos būklės.

Patalpas pogrindžio spaustuvei surado kitas rezistencinės mūsų grupės draugas, Kazimieras Grigalevičius, bendražygių pravardžiuojamas Bagočiumi. Mat Laisvės alėjoje jis turėjo didžiulę kosmetikos parduotuvę „Aroma“ ir Vilniaus gatvėje (dabar — 15 nr.) įsigijo neva reikalingą šiai parduotuvei sandėlį. Į erdvų jo rūšį po grindimis perkėlėme tą mano surastą mašiną. Kazimieras ant rūšio, kad šios patalpos tikrai panašėtų į sandėlį, pri-

griozdino dėžių. Nusileisdavome į šią patalpą iš sandėlio, pakėlę dangtį arba iš rūšio koridoriaus. KONSPIRACINEI SPAUSTUVEI šis rūšys buvo idealus, nes pašaliniai žmonės sandėlyje nesilankydavo.

Išardyti surastą mašiną ir ją perkelti į šį rūšį buvo nelengva, nes dieną naktį gatvėse kaukšėjo patruluojantys esesininkai ir šniurinėjo gestapo sekliai. O įvesta komendantų valanda, po kurios naktį buvo draudžiama vaikščioti, šį darbą dar labiau sunkino.

Išeitį surado Povilas Malinauskas. Jis mus aprūpino nepaprastais leidimais (Bescheinigung). Tai ne bet koks pažymėjimas, bet su leidimo turėtoju nuotrauka, pavarde ir nurodymu, kad visos valdžios žinybos šio leidimo turėtojui teiktų visokeriopą pagalbą. Rezistentams šis pažymėjimas, ne kartą gelbėjęs iš labai sunkių situacijų, buvo neįkainojama vertybė.

Daug dar ko trūko, kad mašiną galėtume paleisti į darbą. Bet nepaiečiamas Juozas Gražys žinojo, kur ko ieškoti ir kaip gauti, o svarbiausia, kuo galima pasitikėti.

Sutvarkius spausdinimo mašiną ir apsirūpinus reikiama medžiaga, „Į laisvę“ spausdinimas buvo perkeltas į pogrindyje mūsų įkurtą spaustuve. Tiražas, kad ir sunkiomis pogrindžio sąlygomis, šoktelėjo iki dešimties tūkstančių egzempliorių. Laikraštis buvo populiarus Lietuvos miestuose, miesteliuose ir kaimuose. Kiek mums buvo žinoma, kai kurie numeriai pasiekė net Berlyną ir Kauno kalėjimą. Jį perspausdindavo kituose Lietuvos miestuose rotatoriumi, šapirografu ir kitomis dauginimo priemonėmis.

„Į laisvę“ leido būrys žmonių: redaktorius (man tuomet buvo žinoma, kad juo buvo Antanas Strabulis), straipsnių autoriai (LF vadas Juozas Ambrazevičius, A. Maceina ir kt.), platintojai, popieriaus, dažų tiekėjai. Visų katakombinis darbas pilnas pavojų, dirbamas nuolatinėj rizikoj ir įtampoj. Juodžiausią, o gal ir pavojingiausią darbą atlikome dirbantieji rūsio spaustuvėje: Juozas Gražys, Kazimieras Grigalevičius, Povilas Malinauskas ir aš — Vladislovas Telksnys. Kas išsakys, kiek valandų dienomis ir naktimis teko praleisti rūsyje didžiulėje įtampoje atliekant nelengvą spausdinimo darbą. Iš šio ketverto, dirbusio rūsyje (išskyrus Juozą Gražį), visi buvome užsigrūdinę sovietiniame kalėjime.

Spausdinimo darbams vadovavo Juozas Gražys, jis rūpinosi, kad mašina dirbtų be sutrikimų, o ryšį su plačiuoju pasauliu palaikė Povilas Malinauskas. Jis pristatydavo iš „laisvės“ paruoštus spausdinimui straipsnius bei kitą medžiagą, išnešdavo dar dažais kvepiančią spaudą ir įteikdavo platintojams. Kiek prisimenu, spaudos platinime jam pagelbėjo Bronius Stasiukaitis, P. Gailiūnas. Ryšius su LF vadovybe, su trumpai veikusios nepriklausomos Lietuvos laikinąja vyriausybe ir kitais pareigūnais palaikė studentas medikas Kazys Ambrozaitis.

Pogrindžio spauda, kartu ir šis laikraštis, savo straipsniais ir informacija daug prisidėjo, kad sužlugo lietuvių mobilizacija į kariuomenę, SS legiono formavimas ir kitos nacių formuotės: Reicho darbo tarnyba, stojimas į policijos batalioną.

Tai okupantus siutino, jie gerai suprato, kad populiariausias pogrindžio laikraštis „Į laisvę“ yra spaustuvinis leidinys.

Tikėdami suduoti mirtiną smūgį pogrindžio spaudai, 1943 m. balandžio 29 d. hitlerininkai suima 16 Lietuvos žurnalistų, spaudos darbuotojų, platintojų ir išveža į mirties lagerį Stutthofą. Gestapas tikėjo, kad, suėmus šią grupę, pogrindinei spaudai bus sulaužytas „stuburas“, ir ji, tiek kenkusi vokiškai nacių propagandai, žlugs.

Iš „Į laisvę“ spaustuvės darbuotojų į tą „tinklą“ patekau tik aš. Likę draugai nesutriko, ir spaustuvė dirbo toliau. Kaip atsakas į gestapo terora, mūsų spaustuvėje buvo išleistas „Pogrindžio kuntaplis“ — net trys numeriai. Tai humoro laikraštis, išjuokęs nacius, kolaborantus, prisiplakėlius, išdavikus ir seklius. Šioje spaustuvėje taip pat išėjo ir „Lietuvos Judas“ — du numeriai. Jame buvo paskelbtos lietuvių išdavikų pavardės.

Gestapui ir sekliams per visą hitlerininkų okupaciją nepavyko surasti „Į laisvę“ spaustuvės. Ji darbavosi iki pat nacių okupacijos pabaigos. Raudonajai armijai užėmus Kauną, jos plėšikaujantys kariai rausėsi po rūsius, sandėlius, parduotuves, ieškodami paslėptų gėralų: degtinės, vyno ir maisto. Jie surado ir mūsų spaustuvę. Mašina greičiausiai pateko į NKVD rankas.

Draugai, dirbę „Į laisvę“ spaustuvės rūsyje, išsisklaidė. Ją redagavę, rašę straipsnius, dirbę spaustuvėje, nepasitraukusieji į Vakarus, enkavedistų buvo suimti ir nuteisti kalėti Sibiro lageriuose.

1941 M. SUKILIMĄ PRISIMENANT

PILYPAS NARUTIS

1941 metų Tautos sukilimo minėjimuose esame įpratę laikyti birželio 23 dieną kaip Lietuvos Laikinosios vyriausybės viešojo veikimo pradžią. Tačiau iš tikrųjų sukiliminės Laikinosios vyriausybės egzistencijos pradžia pogrindyje buvo 1941 metų balandžio 22 d., kada „...tariantis su atstovais iš Vilniaus /VI. Nasevičius, dr. Pr. Padalis/, Kaune buvo sudaryta Laikinoji Lietuvos vyriausybė, kuri Vilniaus LAF štabo ir Kauno LAF štabo balandžio 22 d. buvo patvirtinta:

Ministras pirmininkas - pulk. Kazys Škirpa,
Krašto apsaugos ministras - maj. Vytautas Bulvičius,
Užsienio reikalų ministras - Rapolas Skipitis,
Vidaus reikalų ministras - Vladas Nasevičius,
Švietimo ministras - prof. Juozas Ambrazevičius,
Finansų ministras - Jonas Matulionis,
Prekybos ministras - Vytautas Statkus,
Pramonės ministras- dr. Adolfas Damušis,
Žemės ūkio ministras - prof. Balys Vitkus,
Socialinės apsaugos ministras - dr. Juozas Pajaujis,
Komunalinio ūkio ministras - Vytautas Landsbergis-Žemkalnis,
Susisiekimo ministras - Jonas Masiliūnas,
Valstybės kontrolierius - Jonas Vainauskas.”

Atkreipkime dėmesį, kad kai kurie LLV ministrai vyriausybėje veikė tik pogrindyje. Nei K. Škirpa, nei R. Skipitis /abu iš Berlyno/ negalėjo eiti savo pareigų. V. Bulvičiaus ir V. Statkaus pavardės niekada ligi šiol nebuvo minimos. J. Masiliūnas ir VI. Nasevičius buvo ministrais paskelbti per radiją nežinant štabe esantiems žmonėms, kad jie yra areštuoti. Po paskelbimo jie buvo iš sąrašo išbraukti. LAF štabo ir LLV nariai vilniečiai, kaip dokumentai rodo, buvo nuteisti, ištremti į Sibirą arba sušaudyti.

Tad Lietuvos Laikinoji vyriausybė pirmiau negu buvo viešai paskelbta — net du mėnesius: nuo balandžio 22 iki birželio 23 d.—veikė pogrindyje ir turėjo kruvinių nuostolių—tautos kankinių.

Kodėl taip mažai iki šiol apie LAF sukilimo organizatorius visuomenei buvo skelbiama ir informuojama? Buvo skelbiami keli vadai, nuolat tie patys oficialūs, tik pasauliui primenant, kad Lietuva sukilo prieš Maskvą ir kad sukilimas pasisėkė. Toks nuolatinis sukilimo priminimas pasauliui buvo reikalingas, tačiau nebuvo galima per beveik 50 metų

išduoti pavardes visų vadų, kurie buvo likę gyvi, aktyvūs ir tebetęsė žūtbūtinę kovą.

Šiandien mūsų tarpe yra dar du LLV ministrai: Teisingumo ministras prof. Mečys Mackevičius (į LV įtrauktas vėliau) ir Pramonės ministras dr. Adolfas Damušis, pulk. K. Škirpos raštiškai įgaliotas atstovauti LV visur, kur Lietuvos labai būtų tai reikalinga .

Šiomet Čikagoje per 1941 m. sukilimo minėjimą, kalbėjo prof. dr. Juozas Meškauskas, kaip sukilėlis visuomenėje beveik nežinomas, tačiau kaip tik jo bute 1941 m. balandžio 22 d. ir buvo sudaryta LLV. Įdomu prisiminti, kad po sukilimo, kai Lietuvių aktyvistų frontas pradėjo savo viešą veiklą, LAF štabo įgalioti Br. Stasiukaitis, J. Valiulis ir aš—pakvietėme J. Meškauską būti pirmuoju vyr. LAF štabo viršininku. Gaila, bet tuo pačiu laiku dr. Meškauskas buvo pakviestas VDU Medicinos fakulteto dekanu pareigoms. Vyr. LAF štabo viršininkais paeiliui buvo kpt. Stasys Jasiunskas, plk. Izidorius Kriaunaitis, plk. ltn. Juozas Kriaunaitis, plk. ltn. Mikas Mačiokas .

Iš pagrindinių sukilimo organizatorių prisimenu labai svarbų asmenį—dr. Antaną Marčiukaitį, dabar gyvenantį Gillespie, IL. Jis buvo Senelių prieglaudos viršininku Kauno Žaliakalnyje. Ten jo pastangomis įsikūrė LAF sukiliminis štabas. Iš ten ruošiamas sukilimas buvo išplėstas į visą kraštą. Jo kolega dr. Vincas Zenkevičius, iškentėjęs Sibiro taigas, jau yra miręs. Praeitą žiemą Kaune automobilisto suvažinėtas žuvo taip pat ir Vytautas Stonis, TDA (Tautinio darbo apsaugos) vadas, vadovavęs Kauno gynybai, apgynęs Radijo stotį ir aštriose kautynėse panaudojęs plk. J. Vėbros laboratorijoje gamintas granatas ir minas. Gyvas mūsų tarpe yra V. Stonio pavaduotojas dr. Kazys Ambrozaitis.

Išlikęs gyvas yra ir LAF vadovybės narys Mykolas Pečeliūnas, iškentėjęs Stutthofo kacetą. Juozas Prapuolenis, atlaikęs sovietinius kalėjimus ir nepalūžęs, šiuo metu gyvena Kaune. Švedijoje gyvena Jonas Pajaujis narsiai kovojęs Kaune sukilimo metu, kalintas Stutthofo kacetė, dabar rašąs įdomius atsiminimus „Kultūros baruose“. Floridoje tebe gyvena Romas Šatas, Aleksoto slaptojo LAF radijo vadovas, slaptųjų radijo siųstuvų sovietų ir nacių okupacijose pradininkas. Jo pavaduotojas Algirdas Pundzius tebe gyvena Lietuvoje. Gyvas ir dr. Juozas Kazickas, Vilniaus LAF štabo narys. Su nuostaba tenka prisiminti San Diego mieste gyvenantį Mykolą Naujokaitį, Vilniaus LAF štabo narį, siųstą į Berlyną pas plk. Škirpą, grįžtant sužeistą ir bolševikų kankintą. Jis vis dėlto sugebėjo perduoti Lietuvos LAF vadovybei skubias žinias ir užduotį—tuoj pat suformuoti vyriausybę. Los Angeles mieste gyvena rašytojas Bronys Raila, Berlyno LAF štabo narys, talkinęs plk. Škirpai, planavęs ir palaikęs ryšius su LAF Lietuvoje.

Be abejo, sukilimą Lietuvoje organizavusių ir pergyvenusių 50 metų

Studijų savaitėje Dainavoje. Iš k. - bičiuliai Kazys Ambrozaitis, Vytautas Majauskas, Pilypas Narutis ir Vytautas Volertas. Nuotr. M. Ambrozaitienės.

okupacijos yra gyvų ir daugiau. Neįmanoma jų čia suminėti. Tačiau būtina atžymėti mūsų tautos istorinę tragediją: mes turėjome per 50 metų slėpti vadus, kad jie galėtų ir toliau kovoti. Aukodami savo gyvybes, jie tęsė laisvės kovą Nežinomo kario vardu, kad Lietuva būtų laisva. Iškilę slapti vardai—Skrajūnai, Kazimieraičiai ir daug kitų. Atsimename, kad net motinos, praeidamos pro savo sūnaus-partizano lavoną, numestą miestelio aikštėje, turėjo savo sūnaus nematyti, kad kiti sūnūs ir dukros išliktų. Tokiu pasiaukojančiu slaptumu, istoriškai pasaulyje net nežinomu, mes laimėjome: Lietuva dabar laisva!

Iš KGB ir nacių archyvų mes matome, kaip Lietuvos priešai—naciai ir bolševikai—dažnai naudojo mūsų pasirinktą, slaptąją kovos būdą mūsų tautos niekinimui, prinesdami sukilimo organizatoriams ir dalyviams kaltes, kurių jie nepadarė, neplanavo, tuo klaidindami visuomenę.

Tauta kovoja ir dabar: niekinimo pasipriešinimui Lietuvoje kyla slaptoje kovoje už laisvę kovojusiems masiniai paminklai. Tauta slėpė savo vadus, bet dabar juos gerbia. Tad vienybėje su tauta ir mes šiandien sakome: Garbė kovojusiems! Garbė išniekintiems partizanams ir jų lavonams, gulėjusiems miestelių aikštėse. Garbė ir 1941 metais sukilusiai tautai, išsikovojuusiai laisvę!

Ištrauka iš Pilypo Naručio pranešimo Dainavoje, Lietuviškų studijų savaitės metu—1996 birželio 28 d. minint Tautos sukilimo 55-tąsias metines.

SITUACIJA IR VILTYS LIETUVOJE

E. ŠARŪNAS

Ekonominė ir socialinė situacija Lietuvoje, neskaitant kitų visapusiškai apsprendžiančių kryptių, betarpiškai turi įtakos krašto gyventojų politinei veiklai ir vilties spinduliui. Gaila, bet iki šiol jokio pagerėjimo ir nusiramavimo nesimato. Čia vis sistemingai bankrutuoja pramonės, verslo, žemės ūkio ir kito tipo įmonės. Neišsikapstoma iš bankų krizės ir jos pasėkų. Bendrose mokesčių įplaukose juridinių asmenų (įmonių) pelno mokestis sudaro tik 10 proc. Tai rodo labai žemą įmonių pelningumą. Daug kur įmonėse pasenusi technika bei technologija neužtikrina reikiamo gaminių standarto ir tuo pačiu prekių paklausos užsienio rinkoje.

Statistikos duomenimis šių metų pirmojo ketvirčio Lietuvos užsienio prekybos balansas buvo neigiamas net 873,7 mln. litų. Prekių eksportas sudarė 3023,6 mln., o importas—3897,3 mln. litų. Vietiniai energijos išteklių Lietuvos kuro balanse šiuo metu sudaro tik apie 2 procentus. Krikščionių demokratų partija reikalauja, kad prezidentas užkirstų kelią planams perleisti Lietuvos kuro ir energetikos bei Būtingės naftos terminalo kontrolę Rusijos koncernui „LUKoil“ ir jo partneriams. Tam KDP memorandumui prita-

ria ir Tėvynės Sąjunga. Kažkodėl marinuojamos derybos ir dėl Lietuvos-Latvijos jūros sienų nustatymo, kartu galutinai išsprendžiant ir dalies naftos išteklių priklausymą Lietuvai.

Pirmaisiais 1996 metų šešiais mėnesiais vartojimo prekės ir paslaugos Lietuvoje pabrango 10,2 proc., maisto produktai - 12,4 proc., transportacija ir ryšiai - 8,5 proc., drabužiai ir avalynė - 6,6 proc. Nuo šių metų liepos 1 d. šilumos energija pabrango net 25 proc. Tai reiškia, kad gyventojai už šilumą turės mokėti ketvirtadaliu daugiau.

Tuo tarpu minimalus pragyvenimo lygis yra 90 litų per mėnesį. Tad nenuostabu, kad Lietuvoje ne tik klesti, bet vis spartėja didžiausias super-skurdas. Tai ypač liečia pensininkus, invalidus, bedarbius ir kitas tarnautojų bei darbininkų gretas.

Teisėtvarkos ir teisės saugos organai nesugeba užkirsti kelią nusikaltimams. Per pirmąjį šių metų pusmetį Lietuvoje užregistruota 32,180 nusikaltimų, arba 5,3 proc. daugiau negu pernai per tą patį laikotarpį. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis kasdien vidutiniškai užregistruojami 177 nusikaltimai, iš jų 30 proc. sunkūs.

Teršiama bei niekinama lietuvių

kalba. Švietimo ir kultūros ministerijos, pati vyriausybė ir kalbininkai bei intelektualai nekovoja už lietuvių kalbos grynumą. Sakoma, kad į lietuvių kalbą jau yra įsibrovę apie 25 procentai svetimžodžių, daugiausia paimtų iš anglų kalbos. Vilniaus krašte nesilaikoma valstybinės kalbos įstatymo, kuris nustato, kad vietovardžių ir įstaigų pavadinimai turi būti rašomi pirma lietuviškai, o po to tik svetima kalba. Čia pagrindiniai lenkinimo ramsčiai yra mokykla ir savivaldybės. Lietuvių kaip valstybinės kalbos dėstymas lenkų vidurinėse mokyklose nėra privalomas.

Ruošiantis Seimo rinkimams, gaila, kad dar nesudaryta ne tik visų dešiniųjų jėgų, bet ir dviejų stambiausių partijų—KDP ir Tėvynės Sąjungos—efektyvi koalicija. Tenka apgaildestauti ir konstatuoti jų pasidavimą skaldymo

jėgoms. Šiuo metu Lietuvoje jau veikia 30 partijų, politinių organizacijų bei visuomeninių judėjimų. Kuriasi pati naujausia politinė grupuotė „Rinkimai 96“, kurios siekis būsiąs priglausti jau veikiančiomis partijomis nusivylusius rinkėjus. Neseniai susikūrus naujas visuomenininis judėjimas „Sambūris“, atrodo, kol kas neketina tapti politine partija. Jo tikslas teikti rinkėjams rekomendacijas bei informaciją pasirenkant kandidatus, siekiant, kad į Seimą patektų Lietuvai naudingi asmenys.

Lietuva, jos gyventojai, o taip pat ir tremtiniai bei išeiviai mato ir pergyvena dabartinę krašto degradacinę situaciją, dvasinę ir materialinę skurdą. Tad labai laukiama rinkėjų politinio sąmoninumo, kuris Lietuvą išvestų į šviesenį, saugesnį, žmoniškesnį ir sotesnį rytojų.

1996.VII.25

Juozas Kojelis, visuomenininkas, pedagogas, žurnalistas, buvęs „Į laisvę“ žurnalo redaktorius, ilgametis Lietuvių Fronto bičiulių veikėjas 1996 metų gruodžio 2 d. švęs savo 80-ties metų sukaktį. Los Angeles mieste jau lapkričio 17 d. įvyksiančiame Juozo Kojelio gimtadienio paminėjime bus pristatyta ir jo naujai pasirodžiusi knyga — publicistinių straipsnių rinkinys „Ir šviesa ir tiesa“. Šią šventę organizuoja specialus komitetas.

„Į laisvę“ žurnalo skaitytojai, redaktorius ir administratorius nuoširdžiai ta proga sveikina garbingą jubiliatą ir linki Viešpaties palaimos tolimesniuose jo darbuose.

**Dabar
Mano tautos
Paskutiniam plikapy brinksta
Legendos grūdas,
Sėkla dainos,
Ir krauju krikštyti
Tampa vėl gyvybe.**

K. Bradūnas

KRYŽIAI PRIE BUNKERIO

Žygis, suartinęs Julijono Būtėno
gimimo ir žuties vietas

VITALIJA KAZILIONYTĖ

Mintis parašyti jūsų žurnalui nedavė man ramybės jau nuo 1994 metų, kai netikėtai į mano rankas pakliuvo 118-tas „Į laisvę“ numeris, kuriame buvo išspausdinti Vlado Strigūno parodymai apie Broniaus Kuzmicko žūtį ir palaidojimo vietą. Vėliau teko skaityti dar keletą numerių. Supratau, kad jūsų žurnalas—tai gurkšnis tyro oro, kurio įkvėpimas suteikia kažkokią ilgai lauktą galią netvirtai mūsų dvasiai. Kiekvienas straipsnis čia pulsuoja tuo tikrai didžiu žodžiu—Į LAISVĘ.

O dabar sustosiu prie pagrindinės temos, kuri yra šio rašinio atsiradimo kaltininkė. Tai Julijono Būtėno, Pasvalio krašto žmogaus, atminimo įamžinimas. Jūs jau šitą darbą padarėte, nes tiek straips-

nių, prisiminimų apie J. Būtėną nebuvo nė viename kitame leidinyje. Dėkoju už tai, kad negailėjote savo žurnalo puslapių tokiam brangiam žmogui, kurio vardą Lietuvos laisvės kovų istorijoje drįstu rašyti šalia Juozo Lukšos-Daumanto. Jie neišskiriama, nes nors gyvenimas judvieju skirtingas, kraujo auka ta pati.

Noriu atsigręžti į netolimą praeitį—1996 m. gegužės 17 ir 18 dienas, kada įvyko Julijono Būtėno atminimo įamžinimo žygis. Gegužės 17-ąją Panevėžio ateitininkai ir broliai Aleknavičiai atnešė nerūdijančio plieno kryžių į šalia Dovydų kaimo (Julijono tėviškės) esančią Gružių bažnyčią. Nežinau, ar ši 45 metų sukaktis nuo Julijono Būtėno žuties būtų

nuo Julijono Būtėno žūties būtų paminėta, jei ne broliai Bernardas ir Vincentas Aleknavičiai. Vincento rankomis buvo padarytas nerūdijančio plieno kryžius, nukeliavęs ilgą kelią—nuo pat Dovydu (Pasvalio raj.) iki Lekėčių (Šakių raj.), Būtėno žūties vietos. Bernardo Aleknavičiaus paruoštas ir išleistas lankstinukas liks gyvu prisiminimu apie Julijoną.

Po šv. Mišių Gružių bažnyčioje, aukojamų už Julijoną, buvo aplankytas kapinaitėse Julijono tėvo kapas ir keliauta į gimtuosius Dovydus. Nesvarbu, kad Būtėnų sodybos čia jau nebėra: jos vietoje kaip amžinieji liudininkai likę tik medžiai ir akmenys... Užsitęsęs pabuvojimui Dovyduose, reikėjo skubėti Panevėžio link, nebelenkto laiko aplankyti Linkuvos—Julijono jaunystės. Širdį prislėgė didelis negerumas—juk neapplankytas svarbus Julijono gyvenimo tarpnis—jo gimnazistiškieji metai, neįvykdytas klasės draugo Juozo Vitėno prašymas prie buvusios Linkuvos gimnazijos pritvirtinti atminimo lentą. Ji jau buvo padaryta ir iš anksto turėjo būti prikalta prie gimnazijos sienos. Deja, kalant perskilo...

Panevėžyje, kalbininko Petro Butėno sodyboje susirinkusieji jau laukė kryžiaus. Juk čia, brolio Petro Būtėno namuose, Julijonas dažnai lankydavosi, važiuodamas iš Kauno į tėviškę. Sodyboje brolio Petro ir jo sūnaus Donato rankomis padarytas iškilo paminklas „Žuvusiems ir išėjusiems negriž-

ti...“, kuris buvo pašventintas tą pirmąją žygio dieną.

Iš Panevėžio kryžius, lydimas ateitininkų ir brolių Aleknavičių, iškeliavo Kauno link. Prie Arkikatedros gražiai sutiktas nemažo būrio žmonių, tarp kurių ir Kaune gyvenančių linkuvių, sustojo nakvynei Ateitininkų rūmuose, Laisvės alėjoje. Antrąją žygio dieną, privažiavus Kauno ir Šakių rajoną, kryžiaus laukė didžiulė minia. Nuo šios vietos pėsčiomis ėjome į Lekėčių miestelį, kur šv. Kazimiero bažnyčioje aukojamos šv. Mišios dar labiau priartino žygio dalyvius prie Julijono Aukos.

Paskutinis žygio etapas—į Rūdšilio girią, jo žūties vietą. Greta jau anksčiau pastatyto kryžiaus su užrašu „Prie šio bunkerio 1951.05.21 rusų apsupti žuvo Petras Jurkšaitis-Beržas ir Julijonas Būtėnas-Stėvė“ nuo tos dienos stovės lyg brolis ir antrasis kryžius, atvežtas iš Aukštaitijos į

mimo ir žuties vietas. Jame užrašas: „Žurnalisto-ateitininko Julijono Butėno (1915-1951) atminimui. 1996“.

Kryžiaus pašventinimą, šuvių salves, abiejų partizanų gyvenimo bei žūties prisiminimus, visas kalbas, dainas užgožė stiprus jausmas, kad stovime ne paprastoje, o šventoje Aukos žemėje. Netoli kryžių atstatytas bunkeris. Įlipi į jį pro mažutę tamsią angą slidžiomis kopėčiomis, išengi į tą „gyvenamąjį būstą“, paklaidžioji akimis po blankios žvakių šviesos nutviekstas drėgnas, rąstais sutvirtintas sienas, lubas, vos įžiūri du gultus, sustoji ilgėliau ties kabančiu kryželiu, palieki ant stalelio, dabar tapusio žvakių altorėliu, ir savo atsineštą degančią žvakelę. Drėgmė ir šaltis persmelkia klausimu—kaip jie čia išstverdavo? O jie, geriausieji Lietuvos sūnūs ir dukros, ne tik išstverdavo, bet degte degdavo, alsuodavo laisvės atgavimu. Nors tūkstančiai jų ėjo į žūtį, tūkstančiai gulėjo išniekinti miestelių aikštėse—jie išsaugojo mums atmintį tų šventų, istorija tapusių Kovos už Laisvę metų.

Abejonių nelieka—Julijono Butėno atminimas gyvas yra ir bus. Žūties vietą jau saugo atstatytas bunkeris, du kryžiai ir daug supratusių, kokia auka čia buvo paaukota prieš 45 metus.

Vitalija Kazilionytė yra Pasvalio M. Katiliškio bibliotekos darbuotoja.

Šio Vitalijos Kazilionytės straipsnio iliustracijos ir Kazio Bradūno poezijos posmelis paimti iš Julijono Butėno atminimo iškilnių lankstinuko, paruošto Bernardo Aleknavičiaus.

Garliavos Juozo Lukšos gimnazijos rūmai 1994 metų dedikacijos iškilnių metu.

GARLIAVOS JUOZO LUKŠOS GIMNAZIJA

VIDMANTAS VITKAUSKAS

Lietuvos, o taip pat ir mūsų mokyklos gyvenimas, nepasižymi didelėm permainom. Visos mokyklos susiduria su panašiomis problemomis—švietimo įstaigoms katastrofiškai trūksta lėšų, dėl mažų atlyginimų mokyklas palieka užsienio kalbų mokytojai, negalintys išlaikyti savo šeimų. Trūksta pinigų ne tik mokyklų remontams, bet ir techninių priemonių bei knygų pirkimui. Pavėluotai mokami atlyginimai mokytojams. Visa tai mažina mokyklų iniciatyvą, energingumą. 1990 metais pradėta krašto švietimo reforma bandė sudaryti palankesnes sąlygas mokyklų ir mokytojų darbo formų bei veiklos atnaujinimui.

Tačiau šiandieninė Lietuvos Seimo dauguma (LDDP) nori revizuoti svarbiausias švietimo reformos nuostatas, vėl sugrąžinti mokyklas ir mokytojus į unitarinę, komandinę (nenoriu sakyti, sovietinę) sistemą. Visa tai nerimą kelia ypač toms mokykloms, kurios nebijo rodyti iniciatyvos, įgyvendinti svarbiausius mokinių ugdymo principus. Tai pačios aktyviausios mokyklos, siekiančios tapti gimnazijomis.

Garliavos J. Lukšos vidurinė mokykla-gimnazija šiais mokslo metais pradės penktuosius savo gyvavimo metus. Pernai išleidome pirmąją abiturientų laidą. Mokyklą baigė 24 mokiniai. Šiais me-

Pirmoji Juozo Lukšos gimnazijos abiturientų laida 1995 m. su gimnazijos direktoriumi Vidmantu Vitkausku (trečioje eilėje prie sienos). Nuotr. L. Šmerausko

tais mokyklą baigė 41 mokinys. Birželio 22 d. įvyko brandos atestatų įteikimo ir išleistuvių šventė. Abiejų šių laidų abiturientai sėkmingai išlaikė egzaminus, parodė puikias žinias.

Mūsų gimnazija nuosekliai eina savo pasirinktu keliu. Kasmet organizuojamos įvairiatemės istorinės ar religinės konferencijos, susitikimai su žymiais politikos, mokslo, kultūros ir Bažnyčios žmonėmis. Tradicinėmis tapo mokinių rekolekcijos Garliavos bažnyčioje, ekskursijos partizanų kovų vietomis, karinės-sportinės stovyklos. Šiomet tokia stovykla buvo birželio 13-14 d. netoli Rumšiškių, prie Kalvių ežero. Mokiniai lankė Rumšiškių buities muziejų, dalyvavo sportinėse-karinėse varžybose, dainavo lietuviškas patriotines dainas. Šias stovyklas padeda rengti Kauno

Krašto apsaugos savanoriai. Gimnazijoje taip pat aktyviai veikia jaunieji ateitininkai, kudirkaičiai. Tai tikras mūsų akademinio jaunimo žiedas.

Šiomet mokykloje vėl lankėsi daug mūsų tautiečių iš užsienio: aplankė jau antrą kartą Jonas Pajaujis iš Švedijos, svečiavosi p. Vida Vaitiekūnienė iš Australijos, Arvydas Žygas iš JAV, J. Aukštaitis iš Kanados ir kt.

Būtinai noriu paminėti mūsų bičiulių tautiečių paramą mokyklai—ne tik iš BALF'o, bet ir iš pavienių užsienyje gyvenančių lietuvių. Per BALF'ą gavome siuntas riešutinio sviesto, drabužių vaikams ir jaunuoliams, kuriuos išdaliname nepasiturintiems mokiniams, našlaičiams, vaikams iš daugiavaikių šeimų. Iš Kanados mus nuolat remia Vytautas Krikščiūnas, užprenu-

Juozo Lukšos gimnazijos mokiniai lanko partizanų kovų vietas. Nuotr. L. Šmerauskio

meravęs mums „Tėviškės Žiburius“, atsiuntes daug vertingų knygų lietuvių, anglų ir vokiečių kalbomis, įvairių žurnalų, muzikos plokštelių ir kt. Iš JAV reguliariai gauname dienraštį „Draugą“, net nežinome, kas jį užprenumeravo. Gauname ir žurnalą „Į laisvę“. Visiems mūsų geradariams esame nepaprastai dėkingi.

Išskirtinai noriu padėkoti dr. Nijolei Braženaitei, kurios paramą ir dėmesį mokykla nuolat jaučia. Jos dėka mokykla gavo ir du kompiuterius su spausdintuvais, kurie jau sėkmingai naudojami mokymo tikslams. Neseniai p. Braženaitei parėmė ir mūsų mokytojus, dalyvavusius APPLE kursuose Vilniuje.

Didelė padėka ir visiems man nežinomiems geradariams, kurie remia ne tik mūsų gimnaziją, bet

ir Juozo Lukšos-Daumanto fondą. Šių žmonių dėka keturi mūsų abiturientai š.m. vasario mėn. gavo pirmąsias fondo stipendijas. Žinau, kad buvo kritikos dėl vieno šio fondo nuostatų paragrafo, jog stipendijų neturėtų gauti buvusių sribų ar aktyvių komunistų vaikai. Sutikdami, kad tai nedemokratiškas punktas, mes jį iš fondo įstatų išėmėme. Tam neprieštaravo ir J. Lukšos-Daumanto fondo komitetas.

Aukas, skiriamas J. Lukšos-Daumanto fondui, JAV ir Kanadoje gyvenantieji gali siųsti šiuo adresu: Alfonsas Pargauskas, 8908 Butterfield Lane, Orland Park, IL 60462, USA.; čekį išrašant „Center for Lithuanian Studies“ vardu ir nurodant, kad auka skiriama J. Lukšos-Daumanto fondui. (Red.)

Prie Šatrijos kalno 1996 metais. Iš k. — Kazys Ambrozaitis, šių metų ILF premijos laimėtojas Dalius Stancikas, Juozas Tumelis.

1996 metų I laisvę fondo premija— DALIUI STANCIKUI

I laisvę fondo Lietuvos filialo surengtos penktosios studijų savaitės Telšiuose metu buvo paskirta trečioji iš eilės I laisvę fondo 4000 litų premija. Ji buvo paskirta Daliui Stancikui už jo darbą, renkant ir tyrinėjant rezistencinę medžiagą, dirbant prie „Laisvės kovų archyvo“, savo plunksna aktyviai besireiškiant „Dienovidyje“, „Lietuvos aide“ ir kt.

Turbūt kiekvienas ir kiekviena, kurie skaito „Dienovidį“ yra atkreipę dėmesį į taiklius ir analitinius Lietuvos politinio bei visuomeninio gyvenimo straipsnius, pasirašytus Egidijaus Borkio slapyvardžiu. Egidijus Borkys—tai Dalius Stancikas, iš profesijos—geologas. Jis sako: „...lemiamas lūžis mano gyvenime įvyko Atgimimo metais, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę“. Ir nuo to laiko jis nukreipė savo, kaip tyrinėtojo, darbą į istorinius bei rezistencinius tyrinėjimus, derindamas juos su žurnalistine veikla.

Priimdamas šią I laisvę fondo premiją, Dalius Stancikas taip kalbėjo: „...Labai skeptiškai žiūriu į premijas ir apdovanojimus. Mano nuomone, dabar yra netiesios metas, aukso amžius nomenklatūrai, iš kurios rankų priimti apdovanojimus nėra visiškai garbinga. Todėl aš labai gerbiu poetą Bernardą Brazdžionį, savo laiku atsisakiusį Gedimino ordino ir tuo parodžiusį savo poziciją dėl dabartinio laiko ir valdančiųjų“. Pasak jo, jei tai būtų buvusi kita

premija, būtų buvę aišku, kaip reikia pasielgti. „Bet ši premija kitokia, man ji pati garbingiausia premija, kurią aš galėjau gauti. Į laisvę fondo narius aš laikau ir savo dvasios bičiuliais“, —kalbėjo Dalius Stancikas.

Šių metų Į laisvę fondo premija buvo trečioji iš eilės. 1994 m. ji buvo paskirta Nijolei Gaškaitei, 1995—Daliai Kuodytei, o šiemet—Daliui Stancikui. Premijos mecenatas šiemet buvo dr. Juozas Kazickas.

„Į laisvę“ žurnalas ir jo skaitytojai nuoširdžiai sveikina bičiulį Dalių Stanciką ir tikisi ateityje skaityti jo straipsnius ir šio žurnalo puslapiuose.

TIESOS IEŠKOJIMO KELIAI

Jau penktą kartą po Nepriklausomybės atgavimo turime laimės susitikti pasikalbėjimui ir gilesniam vienas kito pažinimui. Susitinkame pasidžiaugti, kaip tie paukščiai prie audros išblaškyto lizdo, kad tautai išlikome gyvi ir ja rūpinamės. Tai penkmečio sukaktuvės. Tik ne ano penkmečio, kada lietuvis buvo priverstas „tarybinę“ pažangą matuoti ir vertinti pagal primestą penkmečio planą. Susirenkame pasitikrinti, ar tebesame pilietinės valstybės nariai ir ar dar daug liko valdiškosios valstybės žymių, mus slėgusių daugiau nei penkis dešimtmečius.

Demokratijoje pasirenkame laisvus kelius tiesos ieškojimui. Nevaržomi galime konstatuoti, ar tie keliai tebeturi kliūčių, ar audros išversti medžiai dar tebeguli ant tų kelių ir trukdo progresui. Dar prieš vieną dešimtmetį šioje žemaičių žemėje „tiesa“ buvo viena, pasakyta Maskvoje, ir jos ne tik nereikėjo ieškoti, bet ir buvo neleistina.

Pilnutinės demokratijos idėjos temomis jau kalbame penktą metų. Ne visi tada apie pilnutinę demokratiją buvo girdėję, kiti buvo pamiršę. Esame dėkingi tiems, kurie tą idėją įvertino ir padėjo perkelti į atsikuriančią Lietuvą, rekomenduojant įjungti į laisvėjančios Lietuvos laiką, pastatant šalia kitų idealų, įskaitant ir krikščioniškų valstybės pamatų statymą. Neminėsiu visų tų asmenų, kurie Pilnutinės demokratijos idėjas pristatė Lietuvos spaudoje, nes ne visi jie čia yra su mumis. Pirmoji grupė, sutikta Lietuvoje ir pradėjusi organizuoti suinteresuotus pokalbiui, jau 1990 metais Lietuvoje perspausdino Juozo Brazaičio labai svarbią knygą „Vienų vieni“, kuri tada idėjų išalkusios visuomenės buvo išgraibstyta. Po to sekė ir kiti darbai. Visa tai gyvenantiems anoj pusėj Atlanto sukėlė entuziazmą ir viltį, kad dirbsime kartu ir susikalbėsime. Idealas yra tam, kad jo siektume. Ne viskas pasiekta. „Naujojoje Romuvoje“ 1936 metais paskelbtos deklaracijos „Į organišką valstybę

kūrybą" idėjos dar tebėra gyvos. Tikėjau, kad tą žurnalą atgaivinus, jos ir toliau bus diskutuojamos, siekiant jas pritaikyti atsikuriančiai Lietuvai, pagal laiko reikalavimus. Laikas kai kuriuos pirmūnus nusinešė kita kryptimi. Prsidėjo ir tam tikras nusivylimas, kai kentėjusieji ir kovojusieji už laisvę pamatė, jog ne tokios Lietuvos tikėjomės. Atėjo netikėtas momentas, kai duonos klausimas pasidarė reikšmingesnis už idėjų ieškojimą.

Gyvenimas, tačiau, išmokė būti atspariems visokiems vėjams. Pasi-
kalbėjimai ir studijos vyksta prieš pat momentą, kai Lietuvos piliečiai iš naujo, demokratiškai būdu sprendžia Lietuvos likimą ir savo ateitį. Demokratijos vis dar mokomės. Išsivijoje teko gyventi demokratijoje, gal ir jos supratimas kitoks, gal pasidarėme išlepinti ir nepakantūs. Jau pirmuose susitikimuose pasižadėjome, kad susibursime ir diskutuosime, kas tiktu dabar Lietuvai ir ką galime pasiūlyti valstybės pamatams ir atsikuriančios valstybės statybai. Sutarėme, kad šio būrelio diskusijoms netrukdyt, jeigu už būrelio ribų priklausysime ir skirtingom politinėm grupėm. Pilnutinės demokratijos idėjų kūrėjai irgi nepriklausė vienai grupei. Vėliau priėjome išvados, kad ir diskusijose mums reikia pakantos. Kurie jos neturėjo, tie nubyrėjo. Ir paskutinis mūsų pageidavimas lietuviškai visuomenei, kad daugiau dėmesio kreiptume į politikos kultūrą. Tauta yra spalvinga mozaika, kai spalvos suderinamos, tačiau valstybė turi būti stiprūs rėmai tai mozaikai įdėti.

Prof. Juozas Brazaitis mūsų išsivijos grupei davė žemaitišką vardą—bičiuliai. Juk nereikia būti gimine, kad taptum geru kaimynu—bičiuliu. Pradedant šias penktąsias studijas noriu palinkėti ir pageidauti sekančio: pradėkime kalbėtis šių dienų kalba ir vadovaukimės krikščioniškuoju humanizmu. Pasinaudodami laisve, skelbkime savo įsitikinimus, bet juos skelbkime pilnos atsakomybės dvasia. Tęsimos diskusijos su pozityviu žvilgsniu į lietuvių tautos ir valstybės ateitį. Diskutuodami demokratiją ir pilietinę valstybę, palinkėkime, kad valstybė nusilenktų prieš žmogų, kad išrinktieji į valdžią žmogui tarnautų, bet ne vien tik valdytų. Mada dabar kalbėti apie duoną, bankus, krašto gerovę, tačiau kalbėdami prisiminkime, kad socialinės demokratijos idėja yra pagrindinė mūsų socialinės veiklos kryptis, kalbanti už socialinį teisingumą visiems! Bendroji gerovė yra aukščiau už atskirų grupių interesus. Dėl to gyvenimas iš mūsų pareikalaut dar daugiau pakantos ir tolerancijos. To linkiu ne tik žemaičiams, bet ir visiems lietuviams.

Kazys Ambrozaitis

Šis žodis pasakytas atidarant penktąją į LAISVĖ Fondo Lietuvos filialo studijų savaitę Telšiuose 1996-VII-10.

KELIAI IR KRYŽKELĖS

Lietuviškų studijų savaitė Telšiuose

DALIUS STANCIKAS

Penktoji į laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti studijų savaitė Lietuvoje vyko 1996 liepos 10-14 d. Žemaitijos sostinėje Telšiuose. Savaitė atidaryta J.E. Telšių vyskupo Antano Vaičiaus invokacija. Dėkodamas Dievui, vyskupas pasidžiaugė, kad daug kas Lietuvoje pasikeitė į gera, tačiau įspėjo, kad Lietuvos padėtis dar niekad nebuvo tokia neaiški ir grėsminga kaip šiandien, kad „vis tebeklaidžiojame klystkeliais; laisvėje atsipalaidavę, nematome grėsiančių pavojų“. Jis sakė, kad „turime daryti viską, kad Lietuva amžiams išliktų Marijos žemė, kryžių ir rūpintojėlių šalis“.

ĮLF centro valdybos pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis išanginiame žodyje paminėjo, kad jau penketą metų nagrinėjame pilnutinės demokratijos temas, o šįkart susirinkome pasitikrinti—ar jau esame pilietinės valstybės žmonės. Valstybė turi būti stiprūs rėmai, kuriuose tilptų įvairiaspalvis tautos vitražas, bet ji turi nusilenkti prieš žmogų, o išrinktieji į valdžią turi žmogui tarnauti, bet ne vien tik valdyti,—kalbėjo dr. Ambrozaitis.

Juozas Tumelis, ĮLF Lietuvos filialo valdybos pirmininkas, pažymėjo, jog

šiemet sukanka 55 metai nuo Rainių žudynių ir nuo masinių trėmimų į Sibirą. „Ar šiandien jau esame laisvi nuo sovietinių prietarų?“—klausė J. Tumelis ir apgailestavo, kad kai kuriems „laisvė, ją atgavus, pasirodė didžiausia našta“. Iš tos minties kilo ir šios savaitės studijų tema: „Lietuvos keliai ir kryžkelės 1990-1996“. Baigdamas savo kalbą, pirmininkas pakvietė dalyvius prisiminti žuvusius rezistentus tylos minute.

Studijų savaitės dalyvius sveikino Telšių vicemerė D. Lukoševičienė. Sveikinimo telegramas atsiuntė poetas Bernardas Brazdžionis, amb. Vytautas Dambrava ir prof Vytautas Landsbergis.

Adv. Jonas Kairevičius, ĮLF Lietuvos filialo tarybos pirmininkas, dalyvius supažindino su į laisvę fondo veikla. Juozas Kojelis pristatė naują publicistikos knygą—Vidmanto Valiušaičio sudarytą ir suredaguotą straipsnių rinkinį, pavadintą „Žygio draugams“.

Ketvirtadienį, antrąją studijų savaitės dieną, buvęs Sąjūdžio tarybos narys filosofas Vytautas Radžvilas kalbėjo tema: „Lietuva—jos politika ir alternatyvų laukas.“ Pasak jo, šiandien daroma viskas, kad žmonės būtų

Simpoziumas studijų savaitėje Telšiuose. Iš k. - Algis Raulinaitis, Juozas Tumelis, Vytautas Radžvilas. Nuotr. K. Ambrozaičio.

pasyvūs. Yra taip pat sudaroma iliuzija, kad geroji tautos dalis šį rudenį nulems rinkimus ir Lietuva atsistos ant kojų. V. Radžvilas prognozavo, kad Seimo rinkimai nieko neišspres, kad bus išrinktas trumpalaikis, nefunkcionuojantis Seimas, įtakojamas finansinių grupuočių. Toks Seimas iki 1997 metų pabaigos bus sukompromituotas, todėl prieš prezidento rinkimus iškils klausimas dėl valdymo reformos. Seimui besiblaškant didės prezidento vadmuo, todėl galime sulaukti Baltarusijos varianto. „Tik kas tuomet atliks Lukašenkos vaidmenį—Brazauskas, ar koks nors į Lukašenką panašus 'kovotojas prieš mafiją'?"—klausė prelegentas.

V. Radžvilas sakė, kad Lietuvoje pastebima problema—kaukių keitimas. Štai pakako Krašto apsaugos ministrui atsiriboti nuo LDDP, ir jis jau tapo savu opozicijai. Prieš rinkimus gudrių apsimitėlių bus daugiau, o opozicija jais džiaugiasi kaip vaikais ir „vien tai smarkiai komplikuoja rinkimų perspektyvas. Valdantysis klanas labai tvirtai ir sumaniai kontroliuoja padėtį Lietuvoje“. Filosofas išsigelbėjimą sakė matęs rinkėjų sąmonėjime ir partijų kontrolėje iš

pačios. Opozicija turėtų atmesti pataikūnus ir įkurti strateginio planavimo centrą.

Diskusijų dalyviai—vienai kritikavo V. Radžvilą, sakydami, kad jo prognozės per daug pesimistinės ir kelia neviltį bei pasyvumą, kiti pastebėjo, kad biurokratijai įveikti reikia politinės valios, kad tai ilgalaikis procesas. Mečio Laurinkaus nuomone, politinė dešinė tebestokoja gero mechanizmo, kad ypač tarp jaunimo paplitęs įvaizdis, jog dešinėse partijose trūksta demokratijos ir jauniems nariams nėra galimybių iškilti.

Dr. Arvydas Anušauskas skaitė pranešimą „1941 metų Birželio sukilimas—esmė ir vertinimai“. Jis kritikavo istoriko V. Brandišausko daktarinę disertaciją „Siekiai atkurti valstybingumą 1940-1941“ ir Tomo Venclovos viešus pasisakymus ta pačia tema, kuriuose jis labai lengva ranka vertina sukilimą, jo organizatorius, neva „sutaupiusius vokiečių kraują“ ir t.t. Nė su vienu šių teiginių neįmanoma sutikti, jie visiškai ignoruoja istorinius faktus,—tvirtino A. Anušauskas. Jis taip pat atkreipė dėmesį į Brandišausko ir Pilypo Naručio skirtingai vertinamas priežastis, skatinusias jau-

nimą aktyviai dalyvauti Birželio sukilime. Brandišauskas sako, kad jaunimas jungėsi į sukilėlių būrius tik nusi-teikęs avantiūristiškai, Narutis tai mato kaip sąmoningą, idealistinį ir or-ganizuotą veiksma. Pranešėjo nuo-mone, „apie sukilimo dalyvių pasirin-kimą ir jų vertybes tiksliau gali nusakyti pats įvykių dalyvis, koku ir buvo Narutis“ Posėdžiui pirminin-kavę dr. K. Ambrozaitis ir prof. A. Tyla teigiamai įvertino pranešimą ir akcentavo, jog mūsų pareiga ir tiks-las—pripažinti 1941 metų sukilimą valstybiniu lygiu.

Darius Vosylius savo pranešime apžvelgė jaunosios ateitininkų kartos mintis ir siekius. Prelegentas teigė, kad aktyvus katalikiškasis jaunimas tėra labai nedidelė visuomenės dalis. Jų pagrindinis siekis—dvasinis ir kultūrinis tobulėjimas, visuomeninis ugdymasis. Šiuo metu moksleivių ateitininkų yra apie 2000, o studentų apie 300 narių. Prelegento mintis pa-pildė M. Laurinkus, paminėdamas, kad visur jaučiamas jaunimo skepti-cimas ir pasyvumas. Anksčiau jaunimas per prievartą buvo marširuojamas komjaunuolių organizacijoje, todėl da-bar, gavęs laisvę rinktis, instinktyviai visko purtosi.

Juozas Kojelis savo pranešime „Rezistencija išėivijoje“ nušvietė Lie-tuvos visuomenei mažai žinomus išėivijos užkulsius, įvairių organiza-cijų veiklą, tarpusavio santykius. Da-bartinį išėivijos politinį gyvenimą ly-gindamas su automobiliu, prelegentas padarė tokias išvadas: Lietuvį Ben-druomenė šiuo metu juda lyg be vairo ir be aiškios krypties; Lietuvį fronto bičiuliai laiko koją užmynę ant stabdžių ir jų automobilis slenka vėžio greičiu („senstame ir gretos

retėja“); antibendruomenininkai ir an-tifrontininkai kelia triukšmą stovė-dami vietoje arba juda atbuliniu bėgiu; o liberalais pasivadinę akirati-ninkai, kaip ir anksčiau, važinėja nau-dodami antikatalikišką benzina ir dažnai nejausdami atsakomybės.

Penktadienį kalbėjo dr. Birutė Viso-kavičienė, Konservatorių sąjungos vi-daus problemų komiteto vadovė. Jos tema: „Monetarinė politika ir banki-ninkystė“. Jos nuomone, Lietuvos ban-kuose vyrauja visiška netvarka, Centrinis bankas savo funkcijų nevyk-do, nereguliuoja pinigų masės, inflia-cijos. Pranešėja teigė, kad norint pradėti racionalią finansinę politiką, reikia panaikinti Valiutų tarybą, nu-statyti normalų nuvertėjusio lito kursą. Taip pat būtina tęsti sustabdy-tas sveikatos draudimo ir kitas refor-mas.

Ekonomikos temą per energetinę prizmę pratęsė Arimantas Dragū-nevičius, Kauno miesto tarybos narys. (Jo kiek trumpintą paskaitą spaus-diname šiame numeryje).

Penktadienio politinės popietės, ku-riai vadovavo J. Tumelis, metu buvo kalbama tema „Rinkimų išvakarės—realybė, prognozės ir neišmoktos pa-mokos“. Juozas Tumelis prognozavo, kad personalijų požiūriu kitas Seimas bus panašus į dabartinį; skirsis tik proporcijos. Ar laimėjus dešinesiems, naujasis Seimas nebus panašus į negal-inčias savivaldybes? Kaip elgsis pre-zidentas ruošdamasis naujai kadenci-jai?—klausė J. Tumelis.

Pasak Ignaco Uždavinio, Krikš-čionių demokratų partijos atstovo, tu-rimi dokumentai liudija, kad valsty-binės institucijos visiškai susijusios su mafijinėmis struktūromis. Todėl for-muojasi prielaidos valdančiosios par-

tijos diktatūrai, kyla grėsmė valstybingumui. Jo nuomone, krikščionys demokratai Seimo rinkimuose tikisi gauti 28-36 vietas, konservatoriams jie planuoja 42-48 vietas. I. Uždavinys pabrėžė, kad prieš rinkimus labai praverstų išeivijos intelektualinė parama.

Centro sąjungos vadovas Romualdas Ozolas teigė, kad kairiosios partijos neturi jokios moralinės ir juridinės teisės likti valdžioje. Gerai būtų, jei naujasis Seimas atrodytų taip, kaip planuoja krikščionys demokratai, bet kaip tai pasiekti? R. Ozolas prognozavo, kad naujame Seime gal bus daugiau peštynių, nei dabar, o už metų—pusantrų pradės skilti Seimo dešinioji dauguma.

Andrius Kubilius, Tėvynės sąjungos (Lietuvos konservatorių) atstovas, teigė, jog išvados po 1992 metų rinkimų visų padarytos, todėl naujojo Seimo dauguma bus koalicinė ir dešinesnė nei dabar. Svarbu, pasak A. Kubiliaus, prieš naujo prezidento rinkimus dešiniams išlaikyti savo rinkėjus, neišgąsdinti LDDP šalininkų ir prisitraukti dar bent 300 tūkstančių—tada bus galima tikėtis pergalės ir prezidento rinkimuose.

Trečioji studijų diena baigėsi šv. Mišiomis, kurias aukėjo vyskupas Antanas Vaičius. Per pamaldas giedojo solistė Laimutė Stepaitienė iš Čikagos.

Šeštadienio programą pradėjo Linas Kojelis, kalbėjęs apie Baltijos fondo veiklą. Jis sakė: „Kai Baltijos valstybės bendradarbiauja, joms sekasi... skaudu, kad kartais to nedarome“. Jis apgailestavo, kad per šešerius metus tarp Estijos ir Lietuvos atsirado didžiuliai skirtumai, kad Amerikos firmų Estijoje yra tris kartus daugiau nei Lietuvoje, ir kad Lietuva iš to turėtų pasimokyti.

Daug kontroversijų sukėlė **Pauliaus Subačiaus** pranešimas „Lietuvos religinė būklė“. Ieškodamas priežasčių, kodėl nyksta religinė sąmonė, kodėl vis mažiau dalykų išlieka reikšmingi, pranešėjas pabrėžė principinius mąstymo pasikeitimus pasaulyje XX amžiaus pabaigoje ir kaip jie veikia Lietuvą. Jis teigė, kad religinė sąmonė Lietuvoje vis dar stipresnė nei Vakaruose. Tačiau jis kartu kėlė klausimą—jei pagal statistiką Lietuvos Katalikų Bažnyčią sudaro beveik 3 mln. žmonių, kodėl sekmadieniais į mišias ateina tik 10 procentų? Jei Lietuvoje tikrai būtų 3 mln. gerų katalikų, argi rinkimus laimėtų ateistai, ar taip būtų vagiama? Jis taip pat klausė, ar šiandieninė Bažnyčios pozicija yra kaip tėvo, auklėjančio savo palaidūnus vaikus, ar kaip misijonieriaus laukinėje šalyje? Ar mūsų Bažnyčia—tarnaujanti ar evangelizuojanti? P. Subačiaus mintys sukėlė daug ginčų, kritikos, pagyrimų ir prieštaravimų.

Studijų dienos buvo sekmadienį užbaigtos šv. Mišiomis. Apie paskaitas ir visą eigą kasdien pranešinėjo „Laisvosios Europos“ radijas. Organizaciniai šios studijų savaitės rūpesčiai gulė ant kauniečio Igno Misiūno ir telšiškiečio Zenono Juškos pečių. Susipažinimo ir atsiveikinimo vakaronėse jų siela, kaip ir visada, buvo iš Čikagos atvykęs dr. Petras Kisielius.

Gretimame puslapyje: penktosios ILF studijų savaitės Telšiuose vaizdai. Viršuje ir apačioje—posėdžių salėje. Vidury—J.E. vysk. Antanas Vaičius sveikina suvažiuoviusius dalyvius. Šone—grupelė ekskursantų ant Satrijos kalno. Nuotr. K. Ambrozaičio.

TELŠIAI 1996

40-toji lietuviškų studijų savaitė Dainavoje

1996 m. birželio 23-29 d. Dainavoje įvyko tradicinė lietuviškų studijų savaitė, surengta JAV Lietuvių fronto bičiulių. Ir ne tik tradicinė, bet ir jubiliejinė—keturiasdešimtoji savaitė. Paskaitų, pokalbių ir svarstybų temos plačiai įvairavo, paliesdamos šiuo metu gal aktualiausius Lietuvos ir jos išeivijos gyvenimo bei tarpusavio santykių klausimus. Juos nagrinėję paskaitininkai bei pranešėjai buvo ne vien vyresniosios kartos, bet ir studentiškojo jaunimo atstovai. Savaitėje dalyvavo taip pat svečiai iš Lietuvos—į laisvę fondo Lietuvos filialo tarybos pirmininkas adv. Jonas Kairevičius su žmona Vida.

Pirmadienio popietė buvo skiriama pokalbiams apie naujausių imigrantų iš Lietuvos problemas, jų santykius su antrąja išeivijos karta ir Lietuvių Bendruomene. Birutė Jasaitienė, JAV LB Socialinių reikalų skyriaus vedėja, kalbėdama apie pačią naujausią imigraciją į JAV po 1990 m., pastebėjo, kad tie legaliai ar nelegaliai atvykusieji ieškoti geresnės duonos ir uždarbio, dažnai nepritampa prie esamų organizacijų, jų veiklos, todėl matomai atsiranda „mes ir jūs“ sąvokos. Rita Šakenienė, pati būdama naujoji ateivė, tačiau pozityviai įsijungianti į visą lietuvišką veiklą, tvirtino, kad šios trečiosios imigrantų bangos asmenų vien Čikagoje yra daugiau negu 10,000, daugiausia nelegaliai čia gyvenančių. Nesijungdami į Lietuvių Bendruomenę dėl jiems nepatinkamų įstatų, naujieji ateiviai susibūrė į atskirą sambūrį „Krantą“. Prelegentė ap-

gailestavo, kad nerandama bendro kelio ir kalbos, kad naujieji ateiviai yra pasidarę kosmopolitais.

Dr. Vytautas Bieliauskas savo paskaitoje „Prarastos progos, blėstančios viltys ir ateitis“ pažvelgė į dabartines Lietuvos problemas bei jų sprendimą. Dr. Bieliausko paskaita ištiesai spausdinama šiame numeryje.

Dr. Kęstutis Skrupskelis, No. Caroline ir Vytauto Didžiojo universitetų profesorius, kalbėjo apie pilnutinės demokratijos galimybes Lietuvoje. Nors tebeamatoma kartais pilka sovietinė nuotaika, tačiau tautos atsistatymas vyksta ir iš išorės, ir iš vidaus. Atsiranda asmeninė iniciatyva, žmonės pradeda pajusti savo galimybes, planuoti, ugdyti savo gyvenimą. Auga jaunimo organizacijos, vaikų darželiai. Visa tai rodo pradžią demokratinės sistemos. Demokratija savaime nėra tobula sistema. Ją nuolat reikia kurti, o galimybės priklauso nuo pačių žmonių.

Labiau sarkastišką dabartinio Lietuvos gyvenimo vaizdą nupiešė kitas Kauno VDU profesorius dr. Antanas Musteikis savo paskaitoje, pavadintoje „Laisvės alėjose ir jų paunksnėje“. Jis pabrėžė, kad tebejauciamas senų laikų prisiminimo jausmas. Vis dar dažnai stengiamasi įrodinėti, kad Komunistų partija buvusi lietuviybės išlaikytoja. Raudonojo dvaro poetai vis dar stengiasi nuvertinti Lietuvos istorijos faktus. Blogio kova su Gėriu tebevysta. Nemari tauta kunkuliuoja, bando grįžti į savo nepažeistas šaknis.

Į šio pilnutinės demokratijos temo-

mis pokalbių ciklą būtų galima įjungti ir dr. Arvydo Žygo pranešimą, padarytą vienos vakaronės metu, apie dabartinio Lietuvos jaunimo kelius ir kryžkeles. Prelegentas pažvelgė į jaunimą socialinių, ekonominių, kultūrinio imlumo aspektais. Jaunimas mėgsta egzotines idėjas, jo tarpe matomas kultūrinis ekumenizmas, dažnai atneštas iš Vakarų pasaulio nežabotais modernizmas. Paskutiniu metu ypač pastebima tokios euro-amerikietiškos kultūros neigiama įtaka, pasireiškianti spaudoje ir televizijoje savo nekontroliuojama pornografija. Atrodo, kad visa tai yra finansuojama suinteresuotos mafijos. Lietuvoje reiškiasi tikras šėtoniškas nihilizmas.

Ketvirtadienio diena buvo skirta aptarti Lietuvos ekonominėms problemoms. Prof. Valdas Samonis iš Toronto savo paskaitoje davė plačią Lietuvos ekonominio gyvenimo padėties apžvalgą. Kalbėjo apie nomenklatūrinę privatizaciją, jos ryšius su valdžios žmonėmis, korporacinį modelį, lito nuvertinimą ir surišimą su doleriu, bankų krizę ir kitas ekonomines problemas.

Prelegento nuomone, ekonominė padėtis Lietuvoje vis dėlto yra geresnė negu Ukrainoje ir kt. buvusios SS kraštuose. Į tolimesnio ekonominio augimo eigą reiktų žiūrėti su tam tikru optimizmu, tačiau padarytos klaidos dar ilgai alins Lietuvos ekonomiką. Artėjančių seimo rinkimų proga opozicinės partijos turėtų skelbti pozityvius projektus: netrukdyti ūkininkams ir verslo žmonėms, atverti užsienio rinkas, padėti kelti įmonių našumą ir tt.

Savo komentarais dr. V. Samonį papildė ekonomistas Jonas Pabedinskas. Jo nuomone, valstybės ekonomi-

ka dažnai surišta su politika, tad didelių vilčių iš ekonomistų jis nemato.

Dr. Antanas Grina, kurį laiką Lietuvoje buvęs finansininkų patarėju, savo paskaitoje aptarė Lietuvos bankininkystės problemas. Nutarus atsikratyti rubliu, kaip pereinamoji valiuta buvo įvestas laikinas talonas, o vėliau— litas. Centrinio Lietuvos Banko veikla gerai reiškėsi, iš tarptautinių bankų geromis sąlygomis buvo gaunamos paskolos. Tačiau naujai LDDP valdžiai tai nepatiko: buvo priimtas Valiutų valdybos modelis. Infliacija pradėjo kilti, litas užsienio valiutos atžvilgiu tapo pervertintas, prekybos balansas negatyvus, nurašytos didelės paskolos, privedusios prie bankų krizės. Prelegento nuomone, dar reikės daug pastangų ir reformų norint atstatyti gerą bankinę situaciją.

Adv. Jonas Kairevičius iš Kauno savo pirmojoje paskaitoje pažvelgė į teismus ir teisingumą Lietuvoje. Jo paskaitos „Teisingumo paieškos“ kiek sutrumpintas tekstas spausdinamas šiame žurnalo numeryje.

Savo įdomiais komentarais paskaitą papildė čikagietis adv. Povilas Zumbakis, pastebėjęs, kad bet kokia valdžia dažnai yra pats didžiausias nusikaltėlis, o demokratija ne visada dar reiškia teisingumą.

Antroje savo paskaitoje Jonas Kairevičius nagrinėjo teisinės valstybės pagrindus. Jis pabrėžė, kad pirmumas teisinėje valstybėje turi būti skiriamas piliečiui-žmogui, o ne valdžios autoritetui, biurokratams ar partijų vadovybėms. Į savo klausimą, ar Lietuva jau pakeliui į teisinę valstybę, prelegentas atsakė, kad ji tuo keliu jau eina, bet dar ne visada sėkmingai. Įstatymai dažnai prieštarauja vieni kitiems, valdžia savo įsteigtomis apskričių

struktūromis trukdo rinktų savivaldybių darbą. Ekonominė bloga padėtis taip pat nepadeda teisinės valstybės kūrimui. Net ir patys žmonės dažnai neįsisąmoninę, kad jie yra valstybės pagrindas, kad nuo jų priklauso valstybės likimas. Jeigu teisės normos yra jiems valstybės varu primetamos, artėjantys Seimo rinkimai yra gera proga tvirtai pasisakyti už teisinę valstybę.

Šeštadienio popietę buvo pokalbis lietuviškosios išeivijos periodinės spaudos klausimais bei rūpesčiais. Pokalbio dalyviai: „Darbininko“ redaktorius **Julius Keleras**, „Draugo“ moderatorius kun. **Viktoras Rimšelis**, spaudos bendradarbis **Vacys Rociūnas**, pokalbiui vadovavęs **Juozas Baužys** ir, savaime aišku, kalbėtojai iš auditorijos. Pokalbio temos: mūsų spaudos uždaviniai, kryptys, atvirumas laikui, kontroversijos ir kt.

Šeštadienio vakare įvyko simpoziumas išeivijos jaunimo lietuviškos veiklos klausimais. Jam vadovavo dr. **Petras Kisielius**, dalyvavo studentai ateitininkai.

Aras Norvilas savo pranešime kėlė klausimą, kas užsienio lietuvių jaunimą skatina dalyvauti lietuvių organizacijose, dainų ar šokių ansamblių veikloje. Jo paties atsakymu—tai draugai ir noras įgyti daugiau žinių apie Lietuvą, jai padėti. Tačiau bendravimas su Lietuvos jaunimu ne visada yra lengvas: kartais nerandama bendros kalbos, jaučiama kitokia galvosena, net ir tos pačios organizacijos, pvz. ateitininkų Lietuvoje ir čia, tarpusavio santykiuose.

Kastytis Šoliūnas pabrėžė didelę tėvų reikšmę lietuviškam jaunimo auklėjimui iki to laiko, kol patys jaunuoliai jau pajunta savo identitetą.

Kastyčiui pačiam teko bendrauti su Lietuvos jaunimu „Opus Dei“ stovykloje, kur tenykštis jaunimas dažnai iš užsieniečių laukdavo įvairių atsakymų. Prelegentas su rūpesčiu pasisakė dėl jaunimo lietuviškos ateities ir kėlė reikalą ieškoti naujų idėjų.

Liudas Landsbergis prisipažino, kad vaikystėje jam lietuviybė nelabai terūpėjo. Jis ją surado tik būdamas 12 metų, mamos atsiųstas į Dainavą, tapo ateitininku ir pats nusprendė vykti mokytis į Vasario 16 gimnaziją. Tad didžiausius kreditus dėl savo lietuviškumo **Liudas** skiria savo motinai, Dainavai ir dr. Vyganto Dainavoje ruoštiems žiemos kursams. Dėl bendravimo su Lietuvos jaunimu jis taip pat galvojo, kad dėl skirtingų kultūrų, kuriose tapome išauklėti, tas bendravimas tikrai nėra lengvas.

Penktadienio popietę buvo skirta 55-rių metų sukakčiai nuo 1941 m. Tautos sukilimo paminėti. Įvadą padarė dr. P. Kisielius, pakviesdamas dr. Adolfą Damušį ir Vidą Kairevičienę uždegti žvakę, kaip šviesos simbolį Lietuvai. Apie pasirošimą sukilimui, jo organizavimą bei eigą, atskirus sukilimo fragmentus kalbėjo trys sukilimo dalyviai: dr. **Adolfas Damušis**, dr. **Kazys Ambrozaitis** ir inž. **Pilypas Narutis**. Minėjimas buvo baigtas Tautos Himnu.

Surištas su Lietuvos kova dėl laisvės buvo prisiminimas Lietuvos

Gretimame puslapyje: studijų savaitės Dainavoje vaizdai. Iš k.—Anoj pusėj Spyglio, belaukiant vakarienės. Jonas Kairevičius šventė Jonines kartu su žmona Vida. Jaunimo simpoziumo vedėjas dr. Petras Kisielius, Aras Norvilas, Kastytis Šoliūnas ir Liudas Landsbergis. Apačioj—dr. Zigmąs Brinkis, Liuda Rugienienė ir Juozas Ardys. Nuotr. Jono Urbono ir Kazio Ambrozaičio.

DAINAVA
1996

partizanų, veikusių Suvalkų Trikampyje. Apie jų veiklą išsamiai pasakojo prof. **Valdas Samonis**, neseniai grįžęs iš Lietuvos ir parsivežęs naujos informacijos, rastos Vilniaus ir Varšuvos KGB archyvuose. Pagal ją, Lietuvos partizanų kelias į Vakarų per Suvalkų kraštą buvęs labai gerai organizuotas. Po paskaitos V. Samonis parodė vaizdajuostę iš 1996 birželio pradžioje Punske įvykusio partizanams pastatyto paminklo šventinimo iškilmų. Vaizdajuostėje dainuojant Lietuvos folkloriniam ansamblui dainą „Ažuolai žaliuos“, prie jos prisidėjo ir vakaronės dalyviai.

Kadangi ši savaitė buvo 40-toji, vienos vakaronės metu buvo prisimintos pačios pirmosios savaitės Kennebunkporte ir Dainavoje, jų programos, dalyviai. Pasižiūrėta į senas nuotraukas, kuriose tada visi taip jaunai atrodėme. Tylos minute buvo prisiminti ir jau Amžinybėn iškeliaję idėjos bičiuliai, bičiulės.

Šiomet Lietuvoje bendrai posėdžiavo ir tarėsi jungtinė komisija sudaryta iš JAV LB ir Lietuvos Seimo frakcijų atstovų. Du šios komisijos nariai, moderuojant dr. Zigmui Brinkui, pasidalino patirtais išpūdžiais:

Liūda Rugienienė pasidžiaugė, kad komisijos pasitarimuose vyravo darbinga nuotaika. Buvo kalbama dėl bendradarbiavimo kultūros ir švietimo baruose, bandoma derinti programas, pasisakyta pozityviai už tikybos dėstymą Lietuvoje. Kalbėtasi taip pat ir Nato, Karaliaučiaus srities bei apskritai Lietuvos saugumo reikalais.

Juozas Ardys pastebėjo, jog komisijos pokalbiuose buvo pabrėžtas lietuvių tautos integralumas, nesiribojantis

jokiomis geografinėmis sienomis. Dar prieš sekančią komisijos sesiją tuo klausimu bus paruoštas projektas „Integrali tauta“, kurio principai paimti iš Lietuvių Chartos ir Lietuvos Konstitucijos. Taip plačiu bendradarbiavimu stiprės lietuvių tautos atsparumas bei solidarumas.

Vienos vakaronės metu savaitės dalyviai buvo supažindinti su naujai išleista, Vidmanto Valiušaičio sureduota, plačios apimties—515 psl.— knyga „Žygio draugams“. Su šia knyga supažindino dr. **K. Skrupskelis**: joje pateikiami publicistiniai straipsniai bei kitokia medžiaga iš „Kauno aido“, „Kauno laiko“ ir „Garso“.

Kitos vakaronės metu **Marija Remienė**, vos prieš porą dienų grįžusi iš Lietuvos, kur turėjo progą susitikti su KD partijos žmonėmis ir su jais kalbėtis dėl pasirengimo ateinantiems seimo rinkimams, perdavė gana teigiamus savo išpūdžius.

Žinoma, ir ši savaitė neapsiėjo be daugybės posėdžių, kuriuose savo reikalus aptarė LFB taryba, I laisvę fondas, speciali politinė komisija ir kitos organizuotos ar neorganizuotos grupės. Dienos programa maždaug nuo savaitės vidurio prasidėdavo kun. Viktoro Rimšelio ir kun. Vyto Volerto atnašaujamosis šv. Mišiomis. O vakarais, po vakaronių programų, skambėdavo dainos, vadovaujamos dr. Petro Kisieliaus ir inž. Prano Baltakio. Tik vieno dalyko šioje savaitėje nebebuvo—tai užbaigiamojo literatūros ir muzikos vakaro. Gaila! Tačiau vistiek, dr. Majausko žodžiais, galime pasakyti: Dievuliuk, gi tikrai gražu mūs' Dainavoje!

Juozas Baužys

LEONARDAS PAULIUS-PADLECKAS, sulaukęs 72 metų, mirė 1996 gegužės 20 d. Michigano valstijoje. Palaidotas Šv. Kazimiero kapinėse, Čikagoje.

Baigęs Panevėžio gimnaziją, Leonardas studijavo Stuttgarto Aukšt. Technikos mokykloje, kur gavo inžinieriaus diplomą. Amerikoje savo išradingais projektais įgijo pasitikėjimą amerikiečių tarpe ir dirbo mechanikos srityje. Tačiau Lietuva, jos laisvė ir kova su okupantais buvo natūrali Leonardo gyvenimo dalis. Dar gimnazijos suole jis jungėsi į slaptus rezistencijos būrelius prieš bolševikus, vėliau prieš nacius. Pasitraukęs į Vakarus, studijuodamas Stuttgarte, įstojo į Korp! Grandį. Universitetą baigęs, dalyvavo Lietuvių fronto bičiulių veikloje, 1953-54 m. būdamas LFB sekretoriumi ir prisidėdamas prie pirmųjų Lietuviškų Europos studijų savaitių rengimo. Dėka šių organizatorių—L. Pauliaus, dr. K. Pemkaus, dr. Z. Brinkio, kun. B. Liubino ir kt.—šios savaitės tęsiasi iki šiandien. Ypač malonu prisiminti 1954 m. liepos 26 - ruggpjūčio 2 d. LFB konferenciją ir studijų savaitę Ludwigshafene, kur prof. A. Maceina, prof. Z. Ivinskis, dr. J. Grinius, L. Prapuolenis ir kt. savo visuomeniniais svarstymais pradėjo tokių savaitių tradiciją. Amerikoje Leonardas sukūrė gražią šeimą su Romana Jonauskaite, išaugino du sūnus—Tomą ir Saulių—ir dukterį Dalią. Tebūnie Leonardui lengva Amerikos žemelė. Jo kapas Šv. Kazimiero kapinėse liudys žiauriai komunistinę vergovę, privertusią jį palikti tėvynę Lietuvą.

(Iš Pilypo Naručio kalbos Leonardo Pauliaus šermenyse).

KUN. DR. VALDEMARAS CUKURAS, Ateitininkų Federacijos dvasios vadas, Nekalto Prasadėjimo seserų vienuolyno Putname kapelionas, į laisvę žurnalo ir jo idėjų rėmėjas, gimęs 1915 metais, mirė besilankydamas Lietuvoje 1996 liepos 17 d. Palaidotas Antakalnio kapinėse, Vilniuje.

VARDAI IR ĮVYKIAI

Kun. Stasio Ylos raštus, skirtus ateitininkiskam jaunimui Lietuvoje, planuoja išleisti Ateitininkų Federacijos fondas. Šiam tikslui bus telkiamos aukos. Čekius prašome rašyti „Ateitis Federation Fund, Inc.“ vardu ir siųsti fondo išdininkės Aldonos Juozevičienės adresu: 9650 S. Komensky Ave., Oak Lawn, IL 60453, pažymint, kad auka skiriama St. Ylos raštams leisti.

Dr. Petras Kisieličius, Lietuvių Fronto bičiulių tarybos narys ir Lietuviškų studijų centro pirmininkas, nenuilstantis ateitininkų ir Lietuvių Bendruomenės Amerikoje veikėjas buvo pagerbtas Šventojo Sosto. Įvertinant jo rūpestį ir darbą krikščioniškoje ir lietuviškoje veikloje, Šv. Tėvas suteikė jam Šv. Silvestro ordino riterio laipsnį.

Marija Remienė, uoliai dirbanti lietuviškoje krikščioniškoje ir visuomeninėje veikloje, Šv. Tėvo buvo apdovanojama medaliu „Pro Ecclesia et Pontifice“.

Amerikos Lietuvių Romos Katalikų Federacija (ALRKF), įsteigta Pensilvanijoje 1906 metais tikslu šelpti ir ugdyti lietuvišką veiklą Amerikoje, šiomet švenčia savo 90 metų sukaktį. Federacijos darbai ir nuopelnai buvo ir tebėra nepaprastai reikšmingi ne tik katalikiškoje Amerikos lietuvių visuomenėje, bet ir Lietuvoje—nuo pat Pirmojo pasaulinio karo iki šių dienų. Dabartiniu ALRK federacijos pirmininku yra adv. Saulius Kuprys. Sukaktis buvo paminėta Čikagoje rugsėjo 21 d.

Rašytojo Česlovo Grincevičiaus raštų ir veiklos atminimo fondui skirtą medžiagą—prisiminimus, asmeninius laiškus, nuotraukas ir kt.—renka Maironio lietuvių literatūros muziejus Kaune. To muziejaus darbuotoja Virginija Paplauskienė prašo asmenis, pažinojusius a.a. Česlovą Grincevičių, tokią medžiagą siųsti Maironio literatūros muziejui, Rotušės a. 13, Kaunas 3000, Lithuania.

Rašytojas Jurgis Jankus, daugelio romanų, apysakų, dramų autorius, ne vieną kartą su savo kūryba dalyvavęs ir Lietuvių fronto bičiulių rengiamose studijų savaitėse Dainavoje, 1996 m. liepos 27 dieną atšventė savo 90-tąjį gimtadienį. Jubilias šiuo metu gyvena Redford mieste, Michigano valstijoje.

Bernardas Žukauskas, vienas iš pačių pirmųjų ateitininkų kūrėjų dar

iš Voronežo laikų, šiuo metu gyvenantis netoli Čikagos, rugpjūčio mėnesį atšventė savo brandaus gyvenimo 99-tąjį gimtadienį.

Stasio Lozoraičio, Jr. gyvenimo bruožai neseniai buvo įamžinti vaizdajuostėje, pavadintoje „Vilties prezidentas“. Šio dokumentinio filmo autoriai yra Vytautas Landsbergis ir Arvydas Reneckis. Filmą jau buvo parodytas Lietuvos televizijoje ir Čikagos lietuvių televizijos programoje.

Rašytojas Anatolijus Kairys, lankydamasis vasaros pradžioje Lietuvoje, dalyvavo „Poezijos pavasario“ šventėje su savo kūryba. Šis daugelio romanų, novelių ir dramos veikalų autorius, o taip pat ir aktyvus Lietuvių Fronto bičiulių narys, jau peržengęs 80-ties metų slenkstį gyvena Čikagoje.

Gintė Damušytė, anksčiau dirbusi Lietuvių katalikų religinėje šalpoje, Lietuvių informacijos centre, Lietuvos Respublikos misijoje prie Jungtinių Tautų, nuo šių metų spalio pradžios paskirta patarėja Lietuvos Respublikos ambasadoje Vienoje, Austrijoje. Ji taip pat bus Lietuvos misijos vadove prie Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos.

Lietuvos partizanų globos fondas (LPGF) yra JAV Lietuvių Bendruomenės Socialinio skyriaus padalinys. Šios šalpos organizacijos, sukurtos užsienio lietuvių, tikslas yra šelpti ir globoti išlikusius Lietuvos partizanus. Parama partizanams skirstoma ne per Lietuvos valdžios įstaigas, bet per Lietuvos laisvės kovos sąjūdį.

APIE KNYGAS: rašo Henrikas Kudreikis ir Feliksas Zubras

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, išleisdama naują Lietuvos rezistencijos kovų istorijos knygą, atliko puikų darbą. Šios rūšies knygų niekuomet nebus per daug.

Jau antinacinių pagrindžio organizacijų programose vis labiau ryškėjo, kad Sovietų Sąjunga ir komunizmas yra pagrindiniai priešai, nuo kurių sutriuškavimo priklausys Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos likimas. 1944-1953 metų ginkluota, partizaninė pasipriešinimą antrajai sovietų okupacijai parengė tiek nepriklausomos valstybės dvidešimtmetis, tiek spontaniškas tautinės samonės 1940-1941 metų įrodymas, ypač 1941 m. birželio sukilimas.

Jau pirmaisiais kovos metais išryškėjo karinės struktūros pagal te-

Laisvės kovos 1944-1953 metais, Dokumentų rinkinys. Sudarė Dalia Kuodytė ir Algis Kašėta. Išleido Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga ir Pasaulio lietuvių bendruomenė, 1996. Knyga kietais viršeliais, 626 psl. Spausdinta A. Jakšto spaustuvėje, Kaišiadoryse.

ritorinius dėsnius: rinktinės, apygardos (vėliau sujungtos į sritis). Tie kariniai teritoriniai vienetai turėjo savo štabus ir vadus, bei veikė pagal komandos principus. Rinktines sudarė keletas tevūnijų (iki 1949 m. batalionų ir kuopų). Rinktines teritorija—dažniausiai apskritis.

Knygoje nurodyta, kad įvairiu laiku Lietuvoje veikė iki 30 rinktinių. Keletas rinktinių sudarė apygardą. Kiekviena apygarda turėjo vadus ir štabus. Apygardos vadai—Lietuvos kariuomenės karininkai.

Knyga padalinta į 12 dalių, joje telpa 191 dokumentas. Pirmuoju 44-tame puslapyje išspausdintas dokumentas „Ginkluoto pasipriešinimo ištakos ir pradžia“. Tai Lietuvių Fronto karinio padalinio „Kęstutis“ brolijos statutas, parašytas 1943 metais. Brolijos tikslas—kova dėl visiškos Lietuvos nepriklausomybės. Iš šios brolijos išsivystė tolimesnis partizaninis judėjimas.

Toliau seka Lietuvos Laisvės Kovotojų sąjungos įstatai. Ši organizacija įkurta 1942-43 m. Jos Pro-Memoria rašoma: „Nesipriešinus lietuviai kon-

firmuotų nuolatos bolševikų pasaulyje skleidžiamą bolševikinį teigimą, kad lietuvių tauta vienbalsiai nutarė jungtis prie Sovietų Sąjungos." Toliau skaitome Lietuvos Laisvės Armijos programą. Armija veikė Raseinių apskrityje. Knygoje įdėtas LLA Raseinių apygardos vado įsakymas kuopų ir būrių vadams dėl ginkluoto pasipriešinimo, toks pats įsakymas visiems Lietuvos LLA dalinių vadams, taip pat skelbiamas karo lauko teismo statutai. Lietuvos LA leido kovos laikraštį „Laisvės karžygs“. LLA nariai nuo 1944 m. gruodžio mėn. vadinami Vanagais. Jie suskirstyti į 4 apygardas: Vilniaus, Kauno, Šiaulių ir Vilkaviškio.

Lietuvos Partizanų Dzūkų grupės štabo įsakyme dalių vadams minimi operatyviniai planai ir ypač pabrėžiama partizanų drausmės užtikrinimo ir rekvizicijų vykdymų drausmė. Drausmė ir kovos lauko teismo įstatymai minimi knygoje visų partizanų vienetų įsakymuose. Tai įrodymas, kad partizanų daliniai nebuvo jokia palaida ginkluota banda, kaip dabar raudonųjų išperų spaudoje Lietuvoje tvirtinama.

Knygoje iškelti įvairių partizanų dalinių kariniai veiksmai, tačiau vyrauja Dzūkų ir Pietų Lietuvos rinktinės. Randame, kad pirmas organizuotas kovos uždavinys atliktas Alovėje, Mažeikių valsč. 1944 m. rugsėjo 15 d. Skaitome atskirų kuopų ir būrių veiksmų aprašymus, apygardų susirinkimo protokolus, kur nustatyti partizanų vadų pareigų atžymėjimo ženklai, kurie atitiko Lietuvos kariuomenės laipsnių žymenis.

Įsteigiami kovose pasižymėjimo ženklai. Duodama nepaprastai įdomi Jungtinės Kęstučio apygardos vado

av. lt. J.Kasperavičiaus-Angio kalba, pasakyta 1947 m. sausio 18 d. Lietuvos partizanų vadovybės steigiamajame suvažiavime. Iš kalbos matome, kad tą dieną Kęstučio apygardoje kovojo 4663 partizanai. Devyniolikoje puslapių išspausdinti jungtinės Kęstučio apygardos štabo parengti veiklos nuostatai. Ypatingas dėmesys vėl kreipiamas į partizanų drausmę.

Jau 1941 m. pastebima šnipų ir išdavikų stipri veikla. Dzūkų rinktinės vadas D. Jėčys-Ažuolis išleidžia įsakymą dėl bausmių plešikaujantiems partizanams. Dainavos apygardos Merkio rinktinės 1-mo bataliono, 2-ro būrio vado V. Ivanausko-Gegučio įsakymas, liečias karo lauko teismo nuosprendį šešioms prieš šnipams ir partizanų lavonų niekintojams. Teismo paskirta jiems mirties bausmė įvykdyta.

Apie Bendro Pasipriešinimo Sąjūdžio (BPDS) įsteigimą ir Lietuvos Atstatymo Komitetą (VLAK) parašyta neaiškiai. Išdavikas J.Markulis-Erelis ir jo svita buvo nepaprastai gudrūs ir net ilgai mulkino išėivijos kairųjį elementą, bandydami sunaikinti VLIKą.

Savotiškai įdomus Skrajūno-J.Lukšos parengtas (bet nepasirašytas) raštas Užsienio Delegatūrai (psl. 482). Ištrauka ...„Kiek mes supratome ...iš nuotrupų gautos dipisinės (D.P.) spaudos ir kiek jūs (Hektoras ir Meškis) mums davėt apšvietos, atrodo, kad neklysim tikėdami, kad pabėgėlių masė niekad negyvens kovojančios tautos nuotaikomis, niekad nesiryš save aukoti tėvynės laisvei, kaip garbingos tautos nariai. Savo asmeninę gerovę jie neaukos bendram tautos labui, nežiūrint to, kad išbėgdami iš savo tėvynės paliko jie skolingi tai žemei, kurie juos tokiais

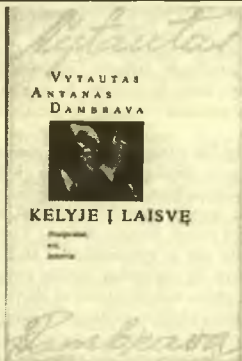
mandrais padarė, kokiais jie save reprezentuoja svetur. Tėvynei tai nėra malonumas...". Suprantame, kad partizanui dalykai atrodė kitaip, nes ne visi buvo tikri pabėgėliai, kiti atsидurę Vakaruose per prievartą.

Knygos pabaigoje net 37 puslapiai asmenvardžių. Šimtai vardų knygoje, bet iš tikrųjų jų buvo dešimtys

tūkstančių. Jie—Lietuvos elites, Lietuvos didvyriai.

Jeigu nors didesnė dalis jų būtų išlikusių gyvų, šandie gyvenimas mūsų Tėvyneje būtų visiškai kitoks.

Henrikas Kudreikis

Turiu savo rankose nepaprastą knygą—vieną tų, kuri iš karto patraukia kultūringo skaitytojo dėmesį, o savo giliu žmogišku turiniu—jį sudomina. Nežiūrint mažne keturiuose šimtuose puslapių pateikto medžiagos įvairumo, pagrindinis leitmotyvas yra aiškiai apibrėžtas—kova už priedaūdą kentusios Lietuvos laisvę. Tai, gi, knyga vien savo pavadinimu tiksliai atspindi jos turinį. „Kelyje į laisvę”—tai giliai patriotinė giesmė, tai Tėvynę mylinčio žmogaus dvasios šauksmas, primenąs skaitytojui, kad lietuvių tauta visuomet buvo kelyje į laisvę, kad Lietuva buvo ir bus laisva. Ši pagrindinė mintis vertė perveria kiekvieną knygos skirsnį.

Vytautas Antanas Dambra, „Kelyje į laisvę”, Straipsniai, esė, interviu. 392 pusl., 69 fotografijos. Vyr. redaktorius Stasys Kašauskas, redaktorė Ema Vanagienė, viršelis Dainiaus Paškevičiaus. Išleido leidykla „Du Ka”, 1995.

Knygos autorius, dr. Vytautas Antanas Dambra, dabartinis Lietuvos Respublikos ambasadorius Venecuoloje ir Pietų žemyne, yra autentiškas ideologinės kovos veteranas. Peržvelgus knygos turinį, iš jos trykšte trykšta patriotizmas ir talentinga, nuovargio nepažįstanti autoriaus plunksna, pasireiškusio nieko nebojančia, pavojų nepabūgstančia kova.

Būtina suminėti, kad šalia juridinės erudicijos ir autoriaus publicistinių bei literatūrinių gabumų, dr. Dambra, mano giliu įsitikinimu, Venecuoloje pasižymėjo kaip gambiausias ir labiausiai respektuojamas diplomatas šioje Lietuvai labai svarbioje profesijoje. Savo plačia ir išmania veikla jis per palyginti trumpą laiką pasiekė nepaprastai svarbių rezultatų Lietuvai, kuriai jis atstovauja. Šis Pietų Amerikos žemyne veikias ambasadorius yra vienas labiausiai nusipelnusių ir pasižymėjusių Lietuvos atstovų pasaulyje.

Grįžkime prie knygos.

Man teko skaityti labai gerus šios

knygos vertinimus. Jie buvo profesionaliai parašyti ir tikslūs turinio atžvilgiu. Tačiau visi jie pilnai nepalietė knygos esmės, o pasitenkino tik bendro pobūdžio vertinimu daugiau iš publicistinio—literatūrinio taško. Įdomus turinys, ryškus talentas įtaigojamai reikšti ir perduoti mintis, lengvas skaityti. Visa tai yra tiesa, bet tuose apibendrintuose vertinimuose liko neatsakytas klausimas, ko siekė autorius, knyga paskelbdamas?

Ši knyga ir joje sutalpinta bei paskelbta medžiaga neatsirado rašytojo pasismaginimui. Tai nebuvo šios knygos tikslas. Visa, kas knygoje yra—kalbos, straipsniai, esės ar interviu—kilo iš lietuvių sielos, kuris, naudodamas savo išmones ir galimybes, tiesiog su religiniu įsitikinimu šaukte šaukė tautiečiams ir pasauliui, daugeliu atveju kurčiam, apie šalį ištikusią nelaimę, kad nors Tėvynė ir tauta kenčia nedalia, ji bus laisva, nes teisingumas to reikalauja, o Lietuvos byla yra Dievo byla. Tai tikrasis lietuvių šauksmas, kurį atliepia kiekvienas knygos puslapis. Knyga taip pat ryškiai, atskleidžia savitą rezistencinį autoriaus kelią. Autoriaus šauksmo nenutildė okupantas, jis prasiskverbė ir pro geležinę uždangą. Šis šauksmas ragino išseiviją rūpintis tėvynės likimu, jis paveikė daugelio tautų žmones. Jo balsas turėjo efektą, lyg saulės spindulys perskroستų audringą dabartį. Būdamas toli nuo tėvynės, jis skelbė, jog tauta gyva, jog ji ne vien pakelia kančią ir skausmą, bet visais įmanomais būdais kovoja. Autoriaus balsas be perstojo smerkė okupantą, stiprino viltį, kviesdamas visus atsilaikyti prieš blogį. Šios misijos atskleidimas ir yra didžioji knygos vertė. Rezistencinės kovos lauke autoriaus

įnašas yra milžiniškas. Autorius kėlė Lietuvos vardą ir skelbė laisvą jos ateitį blunkančioje žmogaus ir tingaus pasaulio atmintyje. Nuolatinis priminimas stiprino vidinę rezistenciją prieš okupanto prievartą jam nusilenkti, priimti jo melą. Autoriaus žodžiai, raštai, nuolatinis jo šauksmas ir optimizmu persunkta dvasia ragino gaivinti tėvynės meilę, pamąstyti ir taisyti savo savanaudišką gyvenimą. Taigi, šioji dr. Dambrovos knyga yra vertingas dokumentas istorikams, kurie studijuos lietuvių rezistencijos dvasią šiame šimtmetyje. Jo ginklas ir sąjungininkas—spauda ir komunikacija.

Ligi šiol paskelbtos knygos recenzijos gana detalai supažindina su jos turiniu. Man daugiausia rūpėjo paliesti knygos esmę. Naudojuosi šia proga patarti jaunajai lietuvių kartai, o taip pat ir vyresniesiems, atidžiai skaityti šią nepaprasto turinio knygą, kad geriau susipažintume su išseivijoje pavieniu idealistų vesta kovos istorija, jos dvasia ir autoriaus pasirinktuoju keliu. Atsiminkime, jog vyresnės kartos tą kovą vykdė ir artino prie laimėjimo, kad šiandien lietuviškoji jaunuomenė galėtų augti ir vystyti savo asmenybes idealistinėje kūrybos dvasioje, kaip laisvi pasaulio žmonės. Šioji knyga yra gyvas dokumentas, atspindįs idealistinę lietuvių kovos dvasią, kuria pats autorius gyveno rezistenciniame laukimo laikotarpyje, o dabar ją mums atskleidė. Mes buvome jo talkininkai ir atliktų darbų liudininkai.

„Kelyje į laisvę“ tarnauja pavydžiu, kad ir mažas keris gali didelį vežimą versti.

Feliksas Zubras

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Antanina Garmutė, TĖVO VASARA. Dokumentinės apybraižos. Išleido ir spausdino „Aušra“, Kaunas, 1996 m. Tai trečioji autorės apybraižų trilogijos knyga apie partizanus, jų kovas, tremtinius, politinius kalinius. Knyga 284 psl., gausiai iliustruota nuotraukomis, papuošta dail. G. Sakalauskienės sukurtu viršeliu.

ŽYGIO DRAUGAMS, lietuviška publicistika. Redaktoriaus Vidmanto Valiušaičio sudarytas ir redaguotas straipsnių rinkinys, apimtas 1988-1996 m. Lietuvos gyvenimo laikotarpį, atsispindėjusį „Kauno aido“, „Kauno laiko“ ir „Garso“ puslapiuose. Įvairių straipsnių autoriai, jų tarpe ir pats V. Valiušaitis, stebėdami beatsikuriančios ir vėliau jau nepriklausomos Lietuvos gyvenimą, taikliai tuose laikraščiuose nagrinėjo besivystančią politinę, visuomeninę ir tarpusavio santykių eigą. Anot redaktoriaus V. Valiušaičio, šis „aštuonerių metų laikotarpis ir jame aprašomi įvykiai jau atveria gilesnę perspektyvą, kuri gali padėti aiškiau suvokti naujųjų laikų Lietuvos istorinę dramą, laiką ir

žmones“. Knyga 516 psl., išleista „Garso“ leidyklos, Kaunas, 1996 m. Knygą JAV galima užsisakyti per Į laisvę fondo išdininką A. Pargauską, 8908 Butterfield Ln., Orland Park, IL 60462.

LIETUVIŲ KULTŪROS INSTITUTAS, aplinkraštis Nr. 9, išleistas 1996 m. Wittlich, Vokietijoje. Redaktorius Vincas Bartusevičius. Siame 40 psl. numeryje apžvelgiama 15-kos metų Lietuvių kultūros instituto Vokietijoje istorija, nueitas veiklos kelias, atlikti darbai. Pateikti lietuvių ir vokiečių spaudos atsiliepimai apie teigiamą LKI darbą.

Julius Keleras. SAUJA MEDAUS, Eilėraščiai. Šioje nedidelėje poezijos knygelėje skaitytojas kartu su poetu jautriai išgyvens rudens peizažą užmiestyje, sapnuos Viduržemio jūrą, sugrįš namo, bet ir vėl prisimins senąją Čikagos Halsted gatvę, taip skirtingą nuo Vilniaus Stiklių skersgatvio. Knygelė dailiai išleista Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos Vilniuje. 66 psl. Viršelis ir iliustracijos dail. Romo Oranto.

Užsakykime Į laisvę žurnalą Lietuvos žmonėms, mokykloms, bibliotekoms.

Tik 5 US doleriai užsakant iš užsienio

Alp(LKA) 3082
1996
Nr.124(161)

